

MATSZET

ÉPÍTÉSZET | ÚJDONSÁGOK | SZERKEZETEK | RÉSZLETEK

TÉMA:

A geszti Tisza-kastély
Az Ugron-kastély felújítása

Összetett hatások
| egyszerű eszközökkel
Kultúráközvetítő „gyár”

Egy legenda nyomában
Szabad, gyönyörű építészet
Rendkívüli történet

FELÚJÍTÁS



25% KEDVEZMÉNNYEL KAPHATÓ A 25 ÉVES SOLIBRI

A Solibriben integráltan elérhető az OTÉK szabálykészlet alapsomagja



A Solibri a piac vezető minőségellenőrző BIM-szoftvere, amely segítségével időt és pénzt takaríthat meg azáltal, hogy megtalálja a hibákat még a kivitelezési fázis kezdete előtt!
Biztosítsa a minőséget a modelladatok gyorsabb áttekintésével!

Megrendelés, további információ: gsinfo@graphisoft.hu

Az OTÉK alapszabálykészlete
letölthető:
Telepítési és használati
támogatás a regisztrációt
követően érhető el.





— Nem biztos, hogy egy kastély felújítása könnyebb, mint egy modern épület restaurálása, de rutinszerűbb, az biztos. Bár a távoli múlt gyakran sérültebb, csonkább és sokrétegű emlékeivel alighanem nagyobb gondossággal kell bánni, mint amit egy pár évtizedes örökség kíván, mégis, a modern épületek megőrzése egészen új kérdéseket vet föl. Érték-e, megőrzendő-e egy százéves vasbeton szerkezet anyaga? A MÉMOSZ-székház nagytermének „kubai nád” anyagát például átmentették az építészek a beruházóval együttműködve, ugyanakkor az előadó terét, a térélményt nem sikerült megmenteni. Ennek ellenére örülünk, és nagy dolognak tartjuk, hogy az épületrész újra használatban van, a tér szinte egyben maradhatott, van jövője, az épületegyüttes túlélhet.

— Lapszámunkban három kastély és négy modern épület felújítása kerül terítékre. Noha e kastélyok felújítása távolról sem rutinszerű, és történeteik is regénybe illenek, a modern épületek felújítása bizonyos szempontból még érdekesebb. Hiszen az első komoly felújításkor derül ki, mit hoz az épület számára a jövő, hogyan vigyáz rá az utókor. Amikor a Tátika, a ROG bicajgyár vagy a Richter ipari épületének, vagy éppen Siza korábbi múzeumának elavulásakor nyilvánvalóvá válik, hogy a ma embere számára értékesek, akkor érdekes történet veszi kezdetét: a friss műemlékek kanonizációja. Érdeemes rá odafigyelni.

CSANÁDY PÁL

A MÉMOSZ-székház nagyterme, jelenleg az RTL hírelőkészítő irodája
Eredeti építészek: Gárdos Lajos, Perényi Imre, Preisich Gábor, Szrogh György.

A felújítás építései: Király Zoltán, Bozsik Zoltán (Tiba Építész Stúdió)
Fotó: a szerző

IMPRESSZUM |

Kiadja az Artifex Kiadó Kft., 1119 Budapest, Pajkos utca 28. | 36-1-783-1711 | info@artifexkiado.hu | www.tervlap.hu, www.epitesimegoldasok.hu, www.artifexkiado.hu, www.cpr.hu, www.epitkezés.info.hu, www.kamaraikepzesek.hu | ISSN 2061-2710 | Terjesztő: Magyar Posta Zrt. | Hirdetésfelvétel, termékek: Sárdy Csaba 36-20-240-7232 | Alapító-főszerkesztő: Szende Árpád | Főszerkesztő, felelős kiadó: Csanády Pál 36-20-312-4514 | Főszerkesztő-helyettes: Ware-Nagy Orsolya | Szerkesztő: Dobossy Edit | Szakmai tanácsadók: Csajbók Csaba, Vukosavljev Zorán, Wesselényi-Garay Andor, Gáspár László, Katona Vilmos, Nagy Sándor, Czigány Tamás (Győr), Lengyel István (Debrecen), Patartics Zorán (Pécs), Ripszám János (Siófok) | Lapterv: Salt Communication Kft. | Tördelés és nyomdai előkészítés: Csányi Tamás, xfergrafika.hu | Nyomda: Virtuóz Globál 30 Kft. | Olvasószerkesztő: Solyom Beáta | Előfizetés egy évre: 7 900 Ft, két évre: 12 900 Ft, három évre: 17 900 Ft. Előfizetés kizárólag elektronikusan a terlvap építés közösségi portálon keresztül: www.tervlap.hu | Az építészeti alkotásokat bemutató cikkek lektoráltak. E számunk címlapja Danyi Balázs fotójának felhasználásával készült.



TÖBB, MINT BETON

Átszellőztetett, szerelt homlokzatburkolatok vékony finombetonból, sima és texturált felülettel, választható színű anyagból gyártva.

Termékeink

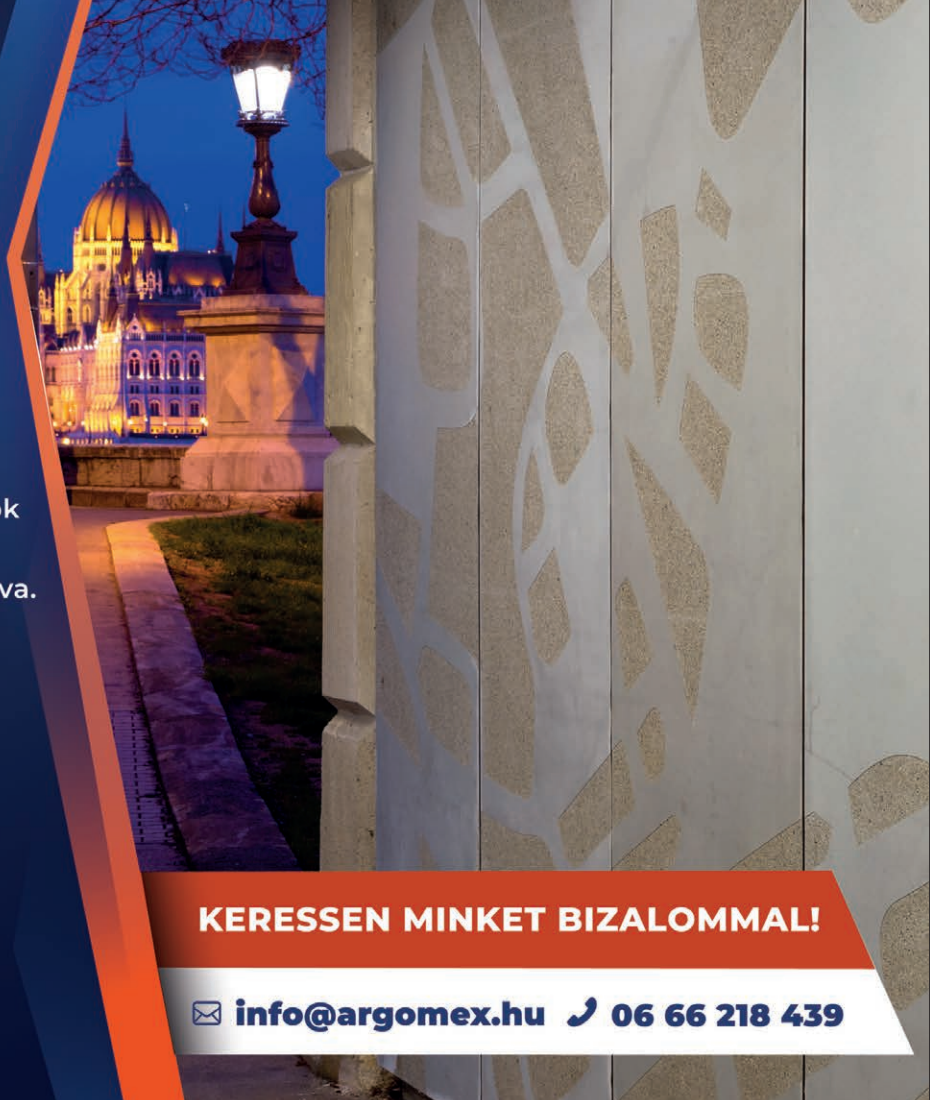
Homlokzati kéregpanelek

Vasúti esőbeállók

Térburkolatok

Térbútorok

www.stylecrete.hu



KERESSEN MINKET BIZALOMMAL!

✉ info@argomex.hu ☎ 06 66 218 439

A láthatatlan hőszigetelés

Schöck Isokorb® T és XT

 **SCHÖCK**
Megbízhatóságra építve

Kecses, vékony erkélyvonalak hőhíd nélkül. A Schöck Isokorb® elem innovatív, időtálló megoldás a homlokzat minden problémás csomópontjára pl. erkély, attika, mellvéd. Alkalmazásával csökkenthető a hőveszteség és megelőzhető az esetleges épületkárok. További információért látogasson el a www.schoeck.com weboldalra.

TARTALOMJEGYZÉK

TERMÉKEK			
06	A szürke negyedik árnyalata		
08	Már magyar nyelven is elérhető az ingyenes méretező szoftver		
10	Energiatudatosság a talajszint alatt is		
MAI SZEMMEL			
13	Technika Háza, Székesfehérvár (1975-1977)	Pordán Horváth Ferenc (1933-2001) / Fejér Megyei Tervező Iroda	Mészöly Csenge
A PRO'			
14	Kővágóörs, nem csak tábor		Pokol Júlia
METSZET			
16	A gészti Tisza-kastély örökségközvetítő felújítása	Történeti és kortárs eszközök egyensúlya az értékmegőrzésben	Katona András, Zakariás András, Zakariás Tamás Vukoszávlyev Zorán
KÜLHON			
26	„A fiatfalvi gáton túl se pisztráng, se nábob”	Az Ugron-kastély felújítása Fiatfalva, Erdély	Köllő Miklós Wesselényi-Garay Andor
34	Összetett hatások egyszerű eszközökkel	A Serralves Alapítvány új épületszárnya Portó, Portugália	Álvaro Siza Vieira & Maria Souto de Moura Szentirmai Tamás
40	Kultúráközvetítő „gyár” Ljubljanában	Rog Center Ljubljana, Szlovénia	Borís Bežan, Mónica Juvera Žaklina Nježić és Schrammel Zoltán
TÉMA: FELÚJÍTÁS			
46	Egy legenda nyomában	A Benczúr-kastély felújítása Benczúrfalva	Szentkúti Viktor, Horváth Marica, Pethő Regina, Sámson Kinga, Zsoldos Balázs Katona Vilmos
52	Szabad, gyönyörű építészet	Tátika étterem felújítása Badacsony	Stachó Balázs András Krizsán András
58	Rendkívüli történet	Richter Látogatóközpont Kőbánya	Selényi György Lévai-Kanyó Judit
TERVPÁLYÁZAT			
64	A Károli Gáspár Református Egyetem új épületegyüttese		Márton Annamária
ZÖLD OLDALAK			
66	Zéró karbon társasház-felújítással foglalkozó workshop a Fugában		
68	Abstract		
70	Tervezők, szerzők		
72	Ciki	Vigyázat! Irtsunk kártevőt a homlokzati hőszigetelésben rendszeresen!	csépe



Építészeti innováció: VELUX digitális eszközök a kiváló tervezésért minden épületben

Az építészek mesterien ötvözik a művészetet és a tudományt, és ügyfeleik álmait kézzelfogható valósággá alakítják. Mivel az építészek időtálló szerkezeteket alakítanak ki, lehetőségük és felelősségük egyaránt hangsúlyos közös jövőnk alakításában. A természetes fénytechnikai megoldások globális piacvezetője, a VELUX Cégcsoport felismerte ezt a kulcsfontosságú szerepet, és megerősíti elköteleződését az építészek mellett világszerte azáltal, hogy olyan élvonalbeli termékeket és szolgáltatásokat kínál, amelyek az esztétikát zökkenőmentesen ötvözik a fenntarthatósággal és a teljesítménnyel. A pontos napfényelemzés vagy az ipari szabványokhoz igazodó, a teret és a fényt optimalizáló tetőablakokkal kapcsolatos tapasztalatok alkalmazásával a vállalat rendíthetetlen szövetségesként áll az építészeti kiválóságra való törekvés mellett.

Az építészek alakítják a jövőt

Napjainkban az épületek fűtése és hűtése az EU energiafogyasztásának 40%-át teszi ki. Az építészek a megfelelő készségekkel és inspiráló látásmóddal felvértezve döntő szerepet játszanak a fenntartható jövő kialakításában azáltal, hogy a természetes fényt, a friss levegőt és az egészséges beltéri klímát helyezik előtérbe a mentális jólét érdekében. A VELUX Cégcsoport az építészekkel együttműködve stílusos, kortárs, a dán tervezési elvekre alapuló megoldásokat kínál a természetes fény alkalmazásával a különböző projekteknél. A termékeken túl a vállalat digitális eszközöket és szolgáltatásokat is biztosít a tervezési folyamatok racionalizálása és a hatékonyság növelése érdekében, lehetővé téve az építészek számára, hogy kiaknázzák a terekben rejlő teljes potenciált.

Digitális eszközök, amelyek lehetővé teszik az alkotók elképzeléseinek megvalósítását

A felhasználóbarát és díjnyertes Daylight Visualizer pontos napfényelemzést biztosít, amely biztosítja az építészek számára, hogy életre keltsék terveiket, és már a tervezési fázisban a napfény mestereivé válnak, megkönnyítve a döntéseket a napfénykialakítási tervek kapcsán, kis és nagy projektek esetében egyaránt. A valóságghú fénystimulációk ideálisak az épületek természetes világítására vonatkozó EN 17037 európai szabványnak való megfelelés értékeléséhez, és teljes mértékben kompatibilisek az építészek által preferált BIM/CAD szoftverekkel. Ez az eszköz lehetővé teszi az építészek számára, hogy egyszerű 3D modellek széles skáláját hozzák létre tető- és homlokzati ablakokkal percek alatt.

A VELUX Cégcsoport digitális eszközök átfogó csomagját kínálja, melyekkel az építészek könnyedén és precízen optimalizálják terveiket. A VELUX Design Guide biztosítja az építészek számára, hogy maximalizálják a magas- vagy lapostető alatti terekben rejlő lehetőségeket, betekintést nyújtva az optimális megvilágítási lehetőségekbe. Az ipari szabványokkal összehangolt ajánlásokkal ezek az útmutatók értékes segítséget nyújtanak a nappali fény hatékony tervezéséhez. A tervezési útmutató tartalmazza a magastető alatti helyiségek minden típusának és méretének leggyakoribb alaprajzát, és betekintést nyújt a legjobb megvilágításukhoz, valamint a VELUX tetőablakok beépítésének elveit, különböző tippekkel és trükkökkel a különleges építészeti helyzetekhez. A tetőtípusok leírásai és formái, valamint a tetőtér ergonómiájához kapcsolódó tervezői „know-how” szintén értékes eszköz az útmutatóhoz tartozó felülvilágító ablakok különböző tetőszerkezetekre történő beépítésének szabályait, és különböző gyakorlati tippek a szaklatlan kialakításokhoz.

A tervezést megkönnyítik a nappali fény tervezésére szolgáló tetőablakok számára és méretére vonatkozó adatok is, a Daylight in buildings (Nappali fény az épületekben) szabvány ajánlásainak megfelelően.

A 3D és 2D CAD könyvtárak értékes adatforrásként szolgálnak az építészek számára, megkönnyítve a VELUX termékek gördülékeny alkalmazását a tervekben, miközben részletes információkkal és specifikációkkal segítik az építészeti folyamatot.

A VELUX Cégcsoport bővítette gyűjteményét a BIM-objektumtárban, növelve a hatékonyságot, a pontosságot, az együttműködési lehetőségeket és a fenntarthatóságot az épület teljes életciklusa során.

A vállalat emellett virtuális projekt konzultációkat is kínál az építészek számára, ahol szakértőkkel vitathatják meg az adott projekt részleteit, így biztosítva a konkrét igényekre szabott megoldásokat.

A nagyszerű kialakítás tartósan fennmarad

A professzionalizmusra és szakértelemre összpontosító VELUX Cégcsoport termékei precíz mérnöki munkával és kiváló minőséggel büszkélkedhetnek, biztosítják a tartósságot, az ellenállást az időjárási körülményekkel szemben, valamint a hangszigetelő képességeket. Az építészek megbízhatnak a VELUX Cégcsoportban és kiemelkedő megoldásaiban, amelyek megfelelnek a szigorú előírásoknak, és a tervezési folyamat során nyugalmat biztosítanak.

Mivel a fenntarthatóság az építészeti diskurzusok középpontjába került, a VELUX Cégcsoport továbbra is elkötelezett a környezeti felelősségvállalás mellett, és olyan energiahatékony megoldásokat kínál, amelyek hozzájárulnak a nettó nulla energiacélok eléréséhez.

Ha többet szeretne megtudni a VELUX innovatív termékeiről, tervezési útmutatóiról és digitális eszközeiről, az építészek látogassanak el a velux.hu/szakembereknek/epiteszeknek weboldalra.

VELUX®



Csatlakozzon az építészek és mérnökök telefonos csoportjához! **Metszet Klub** | Csökkentett tarifák és készülékvásárlási akciók!

Kedvező mobiltelefon- és mobilnet-előfizetések építészeknek, mérnököknek, műszaki területen dolgozó szakembereknek és családtagjaiknak.

A csatlakozás lehetőségéről honlapunkon találja a részleteket:

<http://metszetklub.hu>

Néhány információ a lehetőségekről

Percdíjas csomagok már havi bruttó **2480 Ft-tól**
[nettó 2131 Ft]

Korlátlan beszélgetést biztosító csomagok már bruttó **5310 Ft-tól**
[nettó 4512 Ft]

A csoporthoz tartozó **kollégákkal, családtagokkal korlátlanul, ingyen** beszélgethet

Tapasztalt telefonos **ügyfélszolgálat segít** minden felmerülő kérdésben

Bővebb információ kérhető: **+36 30 181 2222**

Metszet Klub ügyfélszolgálat: info@metszetklub.hu | telefon: 06 30 181 2222 | hétfőtől csütörtökig 8 és 18 óra között, pénteken 8 és 16 óra között.

A telefonos csoportot a MediPhone Szolgáltatóház Kft. üzemelteti az Artifex Kiadó Kft.

[a Metszet folyóirat, a Tervlap.hu és több más szakmai kiadvány kiadója] aktív közreműködésével.

A SZÜRKE

NEGYEDIK ÁRNYALATA

SYNUS ANTRACIT: HULLÁMOS VONALVEZETÉSŰ TETŐCSERÉP ÚJ SZÍNEN



01



02

A szürke ma az egyik leggyakrabban használt szín az építészet és a dizájn terén. Kellően semleges, ugyanakkor erőteljes jelenléttel képes karakteressé változtatni az épületeket, tereket. Szinte észrevétlenül vesz körbe minket, miközben minden egyes lépésünkönél jelen van: a beton, az acél, a tükröződő üvegfelületek mind ennek a titkzatos, mégis oly jól ismert színnek az érzésvilágát hordozzák. A tetőn alkalmazva is kihasználható sokoldalúsága - a Terrán Synus legújabb árnyalatával, az Antracittal pedig még tovább nőtt a lehetőségek tárháza.

—A szürkés tónusok előnyei, hogy a legtöbb trendhez rugalmasan illeszkednek, a modern vagy nosztalgikusabb irányvonalat képviselő építészeti megoldásokba is izlésesen integrálhatók. Ráadásul harmóniát árasztó összképet adnak, ha föld- és semleges színekkel párosítjuk őket - például a homlokzaton -, kültéri anyaghasználatban pedig igazán jól mutatnak fával kombinálva. A pergola, a gazebo vagy éppen a kerítés nemcsak funkcionális értelemben meghatározók - a szürkét ellensúlyozva, barnás tónusokba öltöztetve őket átformálhatjuk velük otthonunk hangulatát. Ahogyan a kerti bútoroknál alkalmazott bézs szövetek, taupe árnyalatú napvitorlák, de a kerti ösvényeket díszítő aranyló kavicsok is szemet gyönyörködtetőek sötét tetőcserep-pel társítva.

—Emellett dekoratív keretet adnak a háznak, főként világos színű vakolattal párosítva. Ilyenkor érdemes hangsúlyos ablakokat, ajtókat, redőnyöket vagy kiegészítőket választani, hogy a tetőre rímelve izgalmassá tegyük az ingatlan megjelenését. Jó példa erre egy Csordás Ágnes által tervezett sárvári lakóház, amelynél a tető, a vakolat, a nyílászárók és az alkalmazott bádogos elemek, valamint a térkő színei tökéletes összhangot alkotnak. Az épület már a városba bevezető út távoli pontjáról is jól látható, meghatározó elemeit ennek megfelelően helyezték el; a tetőtér-beépítés miatt az erkélyek és a tetőtéri ablakok szintén domináns jegyekként jelennek meg. A szakember a teljes konttlyal kialakított, nyeregtetővel fedett, a sarokrészen sátoztető jelleggel hangsúlyozott forma, a tetőtéri ablakok elhelyezése, valamint a modern épület iránti igény miatt alkalmazott Terrán síkcserépet, a közvetíteni kívánt hangulat okán sötétszürke árnyalatban.

—A hullámos vonalvezetésű Synus a Zenit Maxszal szemben klasszikusabb irányvonalat képvisel, ugyanakkor a legújabb Antracit színben megadja annak a szabadságát, hogy a kortárs elképzeléseknek megfelelő arculatot is kialakíthassunk a beépítésével. A könnyű, mégis erős tetőcserep természetességet sugárzó és hosszabb színvédelmet nyújtó ColorSystem felületkezeléssel érhető el, amelynek köszönhetően a tető funkcionalitás és dizájn szempontjából is megfelel a legmagasabb elvárásoknak is.

—Ismerje meg a Synus negyedik szürkéjét, az Antracitot, olvassa be a QR-kódot!

01 Csordás Ágnes által tervezett sárvári lakóház (Kép forrása: Csordás Ágnes, Mérmű-Terv 2010 Kft.)

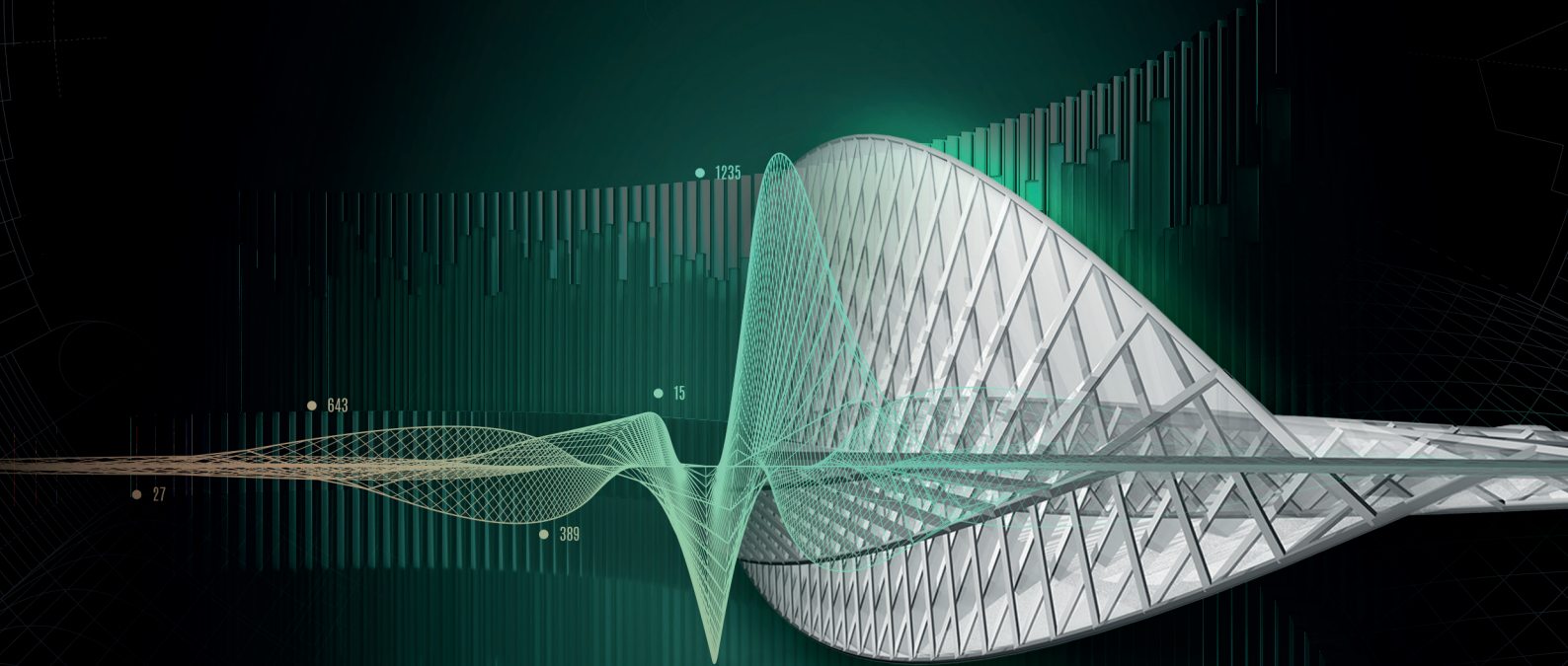
02 A hullámos vonalvezetésű Synus a legújabb Antracit színben megadja annak a szabadságát, hogy a kortárs elképzeléseknek megfelelő arculatot is kialakíthassunk a beépítésével



GYÁRTÓ | Terrán Tetőcserep Gyártó Kft., Bóly

METAL MEETS BIM

METAL.MEET 3.0



H A M A R O S A N

2024. november 6.
MOL Campus

Az esemény akkreditált, a kamarai tagok fogják kézhez kapni a meghívót.



bim.GROUP
BUILDING
INTELLIGENCE
MANAGEMENT.



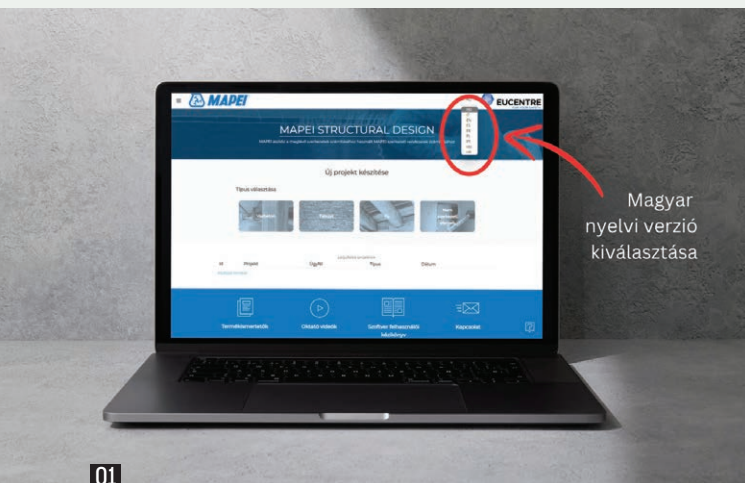
KESZ
METALTECH

Az esemény rendezvényszervező partnere a Metszet építészeti folyóirat.

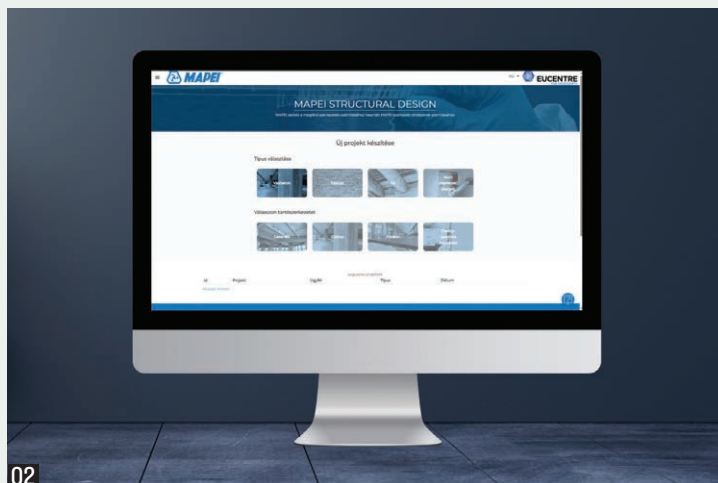
MÁR MAGYAR NYELVEN IS ELÉRHETŐ

AZ INGYENES MÉRETEZŐ SZOFTVER

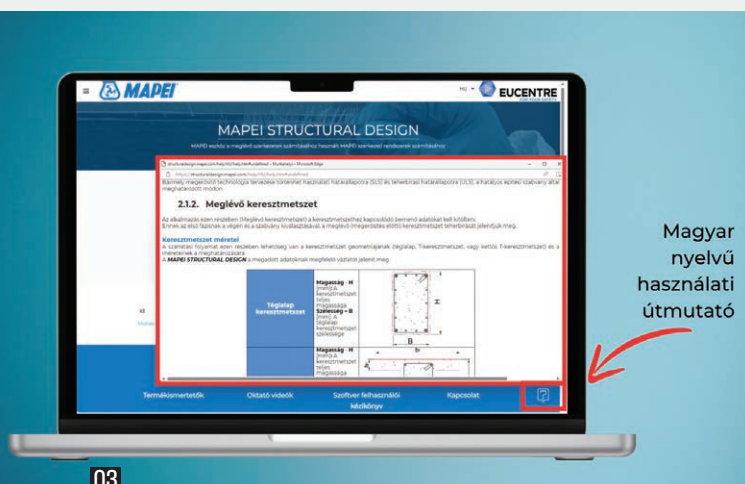
MEGLÉVŐ SZERKEZETEK MEGERŐSÍTÉSE MAPEI STRUCTURAL DESIGN-NAL



01



02



03

- 01 Nyelvválasztás
- 02 Szerkezetválasztás
- 03 A használati útmutató elérése

Már néhány éve a magyar statikusok számára is elérhető a Mapei ingyenes méretező alkalmazása - a Mapei Structural Design -, aminek segítségével méretezhetők a meglévő vasbeton, falazott és faszervezetek, illetve nem szerkezeti elemek megerősítési megoldásai. Most még könnyebbé vált az online program használata, mivel megjelent a szoftver magyar nyelvű, lokalizált változata is.

—A statikusoknak gyakran kell meglévő szerkezet megerősítésére vonatkozóan statikai számítást végezniük. Igazából már azt sem könnyű kitalálni, hogyan lehetne megerősíteni az adott szerkezetet, nemhogy még számítást is készíteni róla és igazolni a megfelelőséget. Ezt könnyítendő a Mapei egy nagyon felhasználóbarát, web alapú szoftvert fejlesztett, ami segíti a mérnököket a szerkezeti megerősítésekhez használt rendszerek (FRP, FRG, HPC rendszerek) méretezésében. A program

készítésében a Mapei neves szakmai szervezetekkel és intézményekkel (Eucentre, Nápolyi II. Ferdinánd Egyetem, Bresciai Egyetem) működött együtt.

—A Mapei Structural Design méretező kalkulátor eléréséhez elég beírni a Mapei honlapjára való regisztrációkor megadott adatokat, majd a honlapra belépve lehívhatók a korábbi számításaink, vagy újak kezdeményezhetők.

—A magyar nyelvű verzió a jobb felső sarokban, a legördülő listából választható ki - ezzel már magyar nyelven adhatók meg a megfelelő paraméterek, a program minden egyéb tekintetben teljesen megegyezik az angol, olasz stb. nyelvű változatokkal.

—Méretezésekhez az alábbi szerkezetek választhatók:

- vasbeton elemek,
- téglaszerkezetek,
- fagerendák és fafödémek,
- nem teherhordó szerkezetek.

—A magyar nyelvű felület mellett a kapcsolódó részletes használati útmutató is magyarul jelenik már meg, ennek megnyitásához a képernyő jobb alsó sarkában található kérdőjel ikonra kell csak kattintani.

—A Mapei Structural Design méretező szoftver eléréséhez telefonja kamerájával olvassa be a QR-kódot!



GYÁRTÓ |
Mapei Kft., Budaörs

EUROCODE

tervezési segédletek



Megrendelés: www.artifexkiado.hu



Interaktív szakmai segédletek

Rétegrendek, csomópontok, hasznos tudnivalók

- ✓ mindig aktuális
- ✓ könnyen átlátható
- ✓ interaktív segédlet



Ipari padló kisokos
letöltés (pdf)



Fordított tető kisokos
letöltés (pdf)



ENERGIATUDATOSSÁG A TALAJSZINT ALATT IS

KIVITELEZÉSI TANÁCSOK



01 Részfallal megtámasztott vagy szigeteléstartó fallal kialakított falszerkezet esetén a Ravatherm XPS bennmaradó zsaluzatként a vízszigetelés külső vagy belső oldalán is alkalmazható. A hőszigetelés mechanikai rögzítésű, átlapolással elhelyezett speciális, visszatapadó vízszigetelés hordozórétege is lehet

02 A Ravatherm XPS 300, 500 és 700 SL lépcsős élképzésű, extrudált polisztirolhab hőszigetelések általában 15 m-nél mélyebben is beépíthetők

Napjainkra egyre gyakrabban kerülnek olyan belső terek a terepszint alá, amelyeknek rendeltetészerű és gazdaságos használhatósága indokolja a hőszigetelést. A korszerű energetikai követelmények értelmében a föld alatti épületrészek hőszigetelése is kiemelt fontosságú.

—A terepszint alatt alkalmazott hőszigetelő lemezeknek többféle igénybevételnek kell megfelelniük. Ezek lehetnek különböző nedvességhatások, valamint a talaj által kifejtett oldalnyomás, ami a terepszint alatti mélységtől, illetve a környező talaj szerkezetétől függően változik.

—A Ravatherm XPS 300, 500 és 700 SL lépcsős élképzésű, extrudált polisztirolhab hőszigetelések – talajszerkezettől, víznyomástól függően – általában 15 m-nél mélyebben is beépíthetők. Az XPS hőszigetelés anyagszerkezetének köszönhetően tartós nedvesség hatás során is megőrzi hőszigetelő képességét.

—Talajnedvesség és vízáteresztő talaj esetén először a pince falszerkezetére elkészül a bitumenmáz kellő sítés, majd a modifikált bitumenes vastaglemez talajnedvesség/talajpára elleni szigetelés. Erre poliuretán alapú ragasztóhabbal sávós ragasztással kerülnek fel az XPS hőszigetelő lapok.

—Rétegvíz/szivárgó víz esetén ezt a megoldást felületiszivárgóval és vízlevezetéssel kell kiegészíteni. Az extrudált polisztirolhab hőszigetelés elé geotextíliával

kasírozott, dombornyomott drénlemez kell alkalmazni, az elfolyó talajvizet pedig kavicságyzatba helyezett perforált dréncsővel kell elvezetni az épület alapzatától. —Állandó talajvíz esetén a zártcellás polisztirol hőszigetelő táblákat teljes felületen kell felragasztani vizes bázisú, oldószermentes, hideg bitumenes ragasztóval. A pince falszerkezetének anyagát és vízszigetelését a szárazsági követelményekkel összhangban kell megválasztani.

—A talajvisszatöltés során minden esetben különös gondossággal kell eljárni, ugyanis szabálytalan visszatöltés esetén az ülepedő talaj elmozdíthatja, károsíthatja, roncsolhatja a hőszigetelést és a vízszigetelést is.

—Részfallal megtámasztott vagy szigeteléstartó fallal kialakított falszerkezet esetén a Ravatherm XPS bennmaradó zsaluzatként a vízszigetelés külső vagy belső oldalán is alkalmazható. A hőszigetelés mechanikai rögzítésű, átlapolással elhelyezett speciális, visszatapadó vízszigetelés hordozórétege is lehet. A Ravatherm XPS a pinceszint hővédelmén kívül a részfall és a bélésfal közötti csúsztatóréteggént is funkcionál. A pinceszint határoló vasbeton falai egyoldali zsaluzattal, a hőszigetelő lemezek öntve készülhetnek el.

GYÁRTÓ |

Ravago Building Solutions Hungary Kft., Balatonfűzfő



WICLINE 75 EVO WINDOWS

» **Engineered for simplicity**

ÉPÍTSÜNK A HOLNAPON TÚL | BUILD BEYOND TOMORROW

A WICONA profilok **Hydro CIRCAL 75R** alumínium ötvözetből készülnek. Az újrahasznosított és alacsony szén-dioxid-kibocsátású Hydro CIRCAL 75R alumínium a világ egyik legkisebb CO₂-lábnyomával rendelkezik: 1,9 kg CO₂ kilogrammonként, szemben az Európában használt alumínium átlagos CO₂-kibocsátásával (ami 8,6 kg CO₂ kilogrammonként – European Aluminium Association tanulmány, 2018 szerint). A Hydro CIRCAL alumínium ötvözet mellett újrahasznosított poliamidot használunk a profilok hőhíd megszakító elemeinek, a hagyományos poliamid 6.6 helyett; az üvegezés nincs beleértve a számításba. Az innováció nem áll meg itt.

DEKARBONIZÁLÁS A HOLNAPON TÚL | DECARBONISING BEYOND TOMORROW

SZÉN-DIOXID-LÁBNYOM további csökkentése: 0,5 kg CO₂ alumínium kilogrammonként

Majdnem zéró CO₂-lábnyomú WICONA alumínium rendszermegoldások

A Hydro részeként a WICONA az első alumínium rendszerház, amely olyan profilokat is képes gyártani, melyek 100%-ban újrahasznosított – életciklusuk végén járó (egyszer már felhasznált) hulladék-alumíniumból készülnek – ez a **Hydro CIRCAL 100R**. Ennek a magas újrahasznosítási arálynak köszönhetően lehetőség nyílik olyan építészeti megoldások megvalósítására, amelyek szinte zéró szén-dioxid-lábnyommal rendelkeznek. Együtt tehetünk azért, hogy dekarbonizáljuk az építőipart.

ÉPÍTSÜNK A HOLNAPON TÚL | BUILD BEYOND TOMORROW

WICONA®

By  Hydro

Find out more:
www.wicona.com



A 2010-ben Gábor László születésének 100. évfordulója tiszteletére megrendezett megemlékezésünk Épületszerkezeti Konferencia-sorozattá nőtte ki magát, és mára a szakmai közélet meghatározó rendezvényévé vált.

A kezdeti évek célzott épületszerkezeti témái után építész-épületszerkezeti szaktervezői páros előadói által bemutatott példaértékű épületek ismertetése jelentette a konferenciák vezérfonalát, de az idei évben ismét az emlékezés adja a rendezvény mottóját: Finta Józsefre, és a nevével fémjelzett Finta Stúdió munkásságára tekintünk vissza.

A Finta-életmű máig meghatározó jelentőségű a hazai építészetben, melyben a kezdetektől fogva jelentős szerepet játszott a részletképzések fontossága és magas megoldási színvonala.

Az életműre való visszatekintést követően, ennek jegyében kerül bemutatásra néhány kiemelkedő épület, természetesen a már megszokott építész-épszerk szaktervezői páros előadás keretében. Ezen belül érinteni kívánjuk a XX. század végének néhány meghatározó épületét, egy-egy kiemelt példa felújításával kapcsolatos tapasztalatokat és az utóbbi évek stílusformáló alkotásait is, de nem maradhatnak el a Finta József vázlatait, karikatúráit bemutató tablók sem.

A konferencia hagyományainak megfelelően „épületszerkezeti blokk” foglalkozik egyes tűzvédelmi, hangszigetelési, különleges energetikai, és részletkezelési problémákkal is, ezzel adva megfelelő ajánlásokat a résztvevő szakmagyakorló építészmérnökök számára.

XIV. ÉPÜLETSZERKEZETI KONFERENCIA

IN MEMORIAM FINTA JÓZSEF – munkásság, épületek, örökség



Időpont és helyszín:
2024. november 26. kedd
BME Díszterem

Regisztráció:
www.epszerkkonferencia.hu
www.epszerk-konferencia.hu



Korszakformáló épületek:

Bank Center
Capital Square Irodaház
WestEnd City Center
BME-ELTE épületek

Felújítások tapasztalatai:

(a volt...) Intercontinental szálló
Komjádi uszoda

Új irányok:

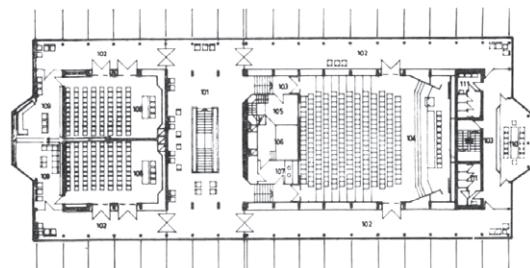
MOL-torony
Hungexpo fogadóépület

A Finta Stúdió építészei:

Dóczé Péter
Fekete Antal
Guczogi György
Havas Anikó
Szabó Tamás

Az épszerk témák előadói:

Horváth Sándor, Mesterházy Beáta,
Nagy Attila, Pataky Rita, Reisch Richárd,
Dr. Reisz Frigyes, Schreiber Gábor,
Dr. Takács Lajos



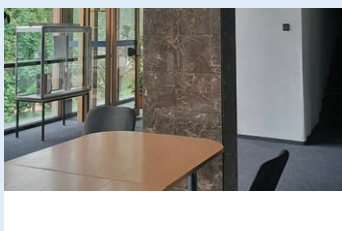
AKKOR / A koronázóváros történelmi városmagjától keletre hatalmas kiterjedésű lakótelep megépülte mutatta a régióközpont gazdasági jelentőségét. A városkapuból keleti irányba mutató főútja mentén a magas tömbházak közötti szélesebb sávban közintézmények kaptak helyet- a műszaki és természettudományi egyesületek székháza is e milióbe kerülhetett. A Technika Háza építésének gondolata az 1960-as évek második felében fogalmazódott meg, amikor Magyarország ipara és technológiai szektora gyors fejlődésnek indult - igaz, a gazdasági (reform) mechanizmus hamarost megingott, ami a ház minőségére végül nem, de létrejöttének idejére hatással volt. A mintegy 8 év csúszással átadott egyesületi székházon ez már nem látszott meg - technikai megoldásaival és választott anyagaival méltán hirdette a tudományos és ipari innovációt. A funkcionalitás és esztétika harmonikus egyensúlya jellemzi az épületet. Szerkezeti kialakítása során a korszak legmodernebb anyagait és technológiáit alkalmazza: alumínium nyílászárók bronzra színterezve, breccia kőlapburkolat, egyedi mintanyomott alu-álmennyezet, hővédő-reflexiós homlokzati üvegek; és klímaberendezések, zárt láncú televíziós hálózat, korszerű vetítő- és hangrendszer. Mindezek társulnak a nagyvonalú funkcionális szerkesztéssel: tágas, világos terek kialakítása jellemzi, lehetővé téve a különféle rendezvények, kiállítások és konferenciák flexibilis befogadását. Az épület központi eleme az emeleti 250 fős nagy előadóterem, amelyet az akusztikai tervezés szempontjait figyelembe véve alakítottak ki, biztosítva ezzel a kiváló hangminőséget (tolmácsolási lehetőséggel), de bútorai, lámpái, s az előtér alumíniumreliefje is magas eleganciaszintű. Két 100 fős szekciótermével és társalgóival komplex eseményhelyszínné vált a ház.

MAI SZEMMEL

TECHNIKA HÁZA, SZÉKESFEHÉRVÁR | (1975-1977)

ÉPÍTÉSZ | **Pordán Horváth Ferenc
(1933-2001) / Fejér Megyei Tervező
Iroda**

SZÖVEG | FOTÓ | **Mészöly Csenge**
ARCHÍV: Magyar Építőipar 1979/1-2.,
51-53.



ROVATSZERKESZTŐ |
Vukoszávljev Zorán PhD

MOST / A (mai nevén) Civil Központ építészeti minőségével ma is kiemelkedik környezetéből. A jellemetlen egyenburkolatos városi térre néző főbejárata nyitott és befogadó jellegű, melyet a felső szinten kiugró tömeget karakterizáló nagyméretű üvegfelületek tovább fokoznak, vizuális kapcsolatot teremtve a belső terek és a külső környezet között. Az építészeti részletek kidolgozottsága (üvegfelületek elegáns osztásarányai, márvány-alumínium-üveg kapcsolódásainak gondossága, anyagjellemzőket továbbvivő egyedi lámpatesetek és ergonómikus mérnöki részletei) tovább növelik az épület esztétikai értékét, ezzel egyúttal fokozott kényelmi hangulatot teremtve a mai használatban is. A ház szabad térhasználati funkcionalitása (a nagy szavak ellenére is) azért korláatosnak tűnik, de funkciómagokat ölelő közlekedői méretileg egyáltalán nem terjengősek, sőt jó arányúak. A háttérben maradó szerkezetek jól ötvözik a vasbeton vázrendszer adta ritmikus kusságot, a kazettás födémrendszer vagy acél rácsostartók biztosítják a nagy fesztávot, közösen pedig a tömegkompozícióra és beltéri használati arányokra jellemző légiességet. Az épület tömeget funkcionálisan harmadponton tagoló lépcsős közléptér elegánsan csoportosítja az emeleti előadókat és a mára az alsó térszínen összenyitott tereket. A beltéri megújulás, bár anyaghasználatában minőségi, mégis inkább standard, amely nem tudott felőzni az emeleti magas színvonalú, fél évszázados esztétikumhoz. A székesfehérvári Technika Háza a modern építészeti megoldások, a funkcionalitás és az esztétikum harmonikus egyesítésével nyújt maradandó értéket. Az épület nem csupán egy fizikai tér, hanem egy élő közösségi központ, amely a tudományos és technológiai fejlődés motorjaként szolgált, és amely napjainkig meghatározza Székesfehérvár közösségi életét.

KŐVÁGÓÖRS, NEM CSAK TÁBOR

FOTÓ |
Ábrahám Viktória, Bán Márton, Cselényi Bence,
Magyari Zsolt, Polgárdi Ákos, Pongor Soma,
Zöllner Zita



- 01 Alkotóház a kert felől
- 02 Előadás a Pajtában
- 03 Esti bográcsozás a kertben

- 04 Harmadik építésztaбор, Köz-tér workshop, lobbó
- 05 Ötödik építészeti tábor: homlokzatinstalláció
- 06 Átírótomb

Az építészet legszebb műve az általa teremtett közösség. Ennek kivételes példája a Kővágóörsi Alkotótábor, ahová az itt következő A_Pro' rovat rövid bepillantást nyújt.

___ Fél évtizeddel ezelőtt tíznapos építészeti táborral indult el a mostanra jelentősen kibővült programsorozat, melynek szakmai részét Pongor Soma, a zenei és logisztikai részét Bán Márton vezette, az arculatot Tóth Teodóra alkotta, az egyéb szervezési feladatokat pedig családtagok, barátok és ismerősök vállalták.

___ Az eseménynek otthont adó – egyébként Bán Marci családjához kötődő – közel kétszáz négyzetméteres épület és a hozzá tartozó háromezer négyzetméteres kert majd harminc évig állt elhagyatottan, mígnem 2018 nyarán, alig 3 hónap szervező- és karbantartási munka után közel 200 ember fordult meg benne. A házat és kertjét azóta más és más alkotók vették használatba: koncertek, fotográfiai és művészeti foglalkozások, építészműhely talált itt magának szabad teret.

___ Az alkotótábor szervezőgárdája két évvel indulásuk után jogi személlyé vált, és a fent nevesített három alapító elnökségi taggá lépett elő. 2020. február 18-án 15 taggal megalakult a Kővágóörsi Alkotótábor Egyesület,

amely a korábbi kezdeményezések hatására 2021-ben további nyolc taggal bővült. Céljaik között szerepel kulturális és közösségi események szervezése, vendégművész program, tehetséggondozás, nemzetközi szervezetekkel és oktatási intézményekkel való együttműködés, és egyéb építészeti és szociális vonatkozású téma is. Az egyesület pályázatok és a résztvevők támogatása révén tartja fenn a házat és a benne zajló programsorozatot, a helyszínen elérhető eszközöket is így biztosítják.

___ A tagok elmondása szerint „a szervezet működése feladatorientált, jellemzően nyári táborok, workshopok és kiadványok elkészítésével foglalkozik”, ami a lehető legyszerényebb leírás, ennél jóval többről van itt szó. Olyan természeti és épített környezet veszi körül a résztvevőket a Jókai Mór utca 65.-ben, ami lehetőséget ad az alkotófolyamat sokféle spektrumát megélni. Az alkotótevékenység pedig nem egy megszabott mederbe terelve halad, nincs előre kiválasztott eszköz, a megoldások tára sokdimenziós, de az alkotás idejének sincs kifejezett korlátja. Elvárásoktól mentes, felszabadult munkában lehet része a táborozóknak, és olyan idilli elszigeteltségben, amely már egy nap alatt képes kizökkenteni a városi élet folyamából. Mindez javarészt a társaság tagjainak, emellett a kreatív eszközöknek és feladatoknak is



- 07 Tájéző tavaszi építészeti ötletpályázat zsűrizés
- 08 TÁJ zárókiállítás installálás
- 09 Kiállításkirakat Polgárdi Ákos tervei alapján

- 10 2024-es Építészeti tábor kiállítás megnyitója
- 11 Építészet VII. évfolyam: alkotók és workshopvezetők

köszönhető. 2021 óta a koncentrált építészeti tábor kisebb, alkotásfókuszú események sorozatává alakult, közte analóg fotóstechnikák, kerámia, linómetszés és grafika is helyet kap. Ugyanakkor megvalósult, amit egy interjúban Polgárdi Ákos, az egyesület egyik oszlopos tagja vetett fel, hogy „az lenne a jó, ha a több kis eseménysor nem járna együtt azzal, hogy kevésbé lesz közösségi” a tábor. [1] A kővágóörsi közösség első öt évéről tavaly Átirótomb: Eseménynapló 20 db bikáról címmel jelent meg összefoglaló. [2]

—2021-től az építészeti táborhoz pályázati felhívás is tartozik, ami lehetőséget ad a tábor előtt kreatívan hangolódni, illetve támogatást szerezni a résztvevői költségekre. Idén 7. alkalommal valósult meg az építészeti tábor, melynek fő témája a táj és az ember kapcsolata volt, ehhez „A táj egy nagyobb dolog” címmel hirdettek

pályázatot a szervezők, Bán Márton, Beke András, Pongor Soma, Zétényi Zsófi és Zöllner Zita. A tábor programja szerint minden nap más műhelyvezetővel dolgoztak együtt az alkotók, és minden nap más médiumon keresztül járták körül a témát. A hét első felében a tájban tett megfigyelésekkel gyűjtöttek inspirációt, amit később agyag öntőformában készült gipszmodellekkel ábrázoltak, majd analóg technikával fotóztak le. Az így készült képeket a táborban előhívás után beszkenelték, ezekből a képekből készültek a zárókiállítás tablói.

—Ahogy kezdtem e cikkben is: a közösség az építészet legszebb alkotása, és erről szavakban nehéz is hitelesen nyilatkozni. Remélem, minél több olvasó személyesen megtapasztalja majd, amit leírni nem is lehetne. Részemről köszönöm a szervezők és alkotók* munkáját, és várom a következő nyarat!

MEGJEGYZÉS

* A meghívott szakmai vezetők (akik egyben a pályázati zsűri tagjai is voltak): Jauernik Zsófia építész, műemlékvédelmi szakmérnök, képzőművész, Beke András építész, az RJZS Architects alapítója, a MOME oktatója, Bene Tamás építőművész, az Őt munka, lassítva c. könyv szerzője, a MOME oktatója, Guba Ilka fotóművész, Pécsi József ösztöndíjas alkotó, Polgárdi Ákos tervezőgrafikus, a SUBMACHINE grafikai stúdió és a Magyar Könyvtervezés díj alapítója. A tábor résztvevői: Ábrahám Noémi, Cselényi Bence, Lejla Demiri, Erdős Panna, Gerle Zsuzsanna, Sal Noémi, Szőke Gergely, Vajda Lilla és pár napra magam is.

IRODALOM / REFERENCES

- [1] „Kísérleti modell egy épület közösségi hasznosítására - beszélgetés a Kővágóörsi Alkotótábor szervezőivel”, *Építészfórum* [online], 2021-05-21, hozzáférhető: <<https://epiteszforum.hu/kiserleti-modell-egy-epulet-kozossegi-hasznositasara--beszelgetes-a-kovagoors-alkototabor-szervezoivel>> [utolsó belépés: 2024-09-07].
- [2] <https://www.isbnbooks.hu/books/esemenynaplo-atirotomb-at-5-x-2023-20-db-bikarol/>

Author: Vukoszávlyev, Zorán
Affiliation: Budapest University of Technology (BME)
Title: PRESERVATION OF HISTORICAL AND
CONTEMPORARY ASSETS
Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 16-25
<https://doi.org/10.33268/Met.2024.5.1>

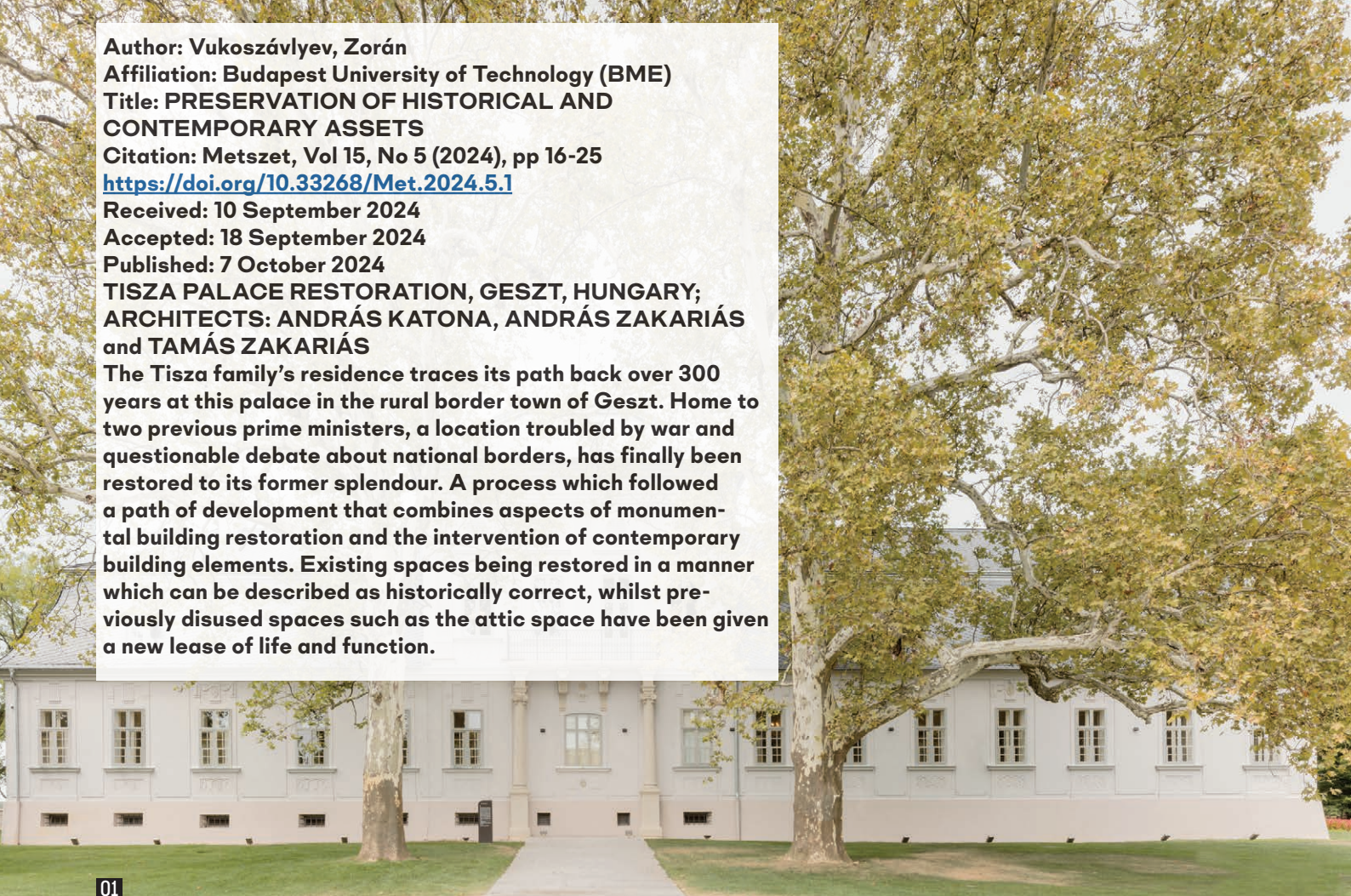
Received: 10 September 2024

Accepted: 18 September 2024

Published: 7 October 2024

TISZA PALACE RESTORATION, GESZT, HUNGARY;
ARCHITECTS: ANDRÁS KATONA, ANDRÁS ZAKARIÁS
and TAMÁS ZAKARIÁS

The Tisza family's residence traces its path back over 300 years at this palace in the rural border town of Geszt. Home to two previous prime ministers, a location troubled by war and questionable debate about national borders, has finally been restored to its former splendour. A process which followed a path of development that combines aspects of monumental building restoration and the intervention of contemporary building elements. Existing spaces being restored in a manner which can be described as historically correct, whilst previously disused spaces such as the attic space have been given a new lease of life and function.



01

A GESZTI TISZA-KASTÉLY ÖRÖKSÉGGÖZVETÍTŐ FELÚJÍTÁSA

TÖRTÉNETI ÉS KORTÁRS ESZKÖZÖK EGYENSÚLYA AZ ÉRTÉKMEGŐRZÉS BEN

Az egykoron Bihar, ma Békés vármegyéhez tartozó Geszt határ menti település Nagyvárad és Gyula között félúton. A legtermészetesebb vidéki lét megtapasztalására ad lehetőséget az ide érkezőnek - azzal a tudattal, hogy évszázadok ősi öröksége, családi hagyománya kötődik szorosan e kis (ma is) zsáktelepüléshez. A falu főútjának beépítése és a vele északon párhuzamosan futó, erdősítéssel és szántókkal kísért házsor a faluközpontnál felszakad, a kiterjedt fás-ligetes részen a református templom és a kastély (gazdasági épületeivel és parkjával) rangos helyzetképet alkot. Közel 300 év távlatában mutatkozik meg egy családi otthon története, tárul fel egy több mint 200 éves épített örökség képe, mely a Tisza családon keresztül összefonódott mintegy másfél száz éve Magyarország történelmével - a hely két miniszterelnököt adott az országnak, majd negyedszázad vérzivatarai után mintegy hét évtizedig (számos értelemben határhelyzetéből adódóan) feledésbe merítve várta megújulásának lehetőségét. Az újra-megtalálás szándéka hozta fordulat már évtized-közeli, mind a történetírás, mind az örökségvédelem eszközrendszere terén. Kilenc év áldozatos munkájával a geszti Tisza-kastély ismét a nemzeti emlékezet méltán reprezentatív helyszínévé vált: mind a személyeken keresztül történelmi olvasat, mind az annak környezetét biztosító épített örökség vonatkozásában.

01



02

- 01 A kastély reprezentatív főhomlokzati feltárulása a 250 éves platánokkal
02 A kastély századfordulós udvaroldali megjelenése kortárs elemekkel kiegészítve: pincelejárók acélpenge kimetszései, beüvegezett árkád, rekonstruált fapavilon és összekötő üvegtoronc

ÉPÍTÉSZ | ARCHITECT

**Katona András, Zakariás András,
Zakariás Tamás**

FOTÓ | PHOTO

Danyi Balázs

SZERZŐ | AUTHOR

Vukoszávlyev Zorán

ESZKÖZÖK TÖRTÉNELMI ÖNKÉPÜNK RESTAURÁCIÓJÁHOZ

—A hely emlékezetében a családi őstörténet a 18. század közepére vezet vissza: a geszti birtokot a borosjenői Tiszák Zaránd és Bihar vármegyei birtokaikért folytatott mintegy fél évszázados pereskedés után szerezték meg csereterületként. A birtokszerző Tisza Lászlót 1760. szeptember 9-én vezették be új tulajdonába – amiről (meglepő módon) kevés pontos ismeretünk van. Ennek oka részben a korszakra sajnálatosan jellemző perújrafelvétel, melyből végül megerősítve, a környező szép számú falu és puszta nevesítésével került ki az új gazda – a birtokegyüttesről szóló adományt Mária Terézia jóváhagyása alapján 1766-ban állították ki. Sem a történelmi átmeneti kor, sem a politikai környezet nem kedvezett a jelentős építkezéseknek, az új birtokgazda a területen álló korábbi rangosabb épületeket foglalhatta el. Az új életteret inkább kisebb, kúria méretű házak együttesének kell elképzelni – melyeket a korabeli források hol vármegyeházként,

hol intézői-tisztartói épületekként vagy épp gazdaházakként említene. A birtoktest a következő évtizedekben a környező telkek bevonásával vált igazi központtá. Tisza I. László 1771-es halála után özvegye, majd tíz évvel később fiai közül a fiatalabb (II.) László került birtokba, aki bátyja halála után 1791-ben egyesítette a családi birtokokat. S (talán épp ezért) az 1790–1800-as évek fordulójára tehetjük a geszti központ teljesebb értékű kialakítás igényének a megfogalmazását is – miután László 1796-ban megnősült gróf széki Teleki Katával. Ekkortájról datálhatjuk a reprezentatív volumenű és formájú kastély kiépítését – a korábbi nemesi lakok felhasználásával, tehát két nagyobb épület összekötésével és továbbépítésével. —Meglepő talán e korai korszak történeti bizonytalansága – ezért e ponton az utóbbi évtized tudományos kutatásainak fontos összehasonlító munkájára is ki kell térnünk. A Tisza család története és a ma is látható épület létrejöttének sorsa ugyan szoros összefonódásban áll, mégis mintha a történelmi emlékezet bizonytalan alapjain

04

álltunk volna az utóbbi évekig. Csak a kastély történetének több (tudományos) diszciplína általi feltáró munkájának köszönhetően rajzolódik ki a következő korszakok jelentős politikai életútjainak biztos háttérrel adó otthon képe. Milyen lehetett a Tiszák geszti otthona, ahol két generációval később, az 1830-ban Nagyváradon született Tisza Kálmán lép birtokba, hogy 1866-tól egészen 1902-ben bekövetkezett haláláig a geszti otthon jelenthesse a helyet, ahová a nagy ívű politikai pálya idején is nyugodt körülmények közé visszavonulhatott? Melyek a reprezentáció formaeszközei a dualizmus korának, amelyek a Szabadelvű Pártot alapító, majd 1875-1890 között miniszterelnök Tisza Kálmán vidéki családi életterét meghatározzák? Ahová fia, a 20. század fordulatos politikai életében elveit végig követő Tisza István (miniszterelnök 1903-1905, majd 1913-1918 között) is rövidebb időkre visszavonulhatott? A nagypolitikához is a vidék képviselőjén keresztül vezetett az út – a székesfővárosi lakhelyek mellett hosszabb-rövidebb időszakokra a két jelentős államférfi biztos otthona a geszti birtok volt. Miként tartotta meg a földesúri ranghoz kiépült és a magas arisztokráciához tartozó családi otthon a reprezentativitását, milyen építészeti eszközök jellemezték a korszakban a „korral haladást”? A választ csak az utóbbi évtized több tudományterületének megállapításaiból álló összhangzatos vázlata adja meg számunkra. A formálódó fókuszú történelemírás és objektív alapot adó feltáró segéd tudományai (térképészet, birtok- és peresjog-történet, családfakutatás), az építészettörténet művészeti korstílus-analógiákon alapuló gondolkodása, a – ma már önálló szakterületnek tekinthető – falrégészet fizikai lenyomatokat értelmező tudománya, a kert- és tájművészet fejlődéstörténeti ismeretei, de a mégoly műszakias építőanyag-fókuszú diagnosztika és a művészi-alkotói módszertant mélyrétegekből aprólékosan feltáró falkép-, szobrász-, fém- és farestaurátori szakma és nem utolsósorban az építés tudományának gyakorlásából következő tapasztalatok építész-alkotói megközelítéseinek ismeretéből együttesen táplálkozó tudás rajzolhatta fel a geszti kastély – mai ismereteink szerinti – valós történetét.

—A kastélyegyüttes építéstörténetéhez a (katonai felmérési és kataszteri) térképes ábrázolásokból és a korabeli, hol szűkszavúbb, hol jellemzően személyes megközelítésű írásokból meríthetünk adatokat – utóbbihoz a Nagy Sámuel jegyző által 1827-ben leírt Fekete Geszti Krónika [1] ad már részletesebb és biztosabb alapokat. A század végéhez közeledve (egyértelműen a közéleti szerepvállalás miatt) a miniszterelnöki rezidencia a közfigyelem fókuszba került, a korabeli „életmódmagazin”, a Vasárnapi Újság több képes híradást is közöl, [2][3][4] és építészettörténeti jelentőségére is mintha felfigyelnének [5] – legalábbis a korabeli műemlékvédelem Möller István személyében felméréseket [6] végez 1894-ben a kastélyon és melléképületein. De – talán éppen a politika-történeti fordulat miatt – a két világháború közötti időszakban már csak a személyes történelmi emlékezet okán jelenik meg az épület történetére is kitérő írás. [7] S bár a jeles épületeinket megismertető monográfiák a két világháború közötti időszakban (óvatosan bár, de) számon tartják az épületet építészeti rangosságára tekintettel, [8] és a magyar műemléki jegyzék 1951-ben lajstromba veszi, átfogó, minden részletre kiterjedő, történet- és természettudományos eszközöket is megmozgató kutatás nem

történt az épület esetében, így értékelése sem valósulhatott meg. A fejlődéstörténet rekonstruálását egy gondos építéstörténeti tudományos dokumentáció [9] és a társterületek kutatásai adták meg 2015-től. Az eddig csak töredékekben, említésekben és szétszórta lévő információk az újabb kutatásokkal és adatokkal, helytörténettel és tárgyi emlékek összegyűjtésével adtak alapot a történeti értékek meghatározására, a megőrzés lehetséges módjainak felismerésére, az értékek hangsúlyainak és a bemutatás fókuszainak kialakítására.

AZ ÉPÜLET FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE ÉS MŰVÉSZETI ÉRTÉKEI BEMUTATHATÓSÁGÁNAK HATÁRAI

—A tudományos alapú kutatásoknak köszönhetően felfejelhető a geszti Tisza-kastély teljesebb története, építési periódusai és környezetének alakulása – ami a mai állapottal összehasonlításban az értékek megőrzésével az épületfelújító fejlesztés és a bemutató kiállítás tervezhető irányainak meghatározását segítette.

—A régészeti módszertanú falkutatásnak [10] köszönhetően az építési periódusok jól detektáltak és rendet raktak a kevés korai adat közt: a mai L alaprajzú kastélyban két különálló – a nyugati végét elfoglaló középfolyosós és egy befordított pozícióban, attól keletre lévő oldaltornácós (északi) – szárnyban azonosítható a 18. század közepi együttes, melyet Tisza (I.) László birtokba vett 1760-ban. A két különálló épületszárnyat a 18–19. század fordulóján logikus geometriával összekötötték: a kompozícióban a nyugati szárnynál kocsíathajtó épült, a másik épület-szárny csatlakozásáig nyúlóan nagytermek létesültek. A nagy ívű összeépítés részeként az áthajtó felett, az így kialakult hosszanti tömeg közepén egyemeletes pavilont emeltek. E századfordulóra tehető jelentős átalakítás Tisza (II.) László birtokolásának idejéhez köthető. A klasszicizáló késő barokk jegyekkel létrejött reprezentatív kastélyépület méltán rokonítható a korszakbeli kastélyokkal – építőmesterét azonban nem ismerjük, mégha stíluskritikailag elképzelhető is a közeli Gyulán 1802-től a Wenckheimék szolgálatába álló id. Czigler Antal. A műrészletek értékelésével az viszont alátámasztást kapott, hogy építészeti tér- és tömegképzése, új funkcionális rendje, architektonikus díszítményrendje és az épületszerkezetek igényessége (ablakok, ajtók) magas reprezentációs kívánalmakat teljesített. Ezt az értékelést erősítette a díszítőfestések rétegeinek a feltárása: a legalsó, e századfordulós réteg „egyszerűbb esetben” is vonalazott és levélsoros-növényindás futómotívumokkal keretezett tükröket, falmezőket, boltsüvegeket díszít gazdag színvilággal; leggazdagabb formája pedig éppen az emeleti pavilon nagyszobájában került elő: architektonikus gerendázatos oszlopcsarnok-imitációján túl kitekintve egy idealizált tájkép tárul fel. [11] Ez az épület-alapstruktúra maradt fenn Tisza Lajos idején is, ugyanakkor valahol ide tehetjük az első – néhol angolkertként aposztrofált, de ekkor még – geometrikus vonalvezetésű rendezett parkkialakítást. Lajos 1856-os halála után fia, a majdani miniszterelnök, Tisza Kálmán (1830–1902) örökölte a kastélyt – aki 1860-ban feleségül veszi Degenfeld-Schomburg Ilonát. Az épület gazdagságát szolgálja a frigy: a kastély (női lakosztályt rejtő) keleti rövid szárnya elé Kálmán teraszt épített, mely a grófnő felé tett gesztus: egyfajta finom utalásféleképpen a Degenfeldek nyírbaktai kastélyának nagyteraszát

„Rám nézve pedig hol-
tomig feledhetetlenek
maradnak a geszti ott-
thonban töltött édes
napok. Ott láttam az igaz
magyar családi életet,
zavartalan boldogságot a
maga tökéletességében.”
| Jókai Mór



03 A kastély reprezentatív történelmi korszakot megjelenítő, teljes értékű helyreállítása a belső udvari feltárulásban

hozta el Gesztre.* A kastély megközelítése ekkortájt jelentősen változott: az utcavonalat a hosszanti déli homlokzattól elhúzták, parkszegélyes sétaút jött így létre az épület előtt, ugyanis a kocsiáthajtó elvesztette funkcióját, amikor Tisza Kálmán a magasföldszinten beépítette azt, dolgozószobáját elhelyezve e súlyponti helyen (a fennmaradó galériás részen a belső udvar felé lépcsőteret alakítottak ki). A keleti terasz a családi időöltés és a közéleti találkozások helye lett, a népszerű politikus és hamarost miniszterelnök Tisza Kálmán és felesége, Ilona vendégfogadásainak központjává vált. A 19. század utolsó harmadában tehát az épületen jelentősebb átalakítás-bővítés nem történik; a nyílászárók egységesítés felé mutató teljes cseréjével (mely formagazdagodáshoz vezet) a közéleti szerepvállaláshoz kapcsolódó reprezentációs szintnek megfelelő rezidenciát tart fenn a politikus arisztokrata család, amelyhez hozzátartozik a belső díszítés (a szalonok gipszstukkói), a berendezések gyarapodása. És a modernizáció: már Tisza Kálmán idején fürdőszobák létesülnek a kastély földszintjén – mondhatni a kor divatja szerint –, melyek közül a női lakrészhez tartozó, padlóba süllyesztett medencés megoldás egyértelműen magas igény szintet képvisel. A „modernizációs” korszerűsítést az elsőszülött fiú viszi tovább: Tisza István idején saját tartályos hideg-meleg vizes rendszert építenek ki, bevezetik az elektromos áramot és a telefont, a nagyobb tereknél (a kályhák, kandallók megtartása mellett) légfűtést létesítenek. Új elem talán egyedül a belső udvar felé, az épületszárnyak találkozásánál létesített terasz, mely északi oldali elhelyezkedéséből adódóan a nyári napok melegében szolgált (újabb külső) kellemes élettérként.

—A 19. és 20. század fordulójának évtizedei inkább szólnak az életvitel modern formáihoz alakított (funkcionális) átrendezésekről, mintsem az épület jellegének-karakterének átalakításáról. És egyfajta szimbolika is rejtezik e módosításokban: Tisza István felhagyja apja egykoron épületsúlypontban kialakított dolgozószobáját, és saját otthoni munkaterét az északi szárnyban, a női

lakosztályrészen túli egykori gyermekszobák egyikében alakítja ki. Örökség és elszakadás – oldás és kötés lélektana is e változtatás.

—Tisza Kálmán miniszterelnöksége idejéből – és a fentiekből következően Tisza István birtoklása korszakában is – a rendelkezésre álló korabeli számos írott, térképes és már képi forrás alapján rekonstruálható az épület-állomány teljessége. Ezek közül, a mára is fennmaradt épületekből az L alakú kastély északi rövid szárnyához – a nyitott oldaltornác vonalában kialakított – fedett faszkeretű folyosóval kapcsolódó inaslak képvisel klasszicista kétoszlopos tornácos megoldásával építészeti értéket. A kertek felé kocsiszínnel és szerszámok szobával tovább húzódó, majd beforduló tömeggel istállóban folytatódó kiszolgálóépület valószínűsíthetően a Tisza Kálmán megelőző korszakból, Tisza Lajoshoz köthetően az 1830–1840-es évekből eredeztethető, a fő formamotívumon kívüli jelentős része többször átépült. Az említett átkötő fatornáccal – mely valószínűsíthetően századforduló körüli „modernizációs” elem – a kastély belső életét lekeretező gazdasági épületek így egész képet mutatnak a Tisza család épített örökségéről.

—A kastélytól keletre – a 19. század végétől már egyértelműen fő megközelítésként kezelt oldalon – a kertben áll az egykori intézőlak. A legalább a barokk korig visszavezethető történetű egykori lakóház gazdasági használatban másfél traktusos tömbje jelentős átalakításokkal élte meg évszázadait, az utolsó hatvan évet nagy óvoda-szobákkal kibővítve. És ha már a történetben ide érkezünk: klasszikus kastélyors a geszti Tisza-rezidencia története, a második világháborús front elől elmenekülő utolsó családtaggal, a kirablással és tulajdonjog-fosztással, majd államosítás utáni „közcélú” használattal. A kastélyban előbb a nagytermeket összenyitják kultúrházteremmé, majd '57-ben iskola létesül kisebb termeiben, Tisza Kálmán miniszterelnöki dolgozószobája tanári szoba funkciót kap.



- 04 Az egykori tisztartóház történeti formájának megjelenítése kortárs eszközökkel
 05 Az egykori inaslak és a kastélyépület transzparens kapcsolata

—Ugyanakkor az épületegyüttes használatban maradt, szükség szerinti tatarozások és jó szándék vezérelte, de nem tudatos értékmegtartó szemlélet mentén.** A 20. század második felét jellemző sorsfordító pusztulás így nem következett be, a csendes használati amortizáció útját járta évtizedekig az épületegyüttes. És ami még vele járt: a birtokegyüttes leaprózódott, a parkba funkcionális egységek (tornapálya, vízműtelep) kerültek. A közfigyelemből a határ menti Geszt kastélya – nem kevéssé a politikatörténeti személyes vonatkozásai okán – kikerült.

TÖRTÉNET-RESTAURÁCIÓ

—A geszti Tisza-kastély együttesének főépülete és fennmaradt részleteiben gazdasági épületei hordozták azokat az értékeket, melyek egy fizikai és szellemi örökség megjelenítését hitelesen szolgálhatják. Mind a Tisza család személyes politikatörténetben elfoglalt helyének megismertetéséhez, mind a dualizmus kori magas rangú közszereplők reprezentációjának megidézését alapjaiban biztosíthatta egy átfogó koncepció mentén megvalósuló helyreállítás: a szellemi vonatkozásokban egy mai olvasatot segítő, helyreigazító-restauráló történetmondás és fizikai vonatkozásaiban egy mindehhez történeti környezetet megteremtő építészeti beavatkozás. A kettő együtt összeér a kiállítás tartalmában.

—Az alapképlet tehát egyértelműen követhető irányokat jelölt ki. A megvalósítás forrása – örökségkezelési és valós anyagi tekintetben – a Nemzeti Kastélyprogram***, mely a 2015-től induló előkészítéstől, a vonatkozó 2016-2017. évi támogatói döntésekkel, a szakértői anyagok és építészeti

tervek elkészülte után, ütemezett megvalósításban, több helyszínen indult el. Az átfogó örökségközvetítési koncepcióban a geszti Tisza-kastély a nemzeti örökséghez politikai-közszereplői tevékenységével hozzájáruló vidéki arisztokrata család századfordulós otthonaként foglalta el helyét – hogy a Festetics, Nádasdy, Esterházy, Károlyi, Wenckheim és Andrássy családok mellett a két miniszterelnököt adó Tiszák emlékezetpolitikánkban méltó rangot kaphassanak.

MÓDSZERTAN A REKONSTRUKCIÓTÓL A KORTÁRS KIEGÉSZÍTÉSEKIG

—Egy történeti értékeiben gazdag épület megújításának elsődleges alapelve a fennmaradt történeti értékek megőrzése. Ezen látható és rejtett (tehát fel nem tárt, még meg nem ismert) értékek gondos kezelése és a további használatot biztosító állapotmegtartása az esszenciája a történeti épületek értékközvetítő felújítása tervezésének. A tudományos és művészeti szakértői dokumentációkból és a műszaki állapotot detektáló anyagokból következetesen kifejtendő az, ami az értékek megőrző bemutatását szolgálja, illetve hierarchikusan segíti a további döntéseket, melyek egykor volt értékeket (szükség szerint) pótolnak, a mai használat érdekében helyettesítenek, vagy épp értékes és minőségi (!) új elemekkel járulnak hozzá az előzőek megjelenítéséhez, közvetítéséhez, korszerű használatához.

—A geszti Tisza-kastély felújítását is e komplex örökség-gondozási szemlélettel érdemes értékelni – mégha számos elemét egy gondolatmenet mentén nem is lehetséges



05

„A geszti birtok és a Tisza-kastély időtlen, de túlmutat az idő hagyományos megközelítésein. Egyszerre utal a múltra, a jelenre és a jövőre. Egy történelmi család otthona és emlékhely, ahol a régmúlt évszázadok fonódnak össze a 21. századdal. A geszti kastély a felújítással és a rekonstrukcióval, az itt található állandó kiállítás koncepciójával a Tiszák történetét hozza térben és időben is elérhető közelségbe.” | Gulyás István

teljességgel végigvenni. Az átgondolt hierarchikus döntésmechanizmus legtagabb értelmezési szintje településléptékű – s innen vezetve juthatunk el a mai kortárs használat reprezentációjához. A helyszín örökségközvetítő szerepét akként tudja méltó módon beteljesíteni, ha a környezet teljességgel értelmezhető. A jelentős energiákat felemésztő jogi folyamatokban a fénykorában 18 hektáros terület egyesítése elhagyhatatlan eleme kellett legyen a megújulási projektnek – a telekvásárlásoktól, összevonásoktól, ehhez településrendezési eszközök felhasználásával szabályozás-módosításokon át a gyakorlatias környezetrendezésig.**** A heroikus küzdelemnek köszönhetően a település léptékében is méltó megérkezési felület, a látogatók számára egyértelmű, a történetiséghez kötődő bejárési útvonal alakulhatott ki. Mindez a kastély reprezentatív feltárlását biztosítja, a 20. század eleji áttört rácsos kerítés–ligetes díszkert–épület útvonalat nyújtva. Az egykori kovácsoltvas kerítés részlegesen megmaradt elemeiből a teljes utcavonalon végigvezetett elkerítés jött létre, melyben kortárs betonpenge elemek adnak helyet a mai infografika eszközrendszere és a praktikus ajtók-kapuk létesítésének. A recepció e díszes előkertben foglal helyet, az egykori intézőház átalakításával – az intézés ma az épületfelügyelet és látogatóirányítás helye. Ehhez a sokszor átalakított épület legrégebbi korszakát fogták meg az építészek, a 18. század közepi L alakú, szobasorból és azt a belső oldalon szegmensíves, falazott pilléres tornáccal kísérelt épületmagot – ebből lett a hiteles épülettömeg, kortárs részletekkel formált nyeregtevével, ahol a legrégebbi falak gúzolt nyerstégla, a(z összes későbbi) kiegészítés sima vakolt felületet kapott, a mellvédés tornác egybe-üvegezett, ahol korszerű mosdóblokk

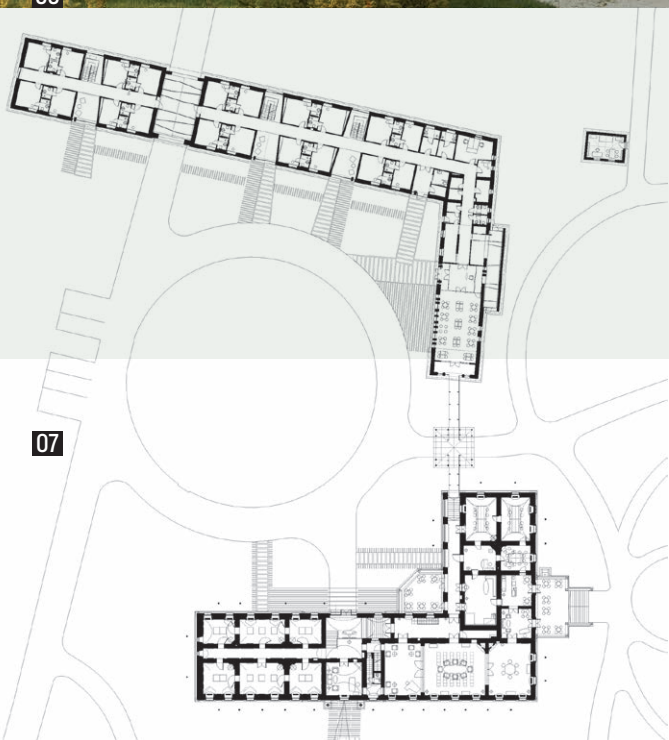
s mai (de visszafogott) dizájn belsőépítészeti recepció és ajándékbolt fogad (a sorban első, nyilvánvalóan történeti előzmények nélküli kávézó-terasszal).

—Az 1884-es – országos léptékű és részletezettségében mégis igen pontos – kataszteri térkép alapján jól megismerhető századfordulós angolkert főbb útvonalai, az utak szabad vonalvezetéses jellegrajzának [13] továbbvitelével a mai faállomány jól idézi meg az egykoron volt tájképi kert hangulatát. Kisebbségi korrekciók (persze) így is kellettek, de a jelentős mérettel kimetszett telken álló, bekelődő vízműtárgyak látványát az időközben kialakult új növényzet természetesen takarja ki. Az angolkeretek kötelező tartozékát jelentő teniszpálya helyett ma játszótér ad aktivitási lehetőséget a gyermekeknek és pihenési percek az új kerti bútorokon az egyszersmind szülői minőségben érkező látogatóknak. És ha már nevelés: értékes eleme a kastélyparknak az a kicsinyke szalmafedésházikó, melyben (az anekdotikus hagyomány szerint) egykoron a Tisza Domokost tanító Arany János élt 1850–51-ben nevelői munkálkodása során. A ház nem az „eredeti”, hanem igazi rekonstrukció: az eredetében sem igazán időtálló anyagból épült házikó a századforduló környéki leírásokban is már romos volt, de sorsa 1944-ben pecsételődött meg, a front bevonuló katonasága útfeltöltésbe forgatta a házat – melyet az 1970-es években újraépítettek az egykori leírások és századfordulón készült rajzok-fotók alapján. Ma felújítva Arany tanítói életútjának hónapjait idézi meg kis kiállítása.

—A kastélyba belépés (bármennyire is hívogató a keleti nagy terasz árnyékot vető lebegő tetőjével) rendes látogatói útvonala az L alakú tömböt az egykori inaslakhoz átkötő faszerkezetes tornácnál van. Innen feltárl



06



07

„Kevés olyan család van Magyarországon, amelyben a közéleti és a szabadságért való küzdelem, a közügyekben való aktív szerepvállalás és egy ügyért való harc annyira egybeforrott volna a család hétköznapijaival, mint a Tisza család esetében.” | Lázár János

- 06 Az egykori istálló - inaslak történeti geometrián megjelenő kortárs formaátirata
- 07 Alaprajz
- 08 Helyszínrajz
- 09 Tetőtérben kialakított transzparens üvegszerkezetű rendezvényter

a belső udvar képe: a klasszikus vonalvezetésű úttal átszelt fás-gyepfelületes terület ma rendezvények tartására alkalmas. Északról az inaslaktól kialakított (arányos méretű) étterem és az egykori istállók helyén álló 29 szobás szállásépület keretezi, dél felé pedig feltárul a kastély nagy épületszárnyának a főpavilonnal alkotott reprezentatív összképe. Míg az előzőbe érezhetően új funkciók telepedtek, így nem váratlanul új architektúra fogad minket, addig a legértékesebb épületelem, a kastély L alakú tömege történeti megjelenésében (szinte) teljességében áll előttünk. Az érzékelhető helyreállítás-módszertani határvonalat eszköztárában az átkötő faszervezetes folyosó önmagában is megjeleníti: a faanyagában elavult szerkezetet elemről elemre másolva formaazonosan újragyártották (ez rekonstrukció!), benne pontmegfogásos üvegfalat létesítettek a kiszolgáló- és főépület közötti mai igény szintű védett átközlekedés biztosítása érdekében (ez pedig arányos és háttérben maradó kortárs építészeti kiegészítés) – jól olvashatóan mindannak szellemében, amivel Tisza Kálmán és Tisza István az idők folyamán

korszerűsített, modernizált a századfordulón. Kétséget kizáró döntés ez a tervezők részéről, mely magatartást következetesen minden szakma is követ: a kastélyban elsődleges a történeti esztétika, és háttérben marad annak kiegészítését biztosító és érvényesülését segítő kortárs dizájn, míg a kiszolgáló épületrészekben a korszerűség jegyében mai esztétikai nyelvezet kap nagyobb hangsúlyt. Előbbinek a történet-elmondáshoz szükséges hiteles épített környezet, utóbbinak a funkcionalitás a vezérelve – de egyszerre mindkettő a mai „emlékezhely” használatot szolgálja, szerves kapcsolattal.

— Ebből az arányosan meghatározott esztétikum-egyensúlyból következik, hogy az egykori inaslak-kocsi-szín-istálló épülete, miközben követi a korábbi történeti gazdasági épületek tömegarányát és helyrajzi pozícióját, kortárs technológiával és belsőépítészettel belakott, és ahhoz arányosan alkalmazott, de kortárs nyílásrendszert alkalmaz, „csak” a klasszicista kétoszlopos tornácot őrzi meg eredetiben. De (építészeti érzékenység!) nem nélkülözi az utalásokat: az istállósárnyban kialakított

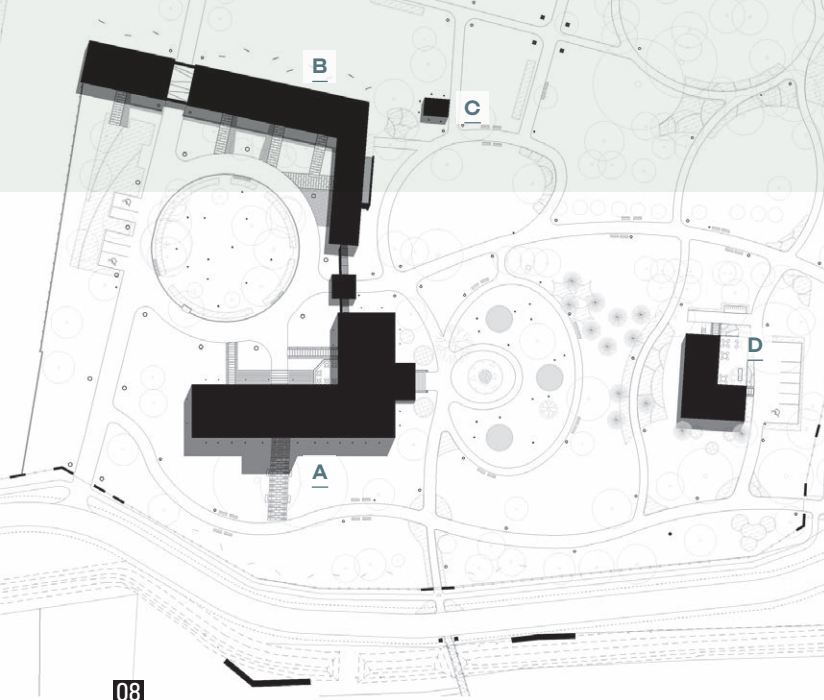
07

08

02

05

06



- A | Kastély
- B | Istálló-inaslak
- C | Arany János-ház
- D | Tisztartóház



08 középfolyosós szobarendszer korrelál a lovak bokszállásaival, a szobacsoportok között kialakított társalgóterek – melyek a tetőtéri szobákhoz vezető lépcsőknek is helyet adnak – nagy üvegfelületű átnyitásaikkal egyrészt ritmizálják a homlokzatot, összekötik a belső udvar és hátsó kert látványát, de nem utolsósorban „formai analógiájuk” az egykori istállószárnnyat lezáró nagy kosáríves kapuzat, melyet megmentettek a végső pusztulástól. Ennél a formaelemnél üvegfedésű áthajtó készült a hátsó telekrészek felé, míg egy másik kortárs addíció az inaslakból kialakított étterem konyhaiüzemének tömegből kilógó (egészen jó minőségben sikerült) látszóbeton dobozaiban van jelen. A kétségtelenül új nyílások függőleges osztásból kiforduló ablakosztásai és műkö faltest-pengéi csak annyira játékosak az összképben, amennyire a geometria-koordináták találkozásait leírják a tömör és ritkított rakású járófelület-burkolatok is. Aprócska feloldozást nyújtó könnyed allűr, melyet a részletek markáns metszésű kimunkálása, az anyagok koherenciája és az étterem terét megkoronázó látványos látszó tetőszerkezet hatásában felülír.

EMLÉKEZETHELY ÉS ÉPÍTÉSZETI KÖRNYEZETE

—E műkritikai elemző tanulmány hosszas bevezetés utáni fő fejezete a kastélyépület helyreállításának értékelése. Ahol a legtermészetesebb dolgok történtek. A precíz és pontos (sejtéseket is jól megfogalmazó) előkészítő tanulmányok elégségesnek tűnő tudást adhattak a „generális” tervezőnek az épület terei és fennmaradt értékei tekintetében, hogy azokkal tisztességesen és (jó értelemben vett) alázattal alkalmazkodva bánhasson. Persze egy meglévő épület mindig rejt reakciókészséget, aktivitást gyors döntéshozatallal elváró pillanatokat a kivitelezés folyamatában.

—A Tisza Kálmán, majd Tisza István vidéki családi otthonát jelentő reprezentatív funkció megjelenítése, az élettér és hozzá kapcsolódó történetmesélés programja adaptív (jól elhelyezhetőnek) mutatkozott. A szalonok és nagyebédlő használati sorában megjelenő időbeni átmozgatás kezelhető volt, mind a Tisza Kálmán, mind a Tisza István használta személyes dolgozóterét jól illeszthető volt a látogatói útvonalba, a női és férfi lakrész (a szalonsor két oldalán), de az ifjúhódó gyermekek és nevelők

szobái (az ideiglenes vendégszobák egy részével) a hosszanti déli szárny nyugati középfolyosós végében ugyancsak jól csoportosítható kiállítási tematika mentén voltak pozicionálhatók. Az alagsor boltozott terei még további egyedi kiállításelemek megvalósításának adtak teret. Mindezt fordított sorrendben felfejtve: a lenti interaktívabb történetmesélés élményterei felett a csehsüveg-boltozott kisebb szobák sorában arányos és jól befogadható tematikák kerülnek elő: vizuálisan is jól értelmezhető családától az egyes személyekhez kötődő történeteken át, a mindennapos életben a kultúrához, tudományokhoz, tanítókhoz és politikához való viszony hangulataleleit mondják el a bemutatók elemei – a terek itt épületszerkezeteikben és díszítőfestéseikben hitelesen megújítottak. A társasági élet nagyterei bútorzatukkal és műtárgyaikkal inkább csak megidéznek egy-egy esemény jellegét – itt nem (korabeli szokás szerint azért inkább sokfunkciósan) bútorokkal besúfolt terekben, hanem a tervezett komplexebb használathoz is alakítható rendezvényterekben járunk, a szalon-ebédlő-pipázó közötti válaszfalak nem épültek vissza (ebben nem történt rekonstrukció), de az egyik elválasztást teljesen felnyitható üvegfalal funkcionálisan is megjelenítették az építészek. A miniszterelnöki dolgozószobák, a fő emlékezhelyek mindkettője replika-bútorozásával funkcionális hasonlóságra törekvően „rekonstruált”. Egy olyan jelentős döntés született azonban, mely az új látogatási-használati funkció kiszolgálását helyezte előtérbe az eredeti térbemutató történetes kivánalmainak ellenében: ez az épület súlypontjában, történetesen a női lakrészben hozott eredeti funkciótól való eltérést. Ugyanis – méltányolhatóan nagyon helyesen – belső infópult került ide, ellenőrző pontot biztosítva a jegyáras kiállítóterek és a kávézó fogyasztótere között, egyszerre belátható és átjárható összeköttetést adva a kávézós nagyterasz és a belső udvari kisebb sarokterasz között. Mesteri pozicionálás, egyben kényszerű alku – ami az egyik egyedi értékelem, a padlóba süllyesztett merülő kádás női fürdőt „csak” üvegpaddal fedtetten, intim hangulatát még véletlenül sem megidézve tudja bemutatni. Most így (is) jó – azzal az elvvel, hogy az évszázadok során sem berögzült funkciók, hanem a mindenkor jó használat töltötte meg élhetően a tereket.



- 10 Pavilonban előbújó történeti falfestés érzékeny restaurálása
- 11 A nagyszalon korábbi arányainak és működésének ellapozható üvegfallal történő helyreállítása

—A pavilon emeleti (egykoron vendégszállásoló) apartmanjai azonban tartalmaztak meglepetéseket. Mint fentebb kiemeltük, a szondázó falkutatások több helyen is értékes faldíszítéseket, ott fenn konkrétan magas kvalitású architektonikus tagolással képzett látványképeket sejtettek meg. A két nagy szobát díszítő falfestések szinte teljes ciklusukban feltárhatóak voltak, a pikkelt felületeken a hiányok esztétikai kiegészítésével hiteles, az eredetihez közelítő megjelenést értek el a restaurátorok. Nem „tökéletesre újrafestett” felületek ezek, hanem „objet trouvé”, talált tárgyak, rejtkekükből felszülő régiműt emlékei – konzervált (tehát állapotörögztett) létükben is magas nívót mutatnak, és „valódiak”. És a non plus ultra: ezen emeleti nagy szobák előterében a kivitelezés során klasszicista díszítések kerültek elő a mennyezeteken, részleges feltárásuk és bemutatásuk már most is díszes a térsornak.

—S ha már a pavilon emeletén zárjuk értékelő sorainkat, ne feledjük a tetőtér használatának általános kérdését. Geszten a késő barokk manzárdtető történeti értéket hordoz, nemcsak formája és jellegzetes szerkezete okán, hanem eredeti faszerkezeti elemei, fa építőanyaga által is – melyet a jó szándékú, viszonylag gondos, folyamatos karbantartás megőrzött számunkra. Mai természettudományos ismereteinkkel is anyagában megőrizhetőnek mondták a szakvélemények, a fenntarthatósági szemlélet is indokolta megerősítésekkel és indokolt cserékkel eszközölt megtartását. És ha már fenn vagyunk a főpavilon emeletén (mely láthatóan értékes része a háznak), akkor az építészet iránt érdeklődők hön dédelgetett vágya is teljesíthetőnek mutatkozott a költségkereteken belül: egy késő barokk rendszerű tetőszerkezetet megmutatni, s ha már, akkor e nagy belterű tetőben egy különleges kiegészítő funkciót is elhelyezni lenne érdemes. Így kapott

a szerkezet megerősítésével járó folyamatokkal egyetemben helyet egy üvegdoboz workshop-tér, mely rejtett kortárs eleme az épületegyüttesnek, és különleges élménnyel szolgálja kiegészítésként az értékek felé nagy tisztelettel fordulóan végzett épület-helyreállítást és kiállításrendezést. Belefér.

—Mert, egyébiránt, utolsó mondat: arányos és mérték-tartó volt a kastély történeti értékeivel. A díszítőarchitektúra hagyományos technológiákkal lett megújítva, az anyaghasználat egyértelműen történeti dominanciájú és csak háttérben húzódo újat mutat, a dizájnelemek esztétikai finom eleganciával vannak jelen. És a „műemlékes” szempontból legizgalmasabb (építészeti) kérdésre is adjuk meg a választ: merthogy a falak bírják, az egyértelmű, merthogy a tetőhéjalatot cseréljük, az egyértelmű, merthogy a bádogos szerkezetek, nos, igen, cseréljük... na de a nyílászárók? Megnyugtató válasz mindig egyedi helyzetet, egyedi esetet jellemez: a Tisza Kálmán idején modernizálással előtérbe került ablak- és ajtóegységesítés (értsd: csere, régi ki, újak be) elegáns esztétikai kvalitású, csak hát a fa, ha nem tartják nagyon jól karban, és bizony a természetéből adódóan is... A kifelé-belefé nyíló – kivakolt bélletével egyébiránt inkább klasszicista, mint eklektikus épületszerkezet – ablakok külső szárnyainak felújíthatósága „kétséges” volt, helyénvaló döntés ezek forma-, szerkezet- és anyagazonos újragyártása. A belső ablakszárnyak és faltakaró szerkezeteik az árnyékolótáblákkal azonban 4/5 részt megtarthatóak voltak, felújításra kerültek. És maradtak, helyesen, teljes anyagi valójukban megőrzött tanúablakok. Tanúként arra, hogy a Tiszakastély nemzeti emlékezhelyet kiépítő mostani felújítása az építészet kortárs és történeti eszköztára alkalmazásának jól nivellált egyensúlyával valósult meg.



„Régi adósságunk, hogy az épület visszanyerje hajdani fényét és megtalálja azt a szerepet, amely méltó múltjához. A család története, nagyjai, kiemelkedő személyiségei arra predesztinálják ezt a határ menti települést, hogy nemzeti záránokhelylyé váljék. Ez a perspektíva felemelkedést, új kulturális értéket, idegenforgalmat, munkalehetőséget ígér, bekapcsolva az ország vérkeringésébe egy zsákfalú életét.” | Lázár János

11

MEGJEGYZÉSEK

* Ami valós a történet háttéréből, hogy a házasságkötés - mai nevén - Baktalórántházán volt. A szép anekdotikus utalás annyiban persze nélkülözi a valóságtartalmat, hogy az új terasz sem formájában, sem épülettömeghez viszonyított helyzetében nem azonos az ottani kastély (eredetileg volt) teraszával. Mégis a funkcióját, miszerint az érkezés felől is jól látható családi és társasági életszínvonal legyen, teljességgel betöltötte. Egyedi megoldás ugyanakkor Geszten a terasz felett lebegni látszó nagyméretű függeszett tető, amely látványelemként sem utolsó a kialakított fogadó-díszkert felől.

** Amit inkább vezérelt a költséghatékonyság, hiszen nem újragyártottak mondjuk az ablakokat, hanem csak igazították-javították, ha valami beázott, és lehullott a vakolat, akkor (csak a legszükségesebb felületen) pótolták és újrafestették, és a tisztasági festés jellemzőbb volt, mint a vakolatleverés-lekvarás-újragletelés idő- és anyagigényes építőipari folyamata. Hasonlóképpen élt túl a park növényállomány: ami bírta, maradt, de a veszélyelhárításon túl tudatos irtás-átrendezés, koncepciózus átformálás nem történt.

*** A nemzeti emlékezetpolitika és örökségvédelem közös fókuszával került meghatározásra a *Nemzeti Kastélyprogramról* szóló 1663/2014. (XI. 20.) Korm. határozat, illetve a *Nemzeti Kastélyprogrammal és a Nemzeti Várprogrammal kapcsolatos egyes feladatokról, valamint az ezekkel összefüggő kormányhatározatok módosításáról* szóló 1977/2015. (XII. 23.) Korm. határozat. A fejlesztés anyagi forrását - közhiedelemmel ellentétben - nem az Európai Unió által támogatott Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP) 7.1.1-15 kódszámú, „Nemzeti Kastély- és Várprogram turisztikai célú fejlesztéseinek támogatása” című pályázata biztosította hanem teljességgel a Magyar Állam finanszírozta a Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Nonprofit Kft. megvalósításában.

**** Az emlékezetpolitika része nemcsak a belső kastélyegyüttes, de a külső területen lévő Tisza-sírbolt is, mely 2018-ban kapott műemléki védeltséget. Mostanra szerkezetrehabilitációja és környezetrendezése is megtörtént. [12]

IRODALOM / REFERENCES

- [1] BéML XIII 1, A Tisza család iratai 1578-1910.
- [2] *Vasárnapi Ujság*, Vol 32, No 48 (1885-11-29) pp 766-770.
- [3] *Vasárnapi Ujság*, Vol 51, No 41 (1904-10-9) pp 693-697.
- [4] K Nagy, Sándor: „Geszten és vidékén”, *Budapest Hírlap*, Vol 5, No 173 (1885-06-25) pp 1-3, No 174 (1885-06-26), pp 1-3.
- [5] Dr Borovszky, Samu (ed): *Magyarország vármegyéi és városai: Bihar és Nagyvárad*, Apollo Irodalmi Társaság, Budapest 1901.
- [6] MÉM MDK Budapest Tudományos Irattára, Möller-hagyaték, K326.
- [7] Pokoly, József: „A geszti otthon” in *Tisza emlékkönyv, Gróf Tisza István halálának tizedik évfordulójára*, Szabad Királyi Város és a Tiszántúli Református Egyházkerület Könyvnyomda-vállalata, Debrecen 1928.
- [8] Rados, Jenő: *Magyar kastélyok*, Műemlékek Országos Bizottsága, Budapest 1939, p 15.
- [9] Galamb, Zsuzsa - Jankovics, Norbert: „Geszt, volt Tisza-kastély fő- és melléképülete (egykori Tisztartói-ház, volt Vadászház) jelenleg Arany János Általános Iskola és Községi Óvoda, Építéstörténeti tudományos dokumentáció”, [kézirat], 2017, (MÉM MDK Tudományos Irattár, leltári szám 46245) alapján Galamb, Zsuzsa: „A kúriából növesztett kastély I. - Az egykori geszti Tisza uradalom központi épületei a források alapján”, *Műemlékvédelem* Vol 63 (2019), No 5-6, pp 321-333.
- [10] Jankovics, Norbert: „A kúriából növesztett kastély II - Beszámoló az egykori geszti Tisza-uradalom központi épületeinek falkutatásáról”, *Műemlékvédelem*, Vol 63 (2019), No 5-6, pp 334-348.
- [11] Tarbay, Anna Mária: „Festőrestaurátori beszámoló a geszti Tisza-kastély roncsolásos falfestés kutatásáról”, *Műemlékvédelem*, Vol 63 (2019), No 5-6, pp 349-356.
- [12] Galamb, Zsuzsa: „Feledésbe merült sírbolt - a Tisza család kriptája Geszten”, *Műemlékvédelem* Vol 63 (2019), No 5-6, pp 379-384.
- [13] Gerákné Árvai, Zsuzsa: „Geszt, Tisza-kastély kertje az archív források tükrében”, *Műemlékvédelem* Vol 63 (2019), No 5-6, pp 369-378.

ÉPÍTÉSZ TERVEZŐK: Vámos Zoltán, Sánta Richárd, Takács Mária Flóra, Maróty Mónika, Nagy László, Csáji Botond, Kisspál Emőke, Jung Márta, Boros Noémi, Bella Gergő, Pfiiegel Gábor, Mezei Sándor, Szász Levente | MŰEMLEKI SZAKÉRTŐK: Vukoszávlyev Zorán, Nagy Gergely | STATIKA: Schreiber József (†), Hetesi Lilla, Csákvári Zoltán, Kovács Csaba, Cséfalvay Gábor | ÜVEGSZERKEZET STATIKA: Stocker György | GÉPÉSZET: Pál Gábor, Hargita Kristóf | ÉPÜLETVILLAMOSSÁG: Taraj Márton | TŰZVÉDELEM: Bihari János, Danók Dániel | TÁJÉPÍTÉSZET: Szászné Dr. Várkonyi Adrienn

Author: Wesselényi-Garay, Andor
Affiliation: Széchenyi Egyetem, University of Győr
Title: BEYOND FIATFALVA DAM ARE NO TROUT,
NOR WEALTHY MEN

Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 26-33

<https://doi.org/10.33268/Met.2024.5.2>

Received: 23 July 2024

Accepted: 06 September 2024

Published: 7 October 2024

UGRON PALACE RESTORATION, FIATFALVA,
TRANSYLVANIA, ROMANIA; ARCHITECT:
MIKLÓS KÖLLŐ

Commenting on the state of contemporary architecture in Transylvania leads to certain contradictions, a falling ethnic Hungarian population, abandoned rural buildings, palaces, barns and churches. Maybe there are no contemporary buildings, only restoration projects, or the act of restoration acts as a contemporary indicator of new beginnings. Elements of the design being executed in stainless steel or glazed installations are signs of high-tech architecture.



01

„A FIATFALVI GÁTON TÚL SE PISZTRÁNG, SE NÁBOB”

AZ UGRON-KASTÉLY FELÚJÍTÁSA | FIATFALVA, ERDÉLY

ENDO GÁM CSALÁDOK

—Sűrű a történelem levegője a fiatfalvi Ugron-kastély falai között. A birtok megfordult szinte az összes erdélyi nemesi család kezén az évszázadok során. Első említése 1466-ból származik, amikor egy dokumentum a fiatfalvi Geréb családról nyilatkozik, amelynek a 15. századtól állt udvarháza a mai kastély területén. 1625-ben Geréb András – Bethlen Gábor testőrkapitánya – alakítja újjá kőből az apja, György által épített, de összeomlott udvarházat. Valószínű, hogy ekkor alakult ki a fallal körített, laza udvaros, négy saroktornyos kastélyelrendezés, amely még szerepelt az 1763-as első topográfiai felméréseken is. 1805-ben leltár készült a várról, amely a Bethlen Julianna halála utáni állapotot rögzítette (Conscriptio Portionis Possessionariae Fiatfalviensis-1805) – immáron L alakú elrendezéssel. A feljegyzés szerint a kastély elhagyott és elhanyagolt volt, a feljegyzők gyakran használták a romlott, törött, szakadt, rongyos, romos kifejezéseket. A dokumentumból ugyanakkor az is kiderül, hogy az épület jellemzően már ekkor megkapta mai formáját, amelyen az 1817-es újjáépítés is csak részben változtatott. Utóbbi Mikó Miklós nevéhez kötődött, aki a napóleoni háborúk idején Franciaországot megjáró kapitányként beleszeretett a manzárdtetőbe, és fékezett habzású barokk

modorban szabott új kontúrt az épülettömegnek. Annak mintázata, hogy a némiképp endogám helyi nemesség – a Bethlenekkel kezdve a Wesselényiekig – perli és örökli, adja és veszi a kastélyt, egy örmény származású kereskedő színre lépésével tört meg. Romantikus alakjáról érdemes egy picit hosszabban is írni.

EGY ÖRMÉNY KERESKEDŐ

—Zakariás Antal a bánági rézbányák átvétele után telepedett le Balánbányán, ahol vezetésével rohamos fejlődésnek indult a termelés 1840 után. Jókai Mór székely származású feleségén, Laborfalvi Rózán keresztül is ismerhette Zakariás történetét, amelyet a Fekete gyémántok című szövegében tett irodalmi alapanyaggá. Berend Iván regényalakját Zakariás Antal formálta, aki Jókai hőiséhez hasonlatosan a munkások között élt, és saját költségén küldte a fiatalokat bányászati és bányamérnöki iskolákba. Gábor Áron 1848 őszén Zakariás Antal bodvaji vashámorában öntötte első rézágyúit Bodor Ferenc mérnök vezetésével. Bodor – Zakariás alkalmazottjaként – megalapította a madarasi lőszergyárat is, amely nélkül nem lehetett volna sikeres a háromszéki ellenállás és Bem József erdélyi hadjárata sem. Jókai főhősével ellentétben Zakariás Antal azonban nem halt meg, „csak” tönkrement



02

- 01 Fiafalva madártávlatból, az Ugron-kastély angolparkjából nézve. Előtérben a kastély, a kép jobb oldalán kiépülőben a hozzá tartozó reneszánsz kert
- 02 A fiafalvi Ugron-kastély az uradalmi istállók felől nézve. Az épület bal oldalán a magtár, középen az egykori négy sarokbástyás kastély kapubástyája. A kép jobb oldalán, előtérben az egykori gazdasági udvar méretes kútja

ÉPÍTÉSZ | ARCHITECT
Köllő Miklós

FOTÓ | PHOTO
Szigeti Vajk-István

SZERZŐ | AUTHOR
Wesselényi-Garay Andor

a szabadságharc után. Maradék pénzén 1855-ben vásárolta meg a kastélyt, a bánya eladásából származó jövedelmeit pedig – ismerve a helyi örménység szerepét a marhakereskedelemben – a kastély gazdasági épületeibe fektette.

A MINTAGAZDASÁG

—A kastély Zakariás Antal és felesége halála után egy 1866-os árverés során került negyvenezer forintért az Ugronokhoz. A vevők Ábránfalvi Ugron János, Udvarhelyszék királybírája és felesége, Györffy Ágnes voltak. A család kitarató munkával pár évtized alatt mintagazdaságot teremtett az uradalomból. A korabeli lapok a mindennapi és társasági élet hírei mellett beszámoltak a ménesről, a szeszfőzdeiről, de tudósítottak a gazdaság sikereiről, így Fodor József főkertész aranyérmert nyert zöldségeiről is. Ugron Zoltán, aki a vásárlást intéző apja után 1882 óta igazgatta a birtokot, 1928-ban halt meg. A mintagazdaság az öt utódra szállt, akik közül a három fiú neves magyarországi mezőgazdasági akadémiákon kapta meg képzését. 1949-ben az épületet államosították, tereibe az állami gazdaság irodái költöztek.

A ROMLÁS VIRÁGA

—Jóllehet a kommunista éra lelakta a kastélyt, az igazi állagromlás 1990 után indult el, amikor két évtizedre magára maradt az épület. Hosszú per kezdődött az állam és a kastélyt visszaigénylő örökösök között, amely ugyan az utóbbiak győzelmével zárult, viszont nem állította meg az együttes rohamos pusztulását. A régi-új tulajdonosok

családon belül próbálták meg a kastélyt értékesíteni. Így került a tulajdonjog 2005-ben a Budapesten élő Ugron Évához és férjéhez, Maróty Miklóshoz. Az állagmegóvás első lépéseként 2010-ben egy szakértői tanácskozást követően felújították a tetőt és koszorúkkal fogták össze a falakat. 2019-től a magyar állam támogatásával elkészítették a műemléki tervek, majd újabb jelentős összegű állami támogatás révén elkezdődött a felújítás is. A munkálatok 2024 nyarán fejeződtek be. Noha hátravan még a reneszánsz kert kiépítése és az angolkert régészeti feltárása, a kastély rendezvénytérként nyitotta meg kapuit húsz-harminc fős olyan román és magyar társaságok számára, akik egyben akarják kivenni az egész létesítményt.

—Noha a felújított kastélyra a környék ékköveként tekint a sajtó, Sándor-Zsigmond Ibolya cikke találon állapítja meg, hogy „a fiafalvi Ugron-kastély lakói a nemesség átlagos életét élték, annak megfelelően gazdálkodtak és építkeztek. Egyszerűség és munkás élet uralkodott a kastélyban. Fölösleges és haszontalan költségek nem voltak jellemzőek az itt lakók életére. Az udvarban fellelhető gazdasági épületek, kertek inkább a munkára és az önellátásra való berendezkedést sejtetik.” [1]

A FELÚJÍTÁS

—A Köllő Miklósék által vezényelt felújítás legnagyobb érdeme, hogy sikerült megőriznie azt a karaktert, amely eredetileg is az ambiciózus kúriák fölé pozicionálta az együttest, ám az innen-onnan ellesett műépítészeti fogásokat ízes vidékiséggel interpretálta. Különösen annak tekintetében nagy teljesítmény ez, hogy 2021-re az

02



03



04

- 03 A kápolnát magába foglaló jobb oldali sarokbástya emeletét a 20. század elején építették.
- 04 A korabeli kétkarú díslépcső, a kastélykert híres rózsáival, melyeket hajnalban vittek Segesvárra, s onnan vonattal Bukarestbe
- 05 A kastély az angolparkból nézve
- 06 A magtár a reneszánsz kertből nézve



05

együtt gyakorlatilag romhalmazzá vált, így a már említett konkripció ellenére is szabadabb teret kaphatott volna a képzelet.

—Nem könnyű szóvá tenni az elrendezést. Az additív tömegek kompozíciójaként megjelenő L alakú kastély bejárati szárnya két egységből áll. A tömeggel is jelzett kapubejárattól balra helyezkedik el a magtár, jobbra a lakoszárny. Erre a kompozícióra merőlegesen áll a palotaszárny. Két végén – a kapubástya barokkos manzárdtető-motívumával hangsúlyozott – fejtömeg. A palotaszárnyon belül egy kissé eszkábált enfilade: egyik végén kastélypark, másikon – vagyis az L-alak külső könyökén – saroktorony, földszintjén barokk stukkódíszes, boltzott kápolnával. Gazdagítja még a tömeget a palotaszárny külső homlokzatához illesztett három bumfordian ízes, ízesen bumfordi toldalék, amelyek testes földszaggal gúzsolják a franciásan mocorgó motívumokat.

—A főbejárat a kapuáthajtón keresztül feltáruuló belső udvarról nyílik. Kettős, barokkosan íves lépcső vezet jobbra, vagyis egy folyosón keresztül a reneszánsz kert irányába, balra pedig a dísztermekhez illesztett szivarverandára. A jobbra nyíló folyosó hullámzó léccálmennyezettel jelzi, hogy pusztán átmeneti tér, ennek végén balra tárul a recepció, jobbra, tizenkét grádicson hágva

pedig a lakoszárny emeleti szintje. A recepció a már említett palota-enfilade első eleme. Innen egyik irányba nyílik a kastélyparkba nyúló hármastér, a másikba pedig – a sarokhelyzete miatt a tengelyből szükségképp kimozduló – kápolna.

—Amennyiben a barokk mibenlétét kérjük számon az együttesen, akkor azt a megközelítésben feltétlen megkapjuk. Egy lapított Z alakot bejárva két teljes fordulatot teszünk, mire a kaputól a reprezentatív terek végéig jutunk. Ezt a hatást csak erősíti a késleltetések rafinált rendszere. A telekre érve olyan tengelyes helyzet fogad, amely mégsem mutat egyértelműn az áthajtó irányába. Amikor azonban a felvezető út a reneszánsz kertet határoló kőfal mellé húzódik, felgyorsul a tér, miközben még mindig csak épp sejteti, hogy van még világ a kapun túl is.

FORGATÓKÖNYV ÉS TERVEZÉSI RÉTEGEK

—Nem véletlen ez a scenografikus hatás, Köllő Miklósék ugyanis forgatókönyvként szövegezték meg, minek kellene történnie az egyes terekben, hogy mily hatásoknak kellene érvényesülni mozgás és használat közben. Mindez jól illusztrálja tervezési eljárásuk három rétegét. (i) Jellemzője ennek egyfelől a filológiai pontosság igénye, amely viszont nem írta felül azt az érzékenységet,



06

rugalmasságot, amellyel a romok között lelt töredékeket adott esetben más helyiségben hozták helyzetbe. „Amikor elkezdtük az épület felmérést – idézi fel Köllő Miklós a már említett Nagyálmós-cikkben –, az egy tetővel ellátott, minden történeti értékétől megfosztott romnak tűnt, egyedül a kápolnabelső őrzött valamit az egykori kastély valójából. A [...] kutatás során kerültek elő az egykori korszakok lenyomatai, tanúi: barokk parkett, reneszánsz ajtókeret-töredékek (egy része kéményből kibányászva), másodlagosan felhasznált díszesen faragott mennyezeti gerendadarabok (a deszkák közötti takarólecek bevéssett profiljával), egy eddig Erdélyben párhuzam nélküli kerámiapadló, aztán kályhacsempék, ólomüveg, és végül, de nem utolsósorban a Mátyás király korabeli udvarház tornácalapozása. Szóval: minden, amit remélni sem mertünk. És mindent mentettünk: ablaksarkat, hargalót*, utolsó szöveget, valamire még használható fadarabot, tenyérnyi korabeli vakolattöredéket. Furcsa együttállások is kialakultak az idők folyamán többször átalakított, a kutatások során »megvetkőztetett« épületen: a reneszánsz kori lőrés vágja a barokk korszak ablakkeretezését.” [2]

—A Tövissi Zsolt által tündérszerűnek nevezett attitűd – a jó műemlékvédő építész akár a tündér: észre se venni, hogy ott járt, mégis elrendez mindent –, nos, ez az attitűd egészül ki (ii) azzal a tervezői bátorsággal, amellyel Köllő a kritikai rekonstrukció mellett dönt. És mer például olyan új bejárati lépcsőt tervezni, amelynek formája idézi ugyan a fényképeken is megörökített eredetit, de anyagában és részleteiben – fa és fém – már egyértelműen mai.

—Harmadik rétegként ott van végül (iii) az a forgatókönyvvel is illusztrált szabadság, amellyel képes a történeti terek interpretációjára, kortárs hatásainak elemzésére. Különösen tanulságos az a program, amelyet

a kápolna kapcsán fogalmazott meg. „Várható lesz a feltárt részletek valamelyes tompítása, összehangolása. Lesz, amit csak kívülről mutatunk meg (pl. lőrést), hogy ne egy zakota tér legyen – ez itt az áhítat helye. Fiatalfván egy templomban vannak a reformátusok és unitáriusok, mi erre egy lapáttal ráteszünk: ökumenikus kápolna kellene ez legyen, ha lehet. A mennyezetet helyreállítjuk, a falon a falkutatást részben bemutatjuk [...] ez egy egységes, barokk tér kellene maradjon.” Monológként folytatódik a nyersségével együtt lefegyverző írás, amikor Köllő a kérdéseket sorjázza: „Falon feszület? Szenteltvíztartó? Örökmécses? – ezek a katolikus tér attribútumai. Ha ökumenikus, akkor kellene. Ortodox nem tud lenni, ott még több minden kell, de itt eleve egy tér van, nincs lehetőség többre. De minden vallási attribútum másodlagos a térhez képest: nem tapad rá a falakra, vagyis a kápolna szereltési berendezése modern, bútorszerű, mozgatható.” [3] Megkapó és tanulságos énbeszéd, amelynek ismeretében némiképp túlmagyarázás, ahogy a kápolnában részben bemutatják a falkutatás nyomait. Világos, hogy ez a kastély történetének egy újabb időrétege, hangsúlyozása inkább tűnik a műemlékvédelemmel mint olyannal kapcsolatos üzenetnek, semmint a hatást erősítő gesztusnak. De ez legyen az én tamáskodásom.

—Ugyancsak a tér mibenlétével foglalkozik a palotaszárny helyiségeit, azok dinamikai hatását taglaló passzus. Ahogy erről már esett szó, a recepcióról nyíló enfilade három egységből áll. Az első egy reprezentatív bálterem, az utolsó pedig a teraszterem. Tanulságos, ahogy a forgatókönyv a köztes termet vezeti be: „Átmeneti tér a szuprematikus fehér teraszterem és a rekonstruált bálterem között. Ennek finomhangolása a menet közben tisztuló összkép függvénye. Ennek kell alámuzsikálnon ez a tér: a hatásakkord szerint fog alakulni. Mivel az

09



07

- 07 Az angolparkra nyíló terasz
- 08 A kastély északnyugati homlokzata
- 09 A restaurált kápolnabelső, a régészeti leleteknek megfelelő, Erdélyben eddig analógia nélküli téglapadlóval, a történelmi járószintek és a befalazott lőréses diszkrét jelzésével. A mennyezeten Nemes Domokos 1714-es felújítását megőrkítő monogram és dátum



08

egybenyitott termék hosszú, folyósószerű érzést keltenek, itt a falon részben tükrök lesznek, optikailag szélesítve hatását. Orvosolja a kevesebb fényt, emeli a tér minőségét. Itt is csillár lóg a mennyezetről, ennek formája a teremhez igazodó, elnyújtott ellipszis.” [4]

—A kritikai finomhangolásra tett utalás egyáltalán nem túlzás. A kapubástyában szűk csigalépcső vezet a tetőtéri szobához. Az első elképzelések szerint függőleges pálcákkal, fafogódzóval alakították volna ki a korlátját. Modellezés közben derült ki, hogy a fogódzó egyrészt túl-motiválja a kompozíciót, a mellvéd hatása pedig túlzottan falszerű a függőlegesek miatt, ezért a szerkezetet módosították, létrehozva a jelenleg is látható V alakú pálcacsztást. Mely osztás végül közös motívumként tért vissza az összes új lépcsőn.

SZERKEZETEK

—A munkákat természetesen falkutatás és talajszondás feltárás előzte meg. A vizsgálatok kimutatták, hogy az eltelt évtizedek alatt a külső talajszint mintegy méternyit emelkedett, amihez organikusan töltődtek fel a belső járószintek is. Első lépésként a falakat szabadították ki a feltöltésből, amivel sikerült rekonstruálni a bejárati várárkot is. Arra is fény derült, hogy az egyes bővítések és toldások megfelelő alapozások nélkül készültek. Ez volt a magyarázat arra, hogy miért repedtek meg a belső falak, továbbá, hogy miért mozdultak ki a földszint falai a „sarkok vegyes, téglá és kő kötéseiből annak ellenére, hogy szakszerű fal-szövést mutattak. Minden alaphiányosságot aláfalazással

kellett pótolni, az eredetivel megfelelő kőminőséggel és habarccsal. Az emeleti lakosztályok szintjén is a hosszanti és keresztirányú falak összekötésre szorultak. A falak repedéseit a nagyobb nyílások esetén visszabontással és újrafalazással, a kisebbek esetén üvegszálalás fémspirálokkal, fémpántos és fémhúros kötésekkel rögzítették. A falak felső részén, a födémek fölött vasbeton koszorút alkalmaztak. A kisebb repedéseket injektálással tömítették”. [5]

—Annak érdekében, hogy a magtárat szállásépületként tudják hasznosítani, padlószintjét lesüllyesztették, födém-szerkezetét pedig megemelték. Ahol nem lehetett a szerkezetet fából megoldani, oda új acélkonstrukció került. A födémmozgatások eredményeként nyílt lehetőség arra, hogy az emeleten összeköttetést kaphasson a magtár és a lakószárny. Az alaprajzokat böngészve arra is lehetőség lett volna, hogy a magtár földszinti szobáihoz is „fedetten” jussanak el: a megrendelői igényekkel összhangban Köllőék azonban úgy döntöttek, hogy folyósó helyett nagyobb szobákat adnak – külső megközelítéssel. Annak érdekében, hogy a magtárat megkülönböztessék a palotától, előbbi rusztikusan képzett, fehérre festett vakolatot kapott. A palotaszárny színezése a környékbeli kastélyokon megszokott barokksárga lett. A vastos bővítésmenny-tünciségek fehér színe úgyszintén azok kiszolgáló-jellegére utal.

—Jómagam egyetlen elemmel – pontosabban kettővel nem tudtam megbarátkozni.

11



09

(i) A palotaszárny enfilade-ja az eredeti terveken egy olyan nagyvonalú teraszba vezetett a véghomlokzaton, amely szabadtéri színházlelátóként is működhetett volna az angolkert irányába. Ez a gesztus elmaradt, született ugyan egy terasz, de ennek ágas szerkezete – számomra – túlráajzott és -konstruált a kastélytömeg indításaként/zárásaként. Érthető koncepció, hogy ezekkel a homlokzati rátétekkel a tervezők a jelen átmenetiségét, elbonthatóságot akarták hangsúlyozni a történelem glaciálissá tömörödött monolitikuma mellett – mégis.

—(ii) Hasonló az érzésem a főlépcsőtől a recepcióhoz vezető folyosó végén is. Itt az előzőhöz hasonló modorú, csak jóval kisebb lépcső vezet a reneszánsz kerthez. Itt sem az elvi szempontokat vitatom, hanem a hatás deficitjére kívánok rámutatni. Képzelnék el, ahogy a szivarszobából lefodrozódunk a bejárati lépcsőn, majd újra fel annak másik szárnyán, hogy a recepciófolyosóra lépve a menyegző hullámain sodródunk a kert felé, ahová kilépve – kis túlzással – egy dohányzógang fogad. A barokk által diktált mozgásélmények, elsődleges és másodlagos útvonalak dinamikája szempontjából tartom kevésbé sikerültnek ezt a két darabot. Lezárják, megszüntetik ugyanis az olvasható és kontinuos történeteket. Nem folyamjellegűek, hanem pontszerűek. Nem egy lánc részei, hanem szolid testek. Nem esztétikai értelemben kötik a kerteket a kastélyhoz, hanem csak a használat tekintetében. Pedig Köllő nagyon pontosan érzi, mi is lehetett a szerepe a kastély körüli parknak, „amely mostoha körülményeket túlélve őrzi a tájképi parkok két korszakának kedvenc fáit:

07

a platánt, illetve a túlevelűeket. Kastély és kert összetartozik. Nemcsak képileg; egy kastélykertben egész település közösségét vendégül lehet látni, ez a közösség nappalija tud lenni ünnepnapokon.” [6] Tökéletes meglátás, de – és most megfordítanám a tekintetet – egy nappaliból nem ilyen lépcsők nyílnak.

05

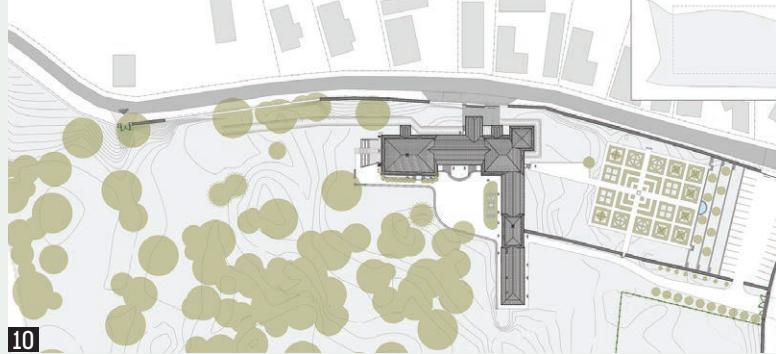
A MŰEMLÉKEKTŐL A MŰ EMLÉKEKIG

—Az elmúlt tizenöt év magyarországi műemlékvédelmi diskurzusai kimerültni látszottak a Velencei Charta doktriner elutasításában és/vagy elfogadásában. Intakt ideológiai rendszerek ütköztek ezekben a beszélgetésekben, amelyek ennek megfelelően váltak egyre indulatosabbá – idővel pedig egyre természetlenebbé. A szakmainak tűnő álláspontok ráadásul egyre kevésbé tudták elfedni, hogy a karták mögé bújtatott érvek a politikummal kapcsolatos vélekedéseket képviselték. Magyarán: a műemlékvédelmi toposzok az építéskritikához hasonlóképp váltak politikai instrumentummá. A közélettel és -múlttal kapcsolatos attitűdök olyan duális érvelési univerzumot hoztak létre, amelynek középpontjában két egymást kizáró és kölcsönösen hiteltelenítő tételmondat állt. A fórum pedig, ahol ezek a mondatok a legtisztább érvelések mentén hangozhattak el, a budai Vár lett. E zéróösszegű játszma modellhelyszínén a mai napig két igazság létezik. Az egyik szerint mindenki náci, aki az új-rekonstrukciók mellett érvel. A másik szerint pedig mindenki kommunista, aki annak ellenében.

—A két paradigmát elválasztó szakadék mélyéről halk, ám annál értelmesebb hangként szólaltak meg azok a tanulmányok, amelyek igyekeztek történeti kontextusba helyezni a műemlékvédelemmel kapcsolatos hazai gondolkodást, továbbá megpróbálták „demisztifikálni” a Velencei Chartát és szerepét. Zsembery Ákos dolgozata [7] már 2015-ben meggyőzően érvelt amellett, hogy nem elméleti paradigmaváltás tapasztalható a műemlékvédelemben, mint inkább a kortárs építészeti folyamatok és irányzatok elkerülhetetlen hatása. Tanulmányának zárófejezete végül a filológiai rekonstrukciók helyett a kritikai felújítások olyan – Cesare Brandi óta egyébként ismert – gyakorlatát ajánlotta, amelyekben különleges hangsúlyt kap a munkát végző építész ingéniuma. Szép példa erre a régi budai városháza refunkcionálása Szabó Leventétől, [8] netán a Zeneakadémia megújítása Magyarai Évától, Pazár Bélától és Potzner Ferencről. [9] A magam részéről ezekhez az erőfeszítésekhez sorolom a budai Vár Potzner-féle rekonstrukcióját, [10] de Kokas László beavatkozásait is. [11] És a saját léptékében Köllő Miklósék beavatkozását is.

—Noha a műemlékvédelemben a megőrzésre és bemutatásra használt három alapkifejezés – a konzerválás, a restaurálás és rekonstrukció – egészen az ezredfordulóig jól rögzítette a beavatkozások mértékét, a végeredményként született műegész értékeléséből rendre kimaradt az építész teljesítménye. Pontosabban, annak minősítését rendre pre-formálta, hogy mennyiben volt megfeleltethető az az egyes karta-előírásoknak. Ebben érthető módon vettek részt a tervezők is, akik ritkán mulasztották el rögzíteni, mily alapon is végezték munkájukat. A rendelkezésre álló fogalmak elégtelenségére, továbbá a pozíciók tarthatatlanságára hívta fel a figyelmet az a cikkpáros, amely a Stöckl-lépcső újjáépítése kapcsán született. A vállalat ismertető Masznyik Csaba egyértelművé tette, hogy tervezőnek Hauszmann Alajost tekinti, [12] ami segíthetett volna a későbbi méltatás számára, hogy nyelvet, fogalmi készletet találjon a lépcső leírására. Ware-Nagy Orsolya ugyanakkor a jelen pozíciójából akarta megérteni, hogy mit jelent a Lovarda, a Főőrségi épület és a Stöckl-lépcső kompozíciója, így – elismerve saját bizonytalanságát – a teljes rekonstrukció, a visszaépítés, az újjáépítés fogalmi mellett a kísérleti régészettel állítja párhuzamba az együtttest, amelyben „minden olyan, mintha az volna, ami – de mégsem”. [13] Az imént említett pre-formált értelmezés(i kényszer)re példa Ware-Nagy Orsolya cikke, az abból kivezető egyik lehetséges útra pedig Masznyik Csaba tervezői visszavonulása. Hogy ti, amennyiben tényleg Hauszmannot fogadjuk el tervezőnek, akkor az együttesen nem a saját korunk által felvetett hitelességet kell számon kérnünk, hisz szükségképp az lesz az egész hőbelevanc. Hanem a Hauszmann által javasolt elemkészlet koherenciáját, szintaktikáját és esztétikai integritását. És ez az a pont, ahol ennen farkába harap a kígyó, mert ez az a téma, amelyhez a kortárs építészeti írók még nem értenek. Jelen sorok szerzője se.

—Belátható, ebben az értelmezési pokolban az egyetlen járható eljárás az, ha mégoly változó koordináta-rendszerrel ugyan, de a kritikai beavatkozással megszületett



építészeti teljesítményt és annak hatását vizsgáljuk. És tesszük ezt úgy, hogy újra és újra kartafüggetlen monásznak tekintjük az adott világot. Mindez, elismerem, nem a legegyszerűbb feladat a fiatalvi Ugron-kastély esetében, mert Köllő Miklós sem mulasztotta el rögzíteni, hogy a Velencei Charta elvei szerint, még inkább a Narai dokumentummal [14] azonosulva szavazott a bomladozó kánonok közül a kritikai rekonstrukcióra.

ÖSSZEFOGLALÁS

—Erdély kortárs építészete kapcsán tehető megállapítások némiképp ellentmondásban vannak egymással. Örvedetes egyfelől, hogy az elmúlt húsz évben megjelent egy jól beazonosítható öko-regionalista építészeti, amelynek több fejezetét is bemutatunk előző lapszámunkban. Miközben az is igaz, hogy a fogyatkozó magyarság és az üresen álló épületállomány miatt az értelmiség erkölcsi kötelessége lenne nem építeni, hanem a meglévőt felújítani. Legyen szó csúrról vagy házról, kastélyról vagy templomról. Építés hiányában viszont nincs kortárs építészeti, megszűnnek a kísérletek, ezzel pedig elmaradnak azok az eredmények is, amelyek megtermékenyíthetnek akár a műemlékvédelmi gyakorlatokat is. Sverre Fehn Hedmark Katedrális Múzeuma egészen másképp nézne ki a high-tech építészeti pontmegfogásos üvegfal szerkezete nélkül. Mint ahogy más lenne a hatása Carlo Scarpa veronai castelvechchiójának is, amennyiben nem korrodeált acélok alkalmazásával például a lépcső szerkezeteként. Egy olyan elemet, amely Eero Saarinen leleményeként 1964-ben került először homlokzatra a John Deere-székház építésekor.

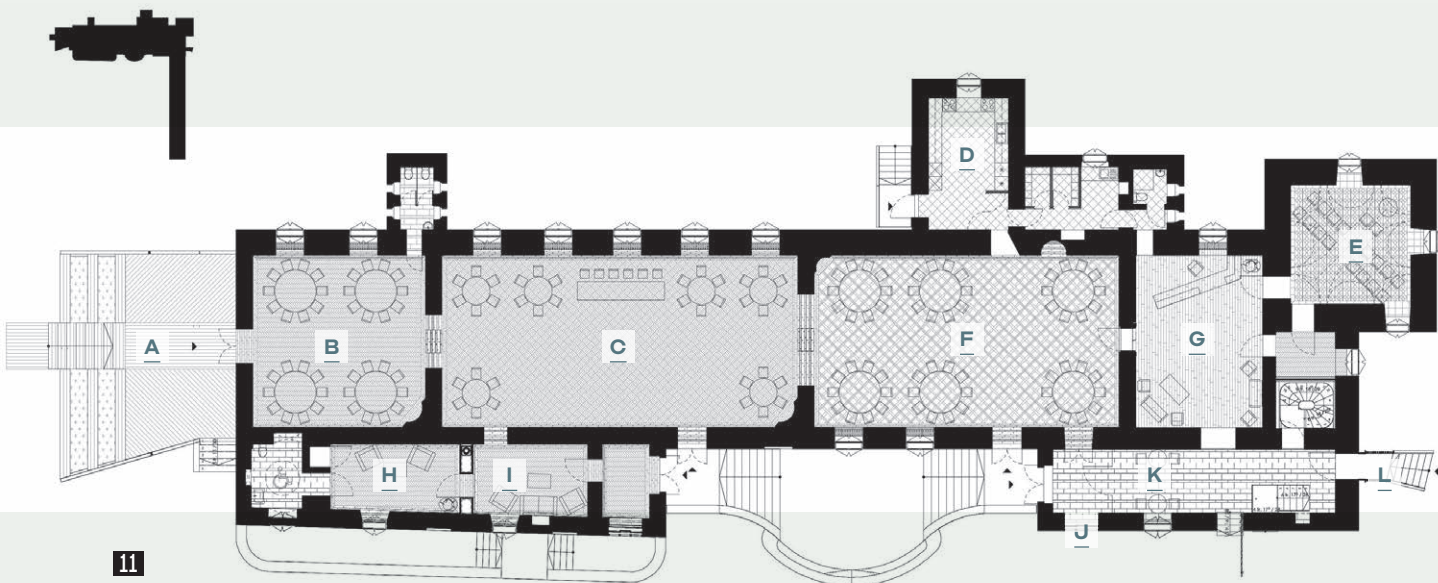
—Az üveg mellett különösen a rozsdás acél bizonyult kellően rugalmasnak ahhoz, hogy gond nélkül lehessen a műemlékek idősűrítmenyéhez illeszteni. Divattá válását – nem csak a romániai műemlékvédelemben – szemantikai alkalmazkodóképességének is köszönhetette, amelyet leginkább a műemlékek heterokroniája követelt meg. Míg az üveg az imaginárius tapintatot és a steril kor-szerűséget képviseli, addig a rozsdás acél a jelent tapasztja a múlthoz.

—A fiatalvi felújítás legnagyobb eredményének azt tartom, hogy halk kritikai nyöszörgéseimmel együtt is kibújik a műemlékek csinálási és értelmezési rutinjai alól. Nincs Cor-Ten és nincs üveg; nincsenek karták és ellenkarták; ennek megfelelően dacos ellenállás és látványos behódolás se. Helyette a saját hagyományait egzisztenciális tétellel őrző lelkesedés, olyasfajta beleérzés, amely zálogul nem az ideológiai megfeleltethetőséget, hanem az egyedi építészeti döntéseket és az azokkal járó felelősséget jelöli meg.

A | Terasz
 B | Kis rendezvényterem
 C | Tükörterem
 D | Konyha

E | Kápolna
 F | „Palota” terem
 G | Recepció
 H | Kis társalgó

I | Dohányzó
 J | Vendégszobák felé
 K | Folyósó
 L | Reneszánsz kert felé



- 10 Helyszínrajz, a kastély bal oldalán a viszonylag épen megmaradt angolpark, jobb oldalán a javasolt reneszánsz kert
 11 A kastély keleti szárnyának alaprajza, bal oldalán az eredetileg javasolt, amfiteátrumszerű terasszal

* Hargalló – felcsíki tájnyelven: firgellő, a magyarországi szóhasználatban leginkább a riglihez hasonló szerkezet. Középen lyukas fadarab, amelyet a kétszárnyú ajtók rögzített szárnyára szegelnek, hogy vízszintesre állítva tartsa csukva az ajtót. A nyílászárnyon gyakran a fogadására alkalmas vályút is kialakítottak annak érdekében, hogy a szerkezet vízszintesen álljon. Az Ugron-kastély esetében talált hargallók fémből készültek.

IRODALOM / REFERENCES

- [1] Sándor-Zsigmond, Ibolya: „A fiatfalvi kastély és lakóinak életmódja egy 1805-ös conscriptio alapján”, *Acta Siculica* 2009, pp 605-622.
 [2] Nagyalmos, Ildikó: „A fiatfalvi Ugron-kastély: a környék büszkesége”, *Porta - Terek, házak, Otthonok*, 2024/7, p 7.
 [3] Köllő, Miklós: *Restaurálási forgatókönyv*, Ugron-kastély, Fiatfalva, kézirat, 2024, p 11.
 [4] Köllő, Miklós: *Restaurálási forgatókönyv*, Ugron-kastély, Fiatfalva, kézirat, 2024, p 13.
 [5] Bulbuk, Márton István: „Ugron-kastély – Tartószerkezeti beavatkozások, Ugron Castle - Structural interventions”, XXVII Nemzetközi Építéstudományi Konferencia – ÉPKO, 2023 június 8-11, Csíksomlyó, Jakab Antal Ház, kézirat.
 [6] Nagyalmos, Ildikó: „A fiatfalvi Ugron-kastély: a környék büszkesége”, *Porta - Terek, házak, Otthonok*, 2024/7, p 8.
 [7] Zsembery, Ákos: „Az 50 éves Velencei Charta újra felfedezett öröksége: A »kritikai restaurálás«, *Építés - Építéstudomány*, Vol 43, No 3-4 (2015), pp 365-382.
 [8] Pazár, Béla: „Az egész vonzása. A régi budai városháza megújítása”, *Metszet*, Vol 9, No 5 (2018), pp 16-21.
 [9] Szabó, Levente: „Nem látszani és mégis, Rendszertől a részletekig: a Zeneakadémia megújításának építészeti stratégiájáról”, *Metszet*, Vol 5, No 1 (2014), pp 44-49.
 [10] Csanády, Pál: „Minden mindennel összefügg a Várban: Interjú Potzner Ferencsel a Nemzeti Hauszmann Tervről”, *Metszet*, Vol 7, No 5 (2016), pp 10-13.
 [11] Wesselényi-Garay, Andor: „Egy villa átalakulása, A felújított Hild-villa a Budakeszi úton”, *Metszet*, Vol 9, No 5 (2018), pp: 48-51.
 [12] Masznyik, Csaba: „A Stöckl-lépcső rekonstrukciója, építész Hauszman Alajos, 1896”, *Metszet*, Vol 7, No 5 (2016), pp 34-39.
 [13] Ware-Nagy, Orsolya: „Újra ott áll, mindig is ott állt, a Főőrség épülete és a Stöckl-lépcső a Várban”, *Metszet*, Vol 10, No 7 (2019), pp 16-23.
 [14] „Narai dokumentum a hitelességről, 1994”, in Román András - Lampert Rózsa - Fejérdy Tamás: *Karták könyve*, Építésügyi Tájékoztatói Központ, Budapest 2011, pp 41-42.

ÉPÍTÉSZ: Köllő Miklós (Larix Stúdió) | ÉPÍTÉSZ TERVEZŐK: Györfy László-Miklós, Molnár Zsolt, Siklódi Róbert, Madaras Péter | STATIKA: Gurzó András, Gurzó Levente, Kercsó Zoltán | ÉPÜLETVILLAGOSSÁG: György Levente | ÉPÜLETGÉPÉSZET: Pál Hunor | MEGRENDELŐ: Materrum Kft. | KIVITELEZŐ, FŐVÁLLALKOZÓ: Mark-Trix Building Kft., Kibédi Ferenc | MUNKAPONTVEZETŐ: Pál Attila

Author: Szentirmai, Tamás
Affiliation: University of Debrecen
Title: COMPOUND EFFECTS WITH SIMPLE TOOLS
Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 34-39
<https://doi.org/10.33268/Met.2024.5.3>

Received: 14 June 2024

Accepted: 05 September 2024

Published: 7 October 2024

**SERRALVES MUSEUM ÁLVARO SIZA WING,
PORTO, PORTUGAL; ARCHITECTS: ÁLVARO SIZA
VIEIRA and MARIA SOUTO DE MOURA**

This addition to an existing park for the arts in Porto expands on ideas developed in the field of Portuguese landscape architecture, respecting the idea that this park is indeed a green area for public use. The building forms apply simple geometry intended to maximise to use of natural lighting, ventilation and a simplicity of construction. Clarity of form and connection to the external spaces being paramount.

01

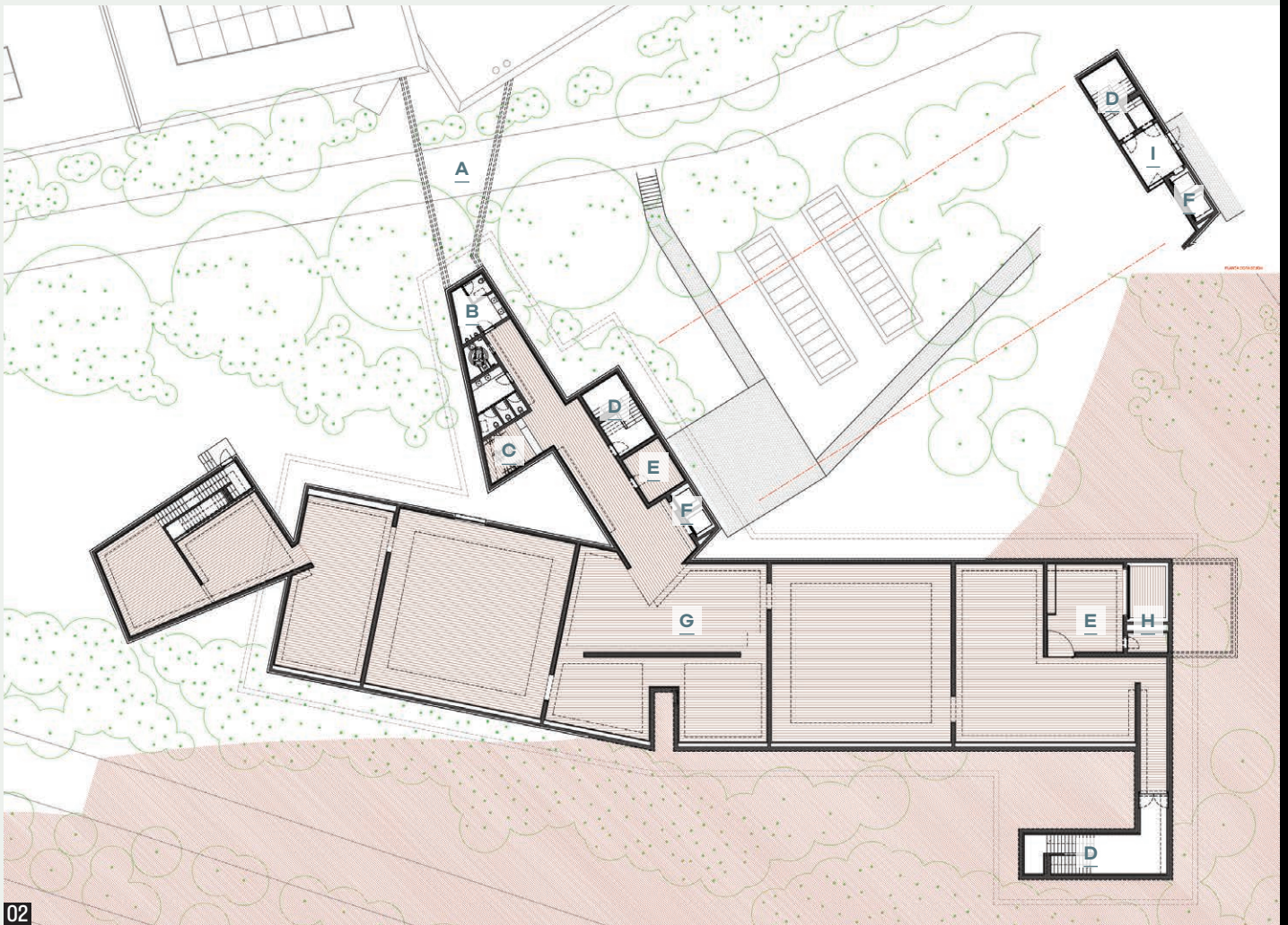
ÖSSZETETT HATÁSOK EGYSZERŰ ESZKÖZÖKKEL

A SERRALVES ALAPÍTVÁNY ÚJ ÉPÜLETSZÁRNYA | PORTÓ, PORTUGÁLIA

—A Serralves Alapítvány története 1989-es alapítása óta egybeforrt Álvaro Siza munkásságával. Az alapítvány központja Portó külvárosában, egy elegáns lakónegyed szélén elterülő 18 hektáros parkban található, ahol a park mellett mára több épület segíti az alapítvány céljainak megvalósulását. A leggyakrabban kortárs művészeti múzeumként aposztrofált és mára a nemzetközi művészeti közegben is megkerülhetetlen intézmény valójában jóval több ennél, az alapításkor lefektetett célkitűzéseiben is azonos hangsúllyal említi a kortárs művészetet, építészetet, környezetet és aktuális társadalmi kérdéseket, ezek jelentőségének minél szélesebb körű tudatosítását. És habár valóban a Siza által tervezett, 1999-ben átadott,

a kortárs művészetre fókuszáló múzeumépület a legmeghatározóbb eleme, az alapítvány működése a többi terület szoros összefonódásával együtt válik teljessé. A százéves [1] – a portugál tájépítészet hagyományait magán hordozó – magával ragadó park egyszerre keretezi, fogja össze a különböző tematikájú kulturális épületeket, sokféle természeti kontextust tár fel a városi ember számára, miközben lépten-nyomon, hol ösvényeken, hol grandiózus szökőkutak mellett sétálva bukkan fel előttünk egy-egy világhírű kortárs művész szobra, installációja. Különböző hosszúságú tanösvények segítik ennek a komplex élménynek a befogadását, tudatosan fókuszálva és egységként kezelve a hagyományokat, a természeti és

02



02

- 01 A tagolt tömeg segítségével egyszerre bújik el a hatalmas parkban és tűnik el valódi mérete
- 02 Az összetett, játékos tömeg ellenére a kiállítóterek alapvetően szabályosak, jól alakíthatóak

- A | Átkötő híd
 B | Vizesblokkok
 C | Ruhatár
 D | Lépcsőház
 E | Műtárgyátvevő

- F | Liftek
 G | Kiállítóterek
 H | Műtárgylift
 I | Udvari bejárat

Meglepő kettősségek teremtődtek

ÉPÍTÉSZ | ARCHITECT
Álvaro Siza Vieira & Maria Souto de Moura

FOTÓ | PHOTO
 Szentirmai Tamás DLA

SZERZŐ | AUTHOR
 Szentirmai Tamás DLA

kulturális értékeket. Ezt a sokszínű és összetett hatást nyújtó természeti közeget egészíti ki a többi épület, tovább színesítve az alapítvány nyújtotta kulturális funkciókat. A 106 éves korában, 2015-ben elhunyt filmrendező, Manoel de Oliveira majd' 90 éves munkásságát bemutató mozi-ház, a park fenntartását segítő kertészház és az 1930-as években épült bámulatos art déco villa [2] felújítása is Siza tervei alapján valósult meg, hordozva a három évtizedes együttműködés egy-egy mozzanatát.

—A múzeumépület új tömbbel – a Siza-szárnyal – való bővítése kettős jelentőséget hordoz. Egyrészt funkcionális többletet biztosít az alapítvány célkitűzéseihöz az egyre növekvő saját gyűjtemény és állandó építészeti kiállítási

08

lehetőség biztosítására, másrészt hangsúlyozza az alapítvány és Siza három évtizedes szoros együttműködését. A háromszintes tömb föld alatti része technikai és kiszolgálófunkciókat fogad be, a felső egy-egy kiállítószint, mely a múzeum gyűjteményének nyújt változó koncepciójú állandó bemutatási lehetőséget, illetve hoz létre dedikált teret építészeti kiállítások részére, ezzel jelentősen növelve az eddigi kiállítási terek méretét.

—Az eredeti tömeg 25 évvel későbbi bővítése érdekes helyzetet teremt. Meglepő kettősségek teremtődtek. A bővítés egyszerre beszél a meglévő épület építészeti nyelvezetét és hordozza magán Siza idővel lágyult, meglepetésekkel telibb építészeti jegyeit. Kiegészíti és



03



04

- 03 A Manoel de Oliveira munkásságát bemutató és archívumát gondozó moziház hagyományos tömege mellett magán hordozza Siza játékos részletmegoldásait
- 04 A Siza életművét bemutató nyitókiállítás arculata, installációs koncepciója szorosan kötődik építészeti hitvallásához: a szigorú szabályosság kontextualista módon, személyes elemekkel finomodik
- 05 Az új szárny egyszerűsége állandó párbeszédben van a park bujaságával

jelentősen megnöveli a meglévőt, miközben szinte észrevétlen marad, megbújik a park rejtekében.

—Az eredeti épület az ezredforduló Siza-épületeinek – mint a portói építészkar vagy a Marco de Canavezes-i templom – ismert karakterjegyeit hordozza magán. [3] A szigorú geometrikus alapszerkesztés oldását, játékos finomhangolását ebben az esetben a parkkal való kontextualista kapcsolódás jelenti: a rejtett, de gyakori és

05

változatos vizuális összeköttetés dús vegetációjú környezetével. Ez a meghatározó attitűd a bővítés esetében is jelen van, azonban míg az eredetnél ez a domináns épület formai tagolását is jelentette, itt csak a vizuális kapcsolat létrejöttét szolgálja. Telepítésének minden részlete a rejtőzést segíti elő.

—Pozíciója révén nemhogy nem tolakodik előtérbe, de szinte eltűnik a főépület és a telekhatár közti nem túl



05

frekvenciált parkrészen, melyet a parkot behálózó ösvények is alig érintenek. Relatív nagy mérete ellenére alig érzékelhető, egyben nem látni teljességét, csupán fel-felbukkan a fák között, illetve a nem feltűnő, de mégis meghatározó domborzatot ügyesen használja ki a háromszintes tömeg terepbe süllyesztésére.

—Közvetlen épületen belüli megközelítést a középső szintre bekötő folyosóhíd jelent, mely egyben biztosítja a park zavartalan körbejárását is. Emellett a parkból is elérhető az épület, változatos használatot biztosítva ezáltal.

—A töredezett, tagolt térbeliség a belső térben kevésbé érezhető. Szabályos, szigorúan szerkesztett, vezetett belső térkialakítással találkozunk, mely meglepő részletekkel, téri helyzetekkel oldódik. A két azonos kontúrú kiállítószint eltérő alaprajzi szerkesztése további változatos kiállítási megoldásokat, kuratori lehetőségeket biztosít.

—A belső részletek is Siza régről ismert megoldásait folytatják, de itt is érződnek az évek kísérletei, a végigjárt utak következményei. Minimalista gesztusok, egyszerű anyaghasználat jellemzi a tereket. Fehér vakolt felületek találkoznak síkban kővel – kívül gránittal, a belső térben márvánnyal – és fával. A kevés jelenlévő anyag ellenére plasztikus, költői részletek adódnak, egy-egy meglepő formával, zavarba ejtő, nem szokványos kialakítással. Hasonló kettősséget eredményez a belső megvilágítás megoldása is. A geometrikus szerkesztésű, a mesterséges megvilágítást rejtő álfödémek összetett kompozíciója szabályosságuk ellenére erősen dramatizálja a teret.

01

—A meglévő épülethez mérten szerény mérete ellenére a Siza-szárny esszenciálisan sűríti, foglalja össze Siza 70 éves munkásságát, a modern építészet alapvetéseinek finomhangolását a hétköznapi banalitással, meglepetésszerű játékoság eszközeivel.

08

—Az új szárny élete a gyűjtemény főleg portugál alkotók munkáit bemutató válogatása mellett magától értetődően Siza életmű-kiállításával kezdődött. Hasonlóan az épület megoldásaihoz, ezt is alaposan átgondolt, bizsergető kettősség jellemzi. Egyszerre mutatja be részletesen Siza eddigi munkásságát, miközben próbál általánosságban is az építészetéről beszélni. Erre utal a kiállítás címe is, C.A.S.A., mely egyszerre az Álvaro Siza gyűjtemény, archívum rövidítése és a ház szó portugál megfelelője. És persze beleérthetjük a tiszteletadást is Siza felé, akit méltán lehet a portugál építészet atyjának tekinteni. Izgalmas adalék még Siza képzőművészeti kísérleteinek hangsúlyos megjelenése az épületek között.

06

—Az új szárnyal még összetettebbé és interdiszciplinárisabbá vált a Serralves Alapítvány működése, újabb lehetőséget kínálva a művészet, kultúra közvetítéséhez. Ebben a tevékenységben már eddig is jól összefértek a hagyományos múzeumpedagógiai módszerek, a sűrűn megvalósított tematikus tárlatvezetések és a kiállításokhoz kapcsolódó konferenciák, kritikai diskurzusok, de akár a jóval nyitottabb, nagyobb célközönséget megszólító Serralves em festa (Serralves buliban) többnapos nyári fesztiváljellegű események is. Ezeket lehet az új terekkel tovább bővíteni, ezáltal továbbra is hozzájárulni a portugálok és az ideérkezők komplex informális oktatásához.

04

07



06

07





- 06 Az új épületszárny híddal kapcsolódik a meglévő múzeumhoz, a parkon belülségét ismét hangsúlyozva
- 07 A kiállítóterek szabályossága az álfödémek teremtette drámai fényviszonyokkal válik dinamikusabbá. Ezt a hatást erősítik a tükröződő kiállítási posztamensek és a falakon sűrűsödő képek szabályosan szabálytalan kiosztása
- 08 Siza formai játékosága nemcsak alaprajzi és térbeli megoldásokban érhető tetten, hanem a parkkal vizuális kapcsolatot biztosító nyílászárók formájában és elhelyezésében is

08

IRODALOM / REFERENCES

[1] *Parque de Serralves - 100 anos de história*, Fundação de Serralves, Porto, 2023.

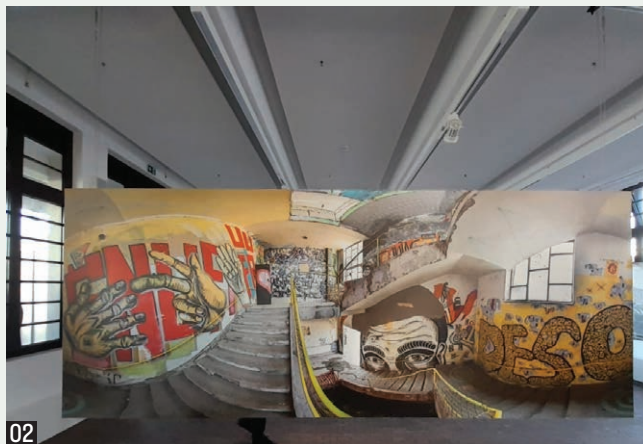
[2] **Tavares, André:** *Os fantasmas de Serralves*, Porto, Dafne Editora, 2007.

[3] „A portugál építészet ma, Álvaro Siza Vieira”, in Vukoszávlyev Zorán - Szentirmai Tamás: *Kortárs portugál építészet*, Terc, Budapest 2010, p 110.

ÉPÍTETŐ: Fundação de Serralves | ÉPÍTÉSZETI TERVEZÉS: Álvaro Siza 2 - Arquitecto, S.A. | BERUHÁZÁS: AFA - Planeamento e Gestão de Projectos
 STATIKA: Jorge Nunes da Silva / Raquel Dias, GOP - Gabinete de Organização e Projectos | FŰTÉS-HŰTÉS TERV: Raul Bessa, GOP - Gabinete de
 Organização e Projectos | AKUSZTIKA: Otávio Inácio, GOP - Gabinete de Organização e Projectos | ELEKTROMOSSÁG, GYENGEÁRAM: Alexandre Martins,
 GOP - Gabinete de Organização e Projectos | VÍZ, CSATORNA: Raquel Fernandes, GOP - Gabinete de Organização e Projectos | KERTÉSZET: João Gomes
 da Silva | FELELŐS MŰSZAKI VEZETŐ: Pedro Viegas | BŰTOR: SPSS Design | KIÁLLÍTÁSTECHNIKA: António Choupina / Phillipe Vergne



01



02

Author: Nježić, Žaklina - Schrammel, Zoltán
Affiliation: Budapest University of Technology (BME)
Title: CULTURAL MEDIATOR "FACTORY" IN LJUBLJANA
Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 40-45
<https://doi.org/10.33268/Met.2024.5.4>

Received: 26 August 2024

Accepted: 17 September 2024

Published: 7 October 2024

ROG CENTRE, LJUBLJANA, SLOVENIA; ARCHITECTS:
BORIS BEŽAN, MÓNICA JUVERA (BAX Studio)

Industrial buildings often create a living heartbeat for entire urban districts, when the function no longer exists due to any factor, be it social, economic or even technical redundancy the city naturally suffers. The former industrial facility is usually demolished making way for a new concept or if undeveloped falls under the label of "rust belt" or "brown field." In Ljubljana an alternative concept has been applied, that of "Second Chance". Keep the building and find a new function, moving from industrial to social/arts function can also revitalise a broken-hearted city.



03

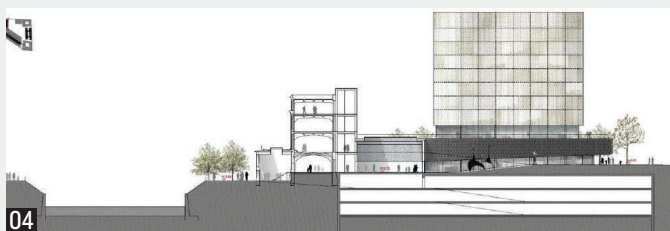
KULTÚRAKÖZVETÍTŐ „GYÁR” LJUBLJANÁBAN

ROG CENTER | LJUBLJANA, SZLOVÉNIA

—Közhely, hogy Szlovénia csodálatos adottságokkal megáldott ország, és lassan az is, ahogy népe óvja, kezeli értékeit. Ennek egyik ékes bizonyítéka, hogy 2016-ban Ljubljana nyerte el a rangos Európa Zöld Fővárosa díjat – nem érdemtelenül. Ellentétben sok rossz példával, a város a kitüntetést nem tekintette a fejlődési folyamat ünnepélyes lezárásának, hanem programjaival, beruházásaival folytatja a környezet védelmét, az épített lélettér élvezhető és fenntartható fejlesztését. A meglévő infrastruktúra kezelése kritikus eleme a fejlődésnek sok szempontból, ahogy a nemzetközi építészeti irányzatok változásaiban is jól érzékelhető: egyre kevesebbet bontunk, egyre több a funkcióváltással megőrzött régi épület, függetlenül annak építészetkritikailag megítélt, eredeti értékeitől. Egy

átalakítás kapcsán a fenntarthatóság mérhető – és immár kötelezően mérendő – előnyei mellett érdemes kiemelni a megszokáson alapuló érzelmek szerepét is a végeredmények megítélésében. A „régizsép” ösztönös emberi hozzáállás sok szakmailag nagyra értékelt, modern épület népszerűtlenségét okozta már, amivel szemben egy rekonstrukció a hozzáadott építészeti értékeivel kevésbé látványos, de könnyebben befogadható eredményt szül(het) a használók és a környezetében élők számára. A Ljubljana központjában 2023 októberében átadott Rog Center tervezésének és végeredményének vizsgálata sok tanulságot hozott felszínre.

—A mai Rog Kulturális Központ története a 19. századra nyúlik vissza, amikortól több mint száz évig ipari



- 01 Rog kerékpár gyár 1953-ban
Fotó: Milan Pogačar, National Museum of Contemporary History, Ljubljana)
- 02 Fotókiállítás az új Rogban (Nježic Žaklina)
- 03 Fotókiállítás az új Rogban (Nježic Žaklina)
- 04 Részlet a pályázati tervből (<http://zaps.si>)
- 05 Fotókiállítás az új Rogban (Nježic Žaklina)



ÉPÍTÉS | ARCHITECT
Boris Bežan, Mónica Juvera

FOTÓ | PHOTO
Žaklina Nježic,
Schrammel Zoltán

SZERZŐ | AUTHOR
Žaklina Nježic
Schrammel Zoltán DLA

létesítményként működött. A Ljubljana folyó partján, a város akkori szélén, 1879-ben Ivan Janesch egy keskeny elrendezésű, 120 x 8,5 méteres bőrcserző üzemét alapított. A kezdetben egyszintes tégláépületet három évvel később egy új emelettel bővítették. A gyár figyelemre méltó jellemzője volt a kimondottan nagy felületű ablaksor, ami akkoriban még nem volt megszokott az ipari építészetben. 1904-ben, majd 1923-ban a gyárat tovább bővítették vasbeton vázas szerkezettel, az eredetihez hasonlóan nagyvonalú üvegezéssel. Ez az építmény lett Ljubljana első ilyen építésű gyárépülete, amely a mai napig fennmaradt.

—Az 1940-es évek közepén a gyár áttért a Rog márkájú kerékpárok és írógépek gyártására, ami a rendszerváltásig, azaz az ország függetlenné válásáig tartott. A létesítmény 1991-ben bezárt, elsősorban a gazdasági és politikai változások miatt, mivel Szlovénia a volt Jugoszlávia alatt

működő szocialista gazdaságból független piacgazdaságra váltott át.

AUTONÓM GYÁR, ROG

—Egy kis kiterő erejéig fontos megemlíteni Ljubljana átalakulását a középkori provinciális településtől a 21. századi fővárosi rangig. Történelmileg a Rog gyár területe kulcsfontosságú összekötő helyszín volt a középkori szegmentált, céhes, majd manufaktúrális és a 19. századi iparosodó városi formák között. Az idő múlásával vegyes használatú városrészé fejlődött, ahol lakó-, kézműves és ipari funkciók együtt találhatóak, majd végül a város egyik fő kapujává vált.

—Az egykor falusias képű település az ipari modernizációnak köszönhetően jelentősen fejlődött az elmúlt évszázad során. A 20. században az ikonikus építész, Jože Plečnik mély hatást gyakorolt Ljubljana építészetére,



06

- 06 Fotókiállítás az új Rogban (Nježić Žaklina)
- 07 Az épület hosszanti bővítése (Nježić Žaklina)
- 08 Az előcsarnok a tér felé (Nježić Žaklina)



07

megtervezve a város számos fontos épületét, hídját és útját. Plečnik alkotótevékenysége jelentősen hozzájárult a város fejlődéséhez és vonzerejének megteremtéséhez.

—Korán nyilvánvalóvá vált a gyár területében rejlő potenciál, hiszen a kulturális örökséggé nyilvánított belváros közelében volt, és jelentős, értékes épületállománnyal rendelkezett. Egy évtizednyi elhagyatottság és hanyatlás után Ljubljana önkormányzata 2002-ben megvásárolta a komplexumot, hogy új életet leheljen belé. A folyamatos lakossági egyeztetések eredménye az lett, hogy a létesítményt közösségi célra kell hasznosítani.

—A cél eléréséig eltelő időt az önkormányzat érdekes módszerrel fedte le: 2006-ban úgy döntött, hogy ideiglenes „helyfoglalókat” (squattereket) enged be a Rog gyár területére.

—A művelet célja az volt, hogy megelőzze a privatizációs törekvéseket és a közterületek elvesztését, miközben új kultúrpolitikát is hirdetett. Nonprofit csoportok számára biztosított terepet szabad, autonóm kulturális és társadalmi élet megteremtésére, amíg a város nem fogalmazza meg világos stratégiáját. Az autonóm csoportok kezdetben építészhallgatókból és civil aktivistákból álltak, majd egyre többféle társadalmi csoporttal bővültek.

—A komplexumban tíz év alatt különféle aktivitású terek működtek, a néhány négyzetméterestől a több százig. A volt gyár szinte minden részét használatba vették, a helyiségeket újrahatszósított tárgyakkal rendezték be, a kisebb egységek pedig művészeti stúdióként, galériaként vagy éppen edzőteremként szolgáltak, de helyet kapott egy nagyobb koncertterem és egy gördeszkapark is. A mozgalom elszánt autonómiája abban is megnyilvánult, hogy siralmas komfortkörülmények között, folyóvíz, villany és csatorna nélkül, de működött.

—A különleges kultúrház fenntartását elsősorban adományok és a szervezett rendezvények bevételei biztosították, ezáltal a használók és a látogatók az önállóan

működő Rog Központ befektetőivé, építészeivé és fenntartóivá váltak. Az „utopisztikus” közösségi elképzelésnek, amely nonprofit elvek mentén ápolja központját, otthonát, megvolt a maga kockázata, hiszen elfogadhatatlan volt egy elavult, több szempontból veszélyes épületben működni alapvető szolgáltatásokat nélkülözve. Bár a közösség látszólag nyitott volt, ismert tagokkal, azonban a sajátos környezet és az ehhez illeszkedő programok miatt mégis exkluzívá vált.

—Az informális és az autonóm tevékenységek gyakran ütköztek a területre vonatkozó önkormányzati tervekkel, ami egyre növekvő konfliktust okozott a helyszín jövőjét illetően. A használók és a városvezetés közötti közvetítői kísérletek sem jártak sikerrel, végül 2019-ben a viták a város javára zárult bírósági eljáráshoz vezettek. Két évvel az ideiglenes helyfoglalás után a Szlovén Építész Kamara meghirdette a gyár felújítására vonatkozó tervpályázati felhívását.

—A pályázat célja az volt, hogy alternatívákat mutasson az új ljubljanoi lakó-, szolgáltató- és turisztikai terek iránti keresletre, illetve teret adjon a kulturális programok, különösen a kortárs művészeti és kreatív tevékenységek számára. A felújított Rog gyárból és új épületekből álló komplexumnak mindenképpen piacképesnek kellett lennie. A beruházás és a programtervezés 60:40 arányban oszlott meg a magán- és az állami programok között. Az értékelő zsűri az első díjat a barcelonai MX – SI építészeti stúdióknak ítélte oda, Marjan Bežan mentorával a soraiban.

—A nyertes pályázat kulcsfontosságú eleme egy rendezvények számára kialakított, nagy központi tér, amely a Rog gyárépületen keresztül kapcsolódik a Petkovškovo rakparthoz, egyértelmű és jól átlátható térszervezéssel. Figyelemre méltó kiegészítés a régi gyár északi oldalán található hosszú lábazati tömeg, amely a központi közösségi tereket köti össze, illetve egy magas aula segítségével



08

teszi elérhetővé az összes új tervezett funkciót. A külső folyosók kialakításának köszönhetően feleslegessé vált a meglévő függőleges közlekedőtorony.

—A 2008-ban nyertes projekt a gazdasági világválság miatt nem valósult meg. A gazdasági visszaesés jelentősen akadályozta a finanszírozást, és számos járulékos beruházást is késleltetett.

A „MÁSODIK ESÉLY” PROJEKT

—A 2008-as gazdasági válságot követően Ljubljana városa benevezett az EU „Második esély” projektjébe, hogy megmérse a helyszínre kidolgozott terveit. Az eltelt idő alatt meghatározták a leendő kulturális központ elsődleges rendeltetését. A projekt ezután az új kulturális intézmény funkcionális és szervezeti felépítésének fejlesztésére összpontosított.

—Több mint 300 érdekelt fél vett részt ebben a munkában, ami alapján létrehozták a Rog Center új vízióját. Az új „RogLab” kísérleti elképzelést több mint 6000 potenciális használó és partner elemezte és finomította 2012-től kezdődően..

—A közös munka alapján Ljubljana városa folyamatosan fejlesztette a terveit, mielőtt 2019-ben 40 érdekelt fél általi felülvizsgálatra hivatalosan is benyújtotta a végleges anyagot, mint „Center Rog Creative Hub”.

—A gazdasági válság kivitelezhetetlenné tette az elképzelt sűrű városi teret a többcélú épületekkel, így 2013-ra a beruházást a fő ipari épület közfinanszírozott, kulturális örökségként való megőrzésére redukálták. Az ideiglenes használók által elfoglalt létesítményeket rossz állapotuk miatt és a tervek megvalósíthatósága érdekében elbontották.

—Városképi szempontból jelentős lépés volt a belvárost és a létesítményt összekötő Trubarjeva utca felújítása. Végül 2021-ben kezdődtek meg a kivitelezési munkák a BAX Studio és Boris Bežan vezető építész tervei alapján.

05

—A főépületben az építészek megőrizték az ipari örökség kulcsfontosságú elemét képző látható tartószerkezetet, amely Ljubljana egyik első vázas vasbetonszerkezete.

—A tartószerkezeti mérnökök a hosszirányú tér közepén egy teljes magasságú falat terveztek, ami ellehetetlenítette volna az eredeti térszervezést, de az építészek alternatív javaslatot dolgoztak ki: egy három emeleten átívelő kettős keretszerkezetet, amely megakadályozza, hogy földrengéskor az épület a folyóba omoljon. A mérnökök végül elfogadták ezt a megoldást, így megmenekült az épület 120 méteres keskeny, eredeti formája.

—Az új északi szárnyba olyan kiszolgálóterületeket helyeztek át, mint a közlekedők, WC-k, lépcsőházak, műszaki helyiségek, gépészeti terek.

—A tervezett kialakításban a Ljubljanica folyó felőli bővítésmény új földszintje megnyílik a korábban vak homlokzattal kísért folyóparti sétányra (Petkovškovo rakpart), ahol most műhelyek, üzletek és éttermek találhatók. A felső szinten nagy városi terasz alakult ki a melléképület tetején, összekötve az új csarnokot és a könyvtárat a folyóval. Az új városi térkapcsolatok sokat emeltek a környezet értékén.

—A megvalósult tervezési program nagy része a RogLab projekten keresztül végzett elemzés eredménye, ami sikeresnek bizonyult és több díjat is kapott. A Center Rogban ma kilenc üzem, tizenkilenc projektstúdió és öt apartman található, valamint itt kapott helyet a Ljubljana Városi Könyvtár új fiókja, a Rog Könyvtár, egy nagy kiállítási és rendezvényterem, egy komplex vendéglátó egység, valamint számos, helyi terméket árusító üzlet.

—A Rog elfoglalása minden volt, csak nem békés folyamat. Amikor 2016-ban az önkormányzat azt kérte, hogy a jelenlegi használók hagyják el a helyiségeket, tiltakozások alakultak ki, amelyek a város távolabbi részeire is átterjedtek, jelentős hatást gyakorolva Ljubljana élénk alternatív művészeti életére. A vélelmezett

06

07

08

09

- 09 A térre néző homlokzat a transzparens bővítménnyel (Nježić Žaklina)
- 10 Élet a Rogban (Nježić Žaklina)
- 11 Funkcionális térfelosztás (Nježić Žaklina)
- 12 A régi épületszárny folyó felőli oldala (Nježić Žaklina)



09

dzsentrifikáció elleni tiltakozások a megnyitásig és még utána is folytatódtak.

—A RogLab projekt ugyanakkor tágabb területtel foglalkozott, az egész városi közösség hosszú távú céljaira fókuszálva, nem csak az ideiglenes „helyfoglalókra”. Meta Štular, a RogLab egykori vezetője, ma a Center Rog stratégiai fejlesztési és programigazgatója kulcsfontosságúnak tartja a helyi közösség és az érdekcsoportok bevonását az ipari örökség revitalizációjának tervezésébe, de felhívta a figyelmet arra is, hogy a helyi lakosságot gyakran jobban foglalkoztatják a projekt életükre gyakorolt azonnali hatásai, mintsem a nagyobb közös távlati célok.

—Kétségtelen, hogy a Rog gyár átmeneti időszakában lényegesen nagyobb alapterület jutott az autonóm tevékenységekre, hiszen a teljes eredeti túlszűfolt épületállomány rendelkezésre állt.

—A jelenlegi Rog Központban csak az eredeti gyárépület maradt meg, az északi oldalra pedig egy melléképület került. Ez a kiegészítés az egyetlen teljesen nyilvános rész a látogatók számára, kiszolgálva a régi gyár tereit. Rendszeresen ad otthont találkozókknak, népszerű művészeti piacoknak, kiállításoknak.

—A felújított épület jelentős része viszont csak belépővel látogatható, beleértve az egyéni és közösségi műhelyeket, valamint a lakásokat is. Bár ez a megközelítés kirekesztőnek tűnhet, ugyanakkor számos előnyt is ad a korábbi szabad(os) használattal szemben. Először is, ellenőrzött, biztonságos munkakörnyezetet nyújt képzett kézművesek irányítása mellett, másodsor pedig a tagdíj az autonóm használat időszakában gyűjtött közösségi adományokat helyettesíti. A befizetett díjért a felhasználók gyakorlati

ismeretekre tesznek szert, fejlesztik önmagukat, valamint támogatják a kreatív központ működését.

—A központ lakó-műtermeket is kínál, amelyeket nemzetközi nyilvános pályázat nyomán lehet megszerezni. A kiválasztott művészek teljes támogatást kapnak a programon keresztül, és tevékenységükkel a kreatív központ nemzetközi elismertségét növelik.

—Fontos megemlíteni, hogy az az alternatív autonóm közösség, amely 13 évet töltött a mozgalma létrehozásával és formálásával a jelenlegi központ helyén, szintén hozzájárult a Rog újjáélesztéséhez és elismertségéhez, noha a jelentősen lecsökkent nyilvános területtel rendelkező központ ma már más arculatot közvetít. A 2023. novemberi megnyitása óta számos közösségi eseménynek helyt adó új kreatív központnak azonban időre van szüksége a fejlődéshez, küldetésének beteljesítéséhez.

—Az egyik új kezdeményezés nyomán a helyi lakosok közösségi gyümölcsöst telepítenek, a másik alapján térítésmentes kiállításokat, workshopokat, társasági rendezvényeket szerveznek, mindezekkel az összetartozás érzését erősítve. Az eseményekből jól látható, hogy egy építészeti elismert projekt működésének egyetemes sikeréhez számtalan út vezet, sok résztvevővel, eltökélt, világos közösségi célokkal. A Center Rog építészeti élményeit a helyszínen lehet megtapasztalni, de valódi értékeit a használatban kell megélni, közösségformáló, kultúra-közvetítő küldetésében, amellyel tovább erősíti a szlovén főváros Jože Plečnik formálta markáns identitását.

09
12

10
11



10



11



12

ÉPÍTÉSZET: Boris Bežan, Mónica Juvera (BAX Studio) | (NYERTES PÁLYÁZAT: Boris Bežan, Mara Partida és Hector Mendoza, MENTOR: Marjan Bežan) | BELSŐÉPÍTÉSZET: BAX Studio | TÁJTERVEZŐ: Bruto | KIVITELEZŐ FŐVÁLLALKOZÓ: Makro 5 gradnje | TARTÓSZERKEZET: MKE d.o.o. | VILÁGÍTÁS: Intralighting | ÉPÜLETGÉPÉSZET: Nom biro d.o.o. | MÉRNÖKI MUNKÁK: Elea iC d.o.o. | TECHNOLÓGIA: Proprima d.o.o. | KONZULENS: Center Rog, javni zavod | MŰEMLEKVÉDELEM: ZVKDS

IRODALOM / REFERENCES

- Dimitrovska-Andrews, Kaliopa - Watson, Georgia Butina: „City urban design in a free market economy: The case of Ljubljana, Slovenia”, *Urban Design International*, Issue 6 (2001), pp 143-155.
- Grafenauer, Petja - Tepina, Daša: „Art and Rebellion: The Struggle for Freedom and Autonomy at the Ljubljana 2020/2021 Protests”, *Third Text*, Vol 36, No 5 (2022), pp 409-428.
- Siegrist, Nathan: „A Tale of Two Squats: Gentrification and Urban Movements in Contemporary Ljubljana”, *Urban Matters*, 2023.
- Iřko, Sonja: „Slovenian industrial heritage-complexity of meanings, their preservation and regeneration”, *Docomomo Journal*, Issue 59 (2018), pp 60-67.
- Ehrlich, Kornelia: „Conflicting visions of urban regeneration in a new political and economic order: The example of the former bicycle factory Rog in Ljubljana, Slovenia”, *Anthropological Journal of European Cultures*, Vol 21, No 2 (2012), pp 68-88.
- Gatouillat, Marius - Nikšič, Matej: „The culture of urban space occupation in Ljubljana or how do the citizens appropriate the city through bottom-up approaches”, *Theory and Practice of Spatial Planning*, Issue 11 (2023), pp 56-65.
- Štular, Meta: „Rog Around the Clock, Serving Communities”, *Arts Management Quarterly*, Issue 136 (April 2021), pp 20-28.
- Bán, Dávid: „A zöld főváros - Ljubljana”, *Építészfórum*, 2018-05-30, hozzáférhető: <<https://epiteszforum.hu/a-zold-fovaros-ljubljana>> [utolsó belépés: 2024-09-16].
- Biodiversity - Information System for Europe / Green Infrastructure - Slovenia [honlap], hozzáférhető: <<https://biodiversity.europa.eu/countries/slovenia/green-infrastructure>> [utolsó belépés: 2024-09-16].
- Open House Slovenia 2023 / Rog Centre Creative Hub [honlap], hozzáférhető: <<https://odprtehiseslovenije.org/en/objekt/rog-centre-creative-hub/>> [utolsó belépés: 2024-09-16].
- Ware-Nagy, Orsolya: „A visszakapott városi tér - Új galéria és kazamaták, új bástya, Bécsújhely”, *Metszet*, Vol 15, No 1 (2024), pp 36-41, DOI: <<https://doi.org/10.33268/Met.2024.1.5>>.
- Matevž, Granda: „Boris Bežan: Arhitekt prenove tovarne Rog”, *Outsider* [online], 2021-02-11, hozzáférhető: <<https://outsider.si/boris-bezan-arhitekt-prenove-tovarne-rog/>> [utolsó belépés: 2024-09-16].
- Trobec, Anja - Turnšek, Gregor: „Studio BAX: Človek lahko sanja majhne ali velike sanje, na koncu je napor enak”, *Outsider*, Issue 35 (2023), hozzáférhető: <<https://outsider.si/studio-bax-intervju/>> [utolsó belépés: 2024-09-16].

Author: Katona, Vilmos
Affiliation: Independent researcher
Title: ON A LEGENDARY PATH
Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 46-51
<https://doi.org/10.33268/Met.2024.5.5>

Received: 10 August 2024

Accepted: 03 September 2024

Published: 7 October 2024

**BENCZÚR PALACE RESTORATION,
BENCZÚRFALVA, HUNGARY; ARCHITECTS: VIKTOR
SZENTKUTI, MARICA HORVÁTH, REGINA PETHŐ,
KINGA SÁMSON and BALÁZS ZSOLDOS**

Following the second world war numerous rural palaces fell into disrepair, changed use on a regular basis, or were simply left to ruin. The main problem being maintenance of the building's external shell. At this palace the idea of restoring the building fabric is just the first step. Now the building has a carefully restored roof, walls and floors the path to a better future can begin, but it is still important to remember the colourful history too!



01

EGY LEGENDA NYOMÁBAN

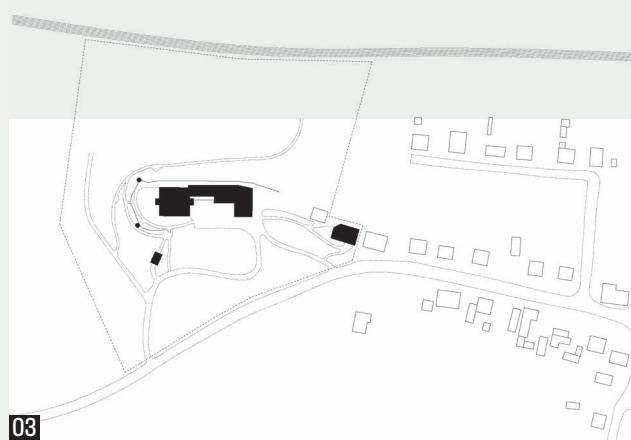
A BENCZÚR-KASTÉLY FELÚJÍTÁSA | *BENCZÚRFALVA*

A Szécsénytől északkeletre található Benczúrfalvát egykor Dolány néven ismerték. A település gazdag történelmi múltra tekint vissza, egészen az Árpád-kor végéig. Első ismert birtokosa a Drágffy család volt, majd 1321-től, Károly Róbert király nagylelkű adományának köszönhetően, a Szécsényi uradalom része lett. Azonban az 1552-es török hadjárat során Dolányt teljesen elpusztították, és évszázadoknak kellett eltelnie ahhoz, hogy a település új életre keljen a 18. században.*

—A falu későbbi története sem kevésbé izgalmas. Az újratelepítés után több nemesi család is birtokolta, köztük a Wattayak. Az ő nevékhöz fűződik a 19. században épült kastély. Ez az úri lakhely nem csupán egyszerű vidéki kúria volt, hanem egy pompás épületegyüttes, amelynek részei a különböző korok stílusjegyeit tükrözték. Bár az északi kastélyépület három homlokzatából mára csak kettő maradt fenn, ezek is jól őrzik a múlt emlékeit. Az épületek között a 19. század második felében egy összekötő szárny épült, amely régen az északi kastélyt kapcsolta össze a déli melléképülettel.



02



03

- 01-02 A földszintes kúria rizalitos fogadóhomlokzata barokk portával és kortárs verandával
03 Helyszínrajz

ÉPÍTÉS | ARCHITECT

**Szentkúti Viktor, Horváth Marica, Pethő Regina,
Sámson Kinga, Zsoldos Balázs**

FOTÓ | PHOTO
Batár Zsolt

SZERZŐ | AUTHOR
Katona Vilmos

—A kastély történetének legérdekesebb fejezete akkor kezdődött, amikor 1900 körül Benczúr Gyula, a híres magyar festőművész birtokába került. Benczúr Gyula neve nem csupán a magyar művészettörténetben, hanem európai szinten is jól ismert, hiszen ő volt a 19. század egyik legkiválóbb portréfestője. Ám élete alkonyán Benczúr mégis inkább a vidéki elvonultságra vágyott. Műtermét egy korábbi magtárból alakították át, amely 1912-re készült el. A festő gyakran töltötte itt a nyári hónapokat. A világban ekkor már az avantgárd kezdett utat törni magának, de ő megmaradt a kastély csendjében, és a természet közelsége inspirálta alkotásait. Idős éveiben új stílussal, a plein air festéssel [1] kísérletezett, amelyhez a kastély kiváló környezetet biztosított. Utolsó alkotása is a kastélydombot szegélyező bástyák egyikéről készült, amelynek háttérében jól látszik az akkor még mezőként elterülő völgy. Benczúr 1920-ban halt meg. A faluban

temették el, és a helyiek az ő tiszteletére nevezték el a települést Benczúrfalvának.

—A kastély a második világháború után jelentős változásokon ment keresztül. A főépület több funkciót is ellátott: volt lakás, iskola, tanácsháza és művelődési ház is. Az épület sorsa akkor fordult különösre, amikor id. Szabó István faszobrász, [2] aki később az egyik kastélyszárny lakója lett, birtokba vette Benczúr műtermét is. A többi épület, amelyeket valaha az élet pezsgése töltött meg, ezek után hosszú évekig üresen állt.

—Máig egy parkosított domb tetején fészkel a kastély. Az U alakú, földszintes épület három fő részből áll, amelyek különböző történelmi korszakok építészeti jegyeit tükrözik. A legrégebbi rész, a barokk szárny az északnyugati oldalon található. Négyzet alakú alaprajzát két rizalit teszi imponánssá. Ezt a barokk részt egy kisebb szárny köti össze az L alaprajzú délnyugati kiszolgálóépülettel, mely

01
02
03



04

- 04 Magányos bástya a megerősített támfalon. Benczúr László utolsó plein air festményének témája
- 05 Alaprajz
- 06 Fogyasztóterasz az északi oldalon
- 07 A nyílászárók rekonstrukciójához Benczúr korabeli enteriőrfotói szolgáltak referenciaanyagként
- 08 Keresztmetszet a kiállítóterén át
- 09 Axonometrikus modell északi nézőpontból



05

alatt két kisebb pince is helyet kapott. Az épület előtt valamikor elegáns oldalfolyosó húzódott, amelyet sajnos az 1980-as években lebontottak.

—A kastélypark délkeleti sarkában található a műterem, amely egy közel 100 négyzetméteres, földszintes ház. Az épület lemetszett téglalap alaprajzon emelkedő tömege és díszes előtetővel fedett bejárata ma is tiszteletet kölcsönöz, ám kissé mélabús látvány. Az épület tetejét manzárdtető koronázza, amely harmonizál a kastély kevert stílusjegyeivel. A műterem egykor Benczúr alkotásainak születési helye volt. Ma inkább csöndes szentély, ahol a géniuszra magunkban megemlékezhetünk.

—Az M Építész Iroda 2017 nyarán kezdett dolgozni a kastély felújítási tervén. Az épületegyüttes, amely dús

05

növényzetű parkjában emelkedett, akkor már üresen és leromlott állapotban állt a dombtetőn. A kutatási eredményekből kirajzolódott a kastély gazdag múltja, kezdve a barokk kortól, folytatva Benczúr Gyula családjának történetével, Szabó István szobrászművész munkásságával, végül a közösségi és kulturális használat különböző szakaszaival egészen az elhanyagolt állapotig.

—A kastély felújítására vállalkozó építészeknek nemcsak a kastély fizikai épületét mint megoldandó problémát kellett látniuk maguk előtt. Ha a munkának így fogtak volna hozzá, abból egy megoldott probléma születhetett volna ugyan, de valódi építészet nem. [3] Utóbbtól a hely szelleme elválaszthatatlan, [4] amely itt nemcsak a táj és az építészettörténeti korok elemeiből, hanem Benczúr



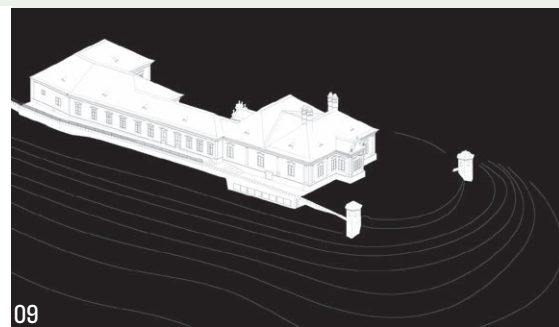
06



07



08



09

élettörténetéből és emlékezetéből is táplálkozik. Aki arra vágyik, hogy megértse Benczúrt egyszerű emberként, nemcsak a művészettörténészek szemüvegén át, annak el kell látogatnia Benczúrfalvára. Erre a szubjektív „szellemidézésre” vállalkoztak az építészek, és vállalkozott – sikeresen – a kastélyban berendezett életműkiállítás kurátora. Hogy mi a siker titka, az ebben az esetben is megfoghatatlan, mélyen gyökerezik a magyar tájban és sorsban, és csak a személyes ottlét során érthető meg. [5] Annyi tudható ebből a titokból, hogy a Benczúr által kedvelt ösvények a kertben és a kastély támfala mentén az utolsó bástyáig ma is bejárhatók.

—Az elsődleges mérnöki feladat épp ennek a karakteres és titokzatos támfalnak a helyreállítása volt. Ez

04
07

a körülbelül kilencven méter hosszú védmű a kúriaépület völgyre néző meredek rézsűjének tetején húzódik, részben követve egy korábbi, már összeomlott támfal vonalát. Az új szerkezet statikai szempontból egyben tartja a kastélydombot, de rejtve modern gépészeti kültéri egységek is helyet kaptak benne.

—Ugyanilyen, ha nem jelentősebb feladat volt a barokk eredetű portikuszos épületrész helyreállítása, beleértve a kivételes faanyagból készült fedélszék rekonstrukcióját, a páros kémények visszaállítását, valamint a fennmaradt stukkók és falfestések restaurálását. Ebben a szárnyban kapott helyet a kiállítótér. Felmerült a Benczúr-korabeli veranda újjáépítésének igénye is, de mivel az eredeti állapotról hiányoztak a pontos adatok, a tervezők kortárs

09
08



10

- 10 A kastély családi szárnyának tágas középső terme. A falsíkból kiugró fülke a barokk porta tömegét egyensúlyozza ki a nyugati oldalon
 11 Modern előtér idézi fel a 19. századi veranda nyújtott arányait

nyelvezettel fogalmazták újra az épületrészt. A vendégek fogadására alkalmas bejárati előcsarnok kellően visszafogott lett, így az oromzatos barokk porta a kontraszt miatt talán még jobban érvényesül, mint új korában. Ez az elem már a megérkezés pillanatában bevonzza és a kellő irányba tereli a látogatók tekintetét. A bejáratot tehát nem kell keresgélni – nagy szó ez az egysíkúság (építészeti) korszakában.

—A belépést követően rövid úton a kávézó terébe juthatunk. Az épület felújítása során itt új térkapcsolatokat alakítottak ki: a támfal tetején elhelyezkedő fogyasztóterasz kilátást biztosít a völgyre, míg az újjáélesztett veranda a délnyugati belső udvar felé nyílik. Az épület másik részében foglalkoztatótereket és kiszolgálóirodákat alakítottak ki, míg az összekötő szárnyat vendéglátó térként hasznosították. Az építészeti rekonstrukció a kiállítóhelyiségben is hiteles, a térrendszer pedig némi kompromisszum árán megfelel annak, ami használata idején a kastélyt jellemezte. Mindez persze nem jelenti azt, hogy a kastély berendezése korhű, hiszen a belső térből javarészt csak a falak maradtak meg, noha a nyílászárók rekonstrukciójához Benczúr korabeli enteriőrfotói szolgáltak

11

06

11

referenciaanyagként. A kivitelezés részeként a parkot és a kerti építményeket, a kapuépületet, a kis bástyákat és a szaletlit is rekonstruálták a tervezők, egyedül a műterem maradt ki ebből a folyamatból.

—A jövő a megkezdett felújítás folytatását kívánja, de az eddig elvégzett munka sem csupán a falak és tetők helyreállításáról szólt. Arról is, hogy a jelenkor szerény eszközei megőrizzék és újjáélesszék Benczúrfalva különleges atmoszféráját. A kastélyban tett látogatás így részint egy építészeti örökség felfedezését jelenti, részint pedig egy időben tett utazást, ahol Benczúr Gyula művészete és a hely története együtt mesélnek a történelem továbbéléséről. Az építészek és kurátorok közös erőfeszítése nyomán Benczúrfalva ismét a művészet és a történelem találkozási pontjává vált, amely új, személyes felfedezésekre csábítja az oda látogatókat. A hely meghálálja a rá fordított időt, hiszen az itt tapasztalt élmény szöges ellentétben áll a Nemzeti Galériában látható festőóriás imázsával, és könnyen megtörténhet, hogy az emberi arcvonásokat az utókor értékebbeknek tartja majd a művészeti ideáloknál.



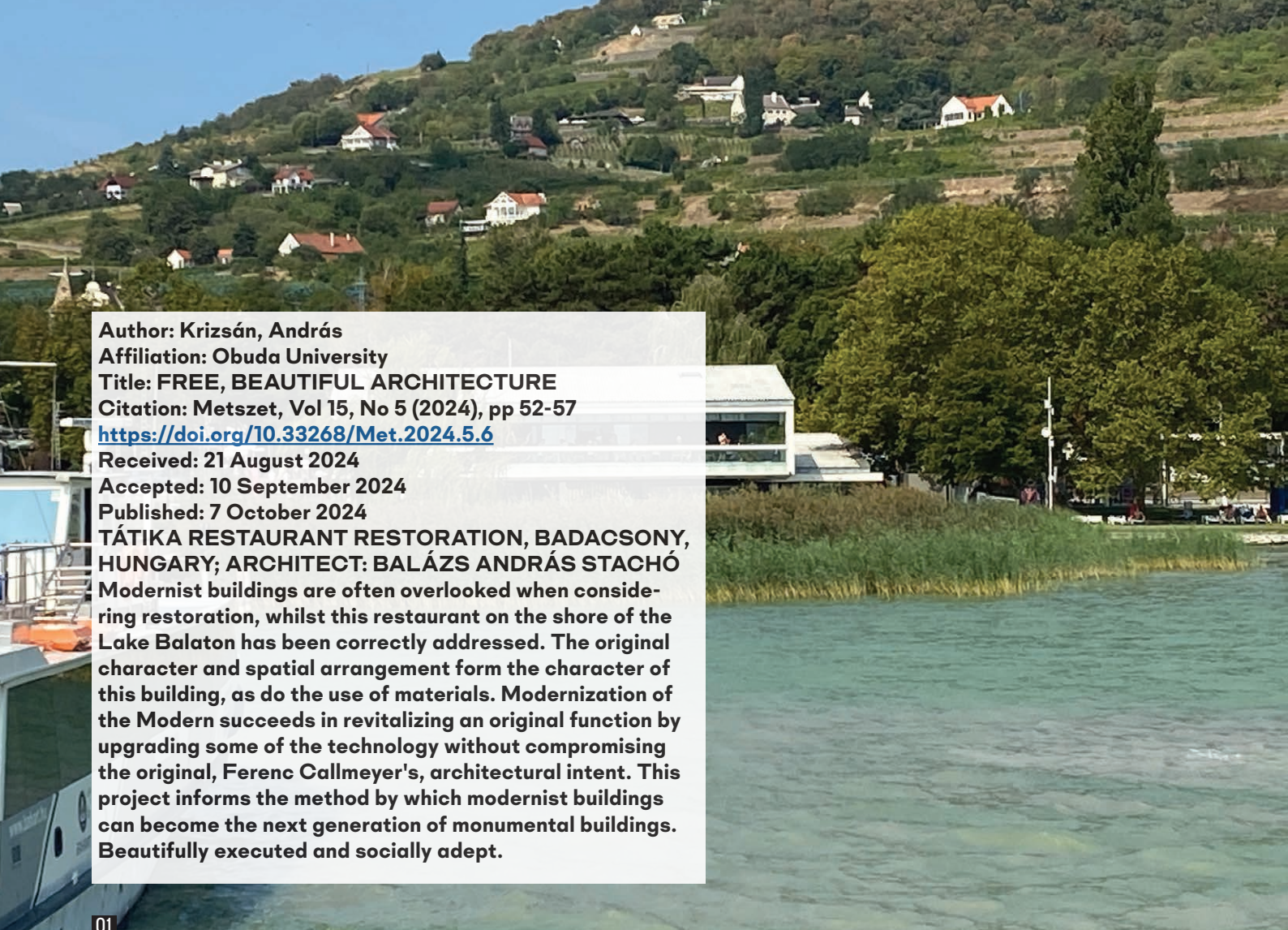
11

* Az épületről Juan Cabello, Feld István és László Csaba készített építéstörténeti tudományos dokumentációt.

IRODALOM / REFERENCES

- [1] Réti, István: *A nagybányai művésztelep*, Vince Kiadó, Budapest 2021.
- [2] Peák, Ildikó (ed): *Id. Szabó István szobrászművész (1903-1992): Életmű-katalógus a Nógrádi Történeti Múzeum kiállításához*, NTM, Salgótarján 1993.
- [3] Végh, Dániel: „Az építészet lényege a problémamegoldás”, *A Szív* [online] 2024 április, hozzáférhető: <https://jezsuitakiado.hu/cikkek/az-epiteszet-lenyege-a-problemamegoldas/#more-16984> [utolsó belépés 2024-08-10].
- [4] Katona, Vilmos: „A kritikai regionalizmus negyven évének elméleti összefoglalása nemzetközi és hazai nézőpontból”, *Építés-Építészettudomány*, Vol 51, No 3-4, pp 321-344.
- [5] Hamvas, Béla: *Az öt géniusz földje*, Medio, Debrecen 2021.

ÉPÍTETTŐ: NÖF Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Nonprofit Kft. | GENERÁLTERVEZŐ: M Építész Iroda | ÉPÍTÉS (KÚRIAÉPÜLET): Szentkúti Viktor | ÉPÍTÉS TERVEZŐK: Horváth Marica, Pethő Regina, Sámson Kinga, Zsoldos Balázs | LÁTVÁNYTERVEK: Vörös Tamás DLA | TARTÓSZERKEZET: Dr. Armuth Miklós, K. Theisler Katalin | ÉPÜLETGÉPÉSZET: Almási Zsolt, Kurunczi György | ÉPÜLETVILLAGOSSÁG: Zentai Csaba, Bosch Gyula | VILÁGÍTÁSTERVEZÉS: Kralicsek László, Szekeres Tímea | TŰZVÉDELEM: Dr. Gombik Károly, Gombik Boglárka | REHABILITÁCIÓS SZAKKONZULENS: Pandula András | FALDIAGNOSZTIKA, ÉPÜLETSZERKEZETTAN: Kakasy László | TALAJMECHANIKA: Dr. Móczár Balázs PhD | ÉPÍTÉSTÖRTÉNET: Dr. Bozóki Lajos | KŐRESTAURÁTOR: Egri Hunor | FARESTAURÁTOR: Bottyán Anikó | FÉMRESTAURÁTOR: Nagy Melinda | FESTMÉNY RESTAURÁTOR: Mulasicsné Nagy Éva, Seres András, Váli Zsuzsánna, Tóth Alexandra | FAANYAGVÉDELEM: Dr. Horváth Norbert PhD | TÁJÉPÍTÉS TERVEZŐ (KÚRIAKERT): Németh Zita | TÁJÉPÍTÉS TERVEZŐTÁRS: Klagyivik Mária | KERTI SZALETLI: Máté Zsuzsanna | MŰSZAKI ELLENŐR: EUROUT Kft. | GENERÁLKIVITELEZÉS: Belvárosi Építő Kft.



Author: Krizsán, András

Affiliation: Obuda University

Title: FREE, BEAUTIFUL ARCHITECTURE

Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 52-57

<https://doi.org/10.33268/Met.2024.5.6>

Received: 21 August 2024

Accepted: 10 September 2024

Published: 7 October 2024

TÁTIKA RESTAURANT RESTORATION, BADACSONY, HUNGARY; ARCHITECT: BALÁZS ANDRÁS STACHÓ

Modernist buildings are often overlooked when considering restoration, whilst this restaurant on the shore of the Lake Balaton has been correctly addressed. The original character and spatial arrangement form the character of this building, as do the use of materials. Modernization of the Modern succeeds in revitalizing an original function by upgrading some of the technology without compromising the original, Ferenc Callmeyer's, architectural intent. This project informs the method by which modernist buildings can become the next generation of monumental buildings. Beautifully executed and socially adept.

01

SZABAD,

GYÖNYÖRŰ ÉPÍTÉSZEZET

TÁTIKA ÉTTEREM FELÚJÍTÁSA | BADACSONY

—Alighogy kiszabadult az ország az ötvenes évek nyomasztó légköréből, a háború utáni nemzetközi trendeknek megfelelő modernizmus szakmai és hatalmi elfogadottságának kedveztek. De az is kedvezett az új irányzatok építészeti felfutásának, hogy Magyarországon az állami beruházások központi tervezése, irányítása, lebonyolítása és kivitelezése egységes színvonalat eredményezett. [1] Ráadásul helyzetbe hozott jó pár olyan fiatal építész, akik vagy származásuk okán – mint Callmeyer Ferenc – vagy fiatal koruknál fogva nem juthattak korábban megbízásokhoz, lehetőségekhez, de az európai szellemiséghez felzárkózva annak teljes értékű képviselői kívántak lenni. Annak az új generációnak a próbálkozásait követték, akik már nem hittek el a modern paradigmák mindenek feletti „szentségét”, azt, hogy az „Isten a részletekben lakik!” (Mies van der Rohe); akik a modern építészetet már nem alkotórészeire kívánták szétbontani; akik már nem a szerkezetet vagy az alkalmazott építőanyagokat tekintették csupán az építészeti alkotás kiindulási pontjának, vagy éppen a rendeltetést, a szépen megoldott részleteket, hanem a teljes épület formai megjelenése



02



03

- 01 A Tátika étterem tervébe belekomponált, a háttérben magasodó badacsonyi hegy
- 02 A hangsúlyos horizontális tömeg expresszív tájlelemként jelenik meg a vízpart felől
- 03 A hajóval érkező vendégek gyalogos útvonalának tengelyében álló Tátika

ÉPÍTÉSZ | ARCHITECT
Stachó Balázs András

FOTÓ | PHOTO
ABC Group Kft., Artifex Kiadó

SZERZŐ | AUTHOR
Dr. habil. Krizsán András DLA

lett számukra a legfontosabb érték. A mondatot alkotó „szavak” helyett a teljes „mondat”, a kompozíció formai egysége érdekelte őket. [2] A modern építészet szigorú fegyelme oldódni kezdett, néhány jelentős alkotó szembe szállt az általánosan elfogadott előírásokkal, dogmákkal. Elgondolkodtató magának Le Corbusier-nek, a modern törekvés atyjának meghasonlása is (lásd az 1950–55 között épített ronchamp-i kápolnáját, mellyel mintegy megtagadta mindazt, amit előtte épített), vagy amikor Frank Lloyd Wright megépítette mesterművét, a New York-i csigavonalas Guggenheim Múzeumot (1946–58). Ismertek voltak ebben az időben Jorn Utzon dagadó vitorlákát mintázó Sydney-i Opera terve (1956–73), Hans Scharoun berlini Filharmóniájának nagyszerű épülete (1956–1963) vagy Eero Saarinen felszálló madár formáját idéző New York-i

repülőtere (1956–60), hogy csak a legnagyobb léptékű expresszív hatású épületeket említsük, melyek az adott időszakban létrejöttek. A neoexpresszionizmus inkább a modernitásba befáradt nemzedék „fantasztikus” lázadásának számított. Munkájukra erősen jellemző az egyéni szabadság túlzott hangsúlyozása és megkövetelése. Épületeikben majd minden esetben elmosódik a kül- és beltér határa a hatalmas üvegfelületek, a semmihez sem hasonlítható tetőszerkezetek láttán. A szerkezetek logikusak, funkcionálisak és eredetiek, amelyek a rendkívül új forma- és anyaghasználattal szoborszerűek, sőt drámaiak. [3]

—Ez a drámaiság jelenik meg az '56-ot túlélta szocialista Magyarország új építészeti törekvéseiben is. A racionális, mérnöki tervezés talaján kibomló egyedi formai



04

- 04 Kibontották a nagy üveghomlokzatokat
 05 A meglévő formákból kiindulva vezették le az átalakítás építészeti logikáját

megoldások felszabadult kreativitását sugároznak. Az ipari előállítás és sorozatgyártás letagadhatatlan kényszere miatt az építészek a díszítettség helyett a nagyvonalú tömegformálásban találták meg kreativitásukat, akár szögletes kubusokról, akár egyéb geometrikus formákról van szó. [4]

—Az első években a Hruscsov által meghirdetett tömeges lakásépítés programjának kidolgozása és megvalósítása volt a feladat, de az „emberarcú szocializmus” hamarosan az üdülést, a belföldi turizmust, az urbánus életvitelből való kiszakadás lehetőségét is felkínálta a dolgozó nép számára. Az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium (ÉVM) 1957-ben bízta meg Farkas Tibor építésszel és munkatársait, Kisléghy Nagy Istvánnal, az ÉVM főelőadóját, valamint Polónyi Károlyt, Bérczes Istvánnal, Csillag Józsefet, Kotsis Lajost és Korbonits Dezsőnével, a Városépítési Tervező Irodával (VÁTERV, később VÁTTI, majd VÁTI) tervezőit a Balatoni Regionális Terv koncepciójának kidolgozásával és megalkotásával. A térségfejlesztési koncepció a magyar urbanisztika történetének egyik már-már mitológikus munkája, nemzetközi sikereket is elért fejezete, melynek történetét azonban csak az utóbbi években kezdték részletesen feltárni a téma iránt elkötelezett hazai kutatók. [5] A fejlesztési terv elsősorban az egyszerűséget, fesztelenséget hangsúlyozva fogalmazta meg a természet és a zöldterület körülölelő, felszabadító szerepét,

amit szintén az általuk megfogalmazott „üdülőhelyi jelleg” egyik karakterformáló elemévé kívántak tenni. [6] Ennek érdekében olyan, elemekből összerakható, előregyártott vázas szerkezetű turisztikai célú vízparti kiszolgálóépületeket építettek, melyek a turizmus gyors kiszolgálására voltak alkalmasak. De megjelentek a táji formák, karakteres helyi építőanyagok (terméskő, nád, cserép) is, melyek felhasználásával a helyi vernakuláris építészet hagyományait követő, de már a modern igényekhez alkalmazkodó épületek emelkedtek sorban, amelyek az idegenforgalmi érdeklődésre is nagy hatással bírtak. Fontos megemlékeznünk, hogy az országban először a Balaton-felvidéken kapott hivatalos védelmet tájegységi szinten a népi építészeti örökség. Ennek előkészítésében Callmeyer Ferenc is részt vett az ötvenes években végzett Balaton-felvidéki népi építészeti tanulmányútja során. [7]

—Minden bizonnyal ez a kutatómunka is inspirálta később a Badaacsonyan megvalósult poharazó épületét. Bár Callmeyer építészeti szemlélete alapvetően modern volt és absztraktabb formákkal kísérletezett, de visszaemlékezései szerint a modern épületeiben az egyszerű „fehér kubusok” a hagyományos népi építészeti átértelmezéséből fakadnak. Az épített örökség emlékei mellett a hatvanas években még szinte „érintetlennek” mondott csodálatos balatoni táji környezet is nagyban motiválta. [8] A Tátika étterem tervébe már szinte belekomponálta a háttérben



05

magasodó badacsonyi hegyet, és a hangsúlyos horizontális tömeg expresszív tájelemként jelenik meg mesziról, a vízpart felől. A tervezett épület tiszta és világos. Térszerkezete első pillantásra jól olvasható. Ennek a magatartásnak az eredménye, hogy a tanúhegyek háttérrel sajátos pozícióba kerül a ház, és mesziről megfogja a tekintetet, megteremtve saját auráját és funkcionális értelmét. A Tatica étteremben szinte kézzelfoghatóvá válik a hatvanas évek újszerű építészetének értelmezése, a természet által átöblített, lábakra állított vázszerkezetű épület.

—A modernitás eszméjének kezdetektől fogva a sajátja, megfogalmazásuk szerint, hogy: „Az építészet kiindulópontja ez esetben nem a barlang, hanem a csűr, fészker, sátor; legfeljebb lemezek határolják súlyos falak helyett, rudak, póznák tartják, feszítik, nem tömör pillérek és boltívek.” [9] Ez a nagyvonalúság, a lábakra állított nagy áttört horizontális tömeg képletszerűen jelenik meg a Tatica étterem esetében. A Callmeyer Ferenc tervei alapján (belsőépítész Vadász György) 1962 nyarán elkészült épület tóra nyíló hatalmas üveglakos termeit, pompás teraszát régi cölöpépítkezések emlékét idéző betonoszlopok emelik a magasba. Letisztult alkotás, mely egyszerre fejezi ki az épület mai építészeti minőségét, ugyanakkor az építész nyelvezetének koncentráltóságát. A badacsonyi hajóállomás mólója mellett, a hajóval érkező

01
02
03

vendégek gyalogos útvonalának tengelyében álló Tatica étterem mai napig széles körben ismert modern építészeti alkotás. Nem csoda, hogy a vízpartra szorult vendéglátó Badacsony új büszkesége és fellegvára lett, és pár évtized után, 2011-ben műemlékké nyilvánították (műemléki törzsszám: 11450). A szokatlanul modern és „nagyvilági” épületről lelkenedezve írt a korabeli sajtó is: „e parányi helyen a Badacsony grandiózus méreteihez méltó s mégis e szelíd tájba illeszkedő épületeket emelni. Mert a Balaton szépítésére folyó harcban ez a Tatica valóban telitalálat. Helyének megválasztása, méreteinek harmóniája, kitűnő arányai anélkül emelik ki, hogy megzavarnák a táj lényeges elemeit. Nagystílusú, nagyvilági, annak, aki ezt keresi, intim, kedves és elragadó annak, aki e kétarcú világ: víz és hegy felé táruló varázsát kívánja...” [10]

04

—Szerencse, hogy ez az építészeti magatartás került előtérbe az étterem 2020-ban tervezett teljes körű felújítása és műemléki helyreállítása során is. Az épület ugyanis az 1962-es elkészültét követően, a későbbiekben több funkcionális átalakításon esett át, és a különböző üzemeltetők, különösen 1990 után, a saját igényük szerint formálták a válaszfalakat és a részleteket. Feltételezhetően forráshiány miatt megmaradt az épület eredeti eternit hullámlemez fedése, és a ház szerkezeti rendszere sem változott, így – hányatott sorsa ellenére is – a ház mindvégig idézte az 1962-es tömegformálását. Badacsonytomaj Város

05

06
07



06

Önkormányzata 2020-ban nyílt közbeszerzési pályázatot hirdetett az elmúlt évtizedek alatt szinte a felismerhetetlenségig átalakított, megromlott épület teljes körű felújításának, korszerűsítésének tervezésére. A hosszas pénzügyi vizsgálatokkal terhelt előkészítő munka és kivitelezőváltás után végül a Stachó Balázs András építész által vezetett ABC Group Kft. és munkatársai kezébe került a feladat. A megújulás szakszerűsége mindenekelőtt az épület építészeti karakterében figyelhető meg. Olyan építészeti magatartást követtek a tervezés során, amely az értékeket a maguk helyén kezeli, és úgy tud hozzányúlni az eredeti épülethez, hogy a ház emberibbé, élőbbé, dinamikusabbá válik. Nem fordít hátat a meglévő adottságoknak, a modern épület architektúrájának, hanem megértve és elfogadva azt, a meglévő formákból kiindulva vezet le az átalakítás építészeti logikáját. Megteremtve a folytonosságát, ezáltal a múltban rejlő értékek és a modern építészet harmonikus egységét. A beruházói és tervezői szándék a teljes, eredeti építészeti térkapcsolatok, tömeg és homlokzati megjelenés visszaállításával, a későbbi hozzáépítések és változtatások bontásával számolt. Az átalakítás során az eredeti tervek felhasználásával újra kibontották a nagy üveghomlokzatokat, és láthatóvá tették a lábakra állított hatalmas konzolos szerkezetet. Megőrizték az épület eredeti építészeti koncepcióját és műemléki értékeit, modern megjelenését. Az 1985-ben tervezett külső lépcsőket elbontották, így az emelet megközelítését biztosító lépcső az eredeti helyére került vissza az épületben. Mértéktartó módon, finoman átgondolt részletekkel egészítették ki a mai igényeknek megfelelő funkciókat, melyek szerencsésen növelik a belső terek eleganciáját, átláthatóságát. Az alsó szinten információs irodát, illetve a turisták fogadására alkalmas közösségi teret hoztak létre, a felső szinten pedig étterem működik majd továbbra is.

08

— Sajnos a műemléki felújítás végét Stachó Balázs András vezető tervező már nem érthette meg, és a kivitelezés befejező hajrájában a Masszi Építésztiroda irányította a munkálatokat. Bizonyos részletekben – mint a nagy üvegfelületek osztása, a homlokzati üvegkorlát befogása – kénytelenek voltak módosítani a felújítási terveket és csökkentett programmal összedolgozni azokat. A kivitelezés végül 2024 márciusában fejeződött be. A munkálatok eredményeként funkcionálisan és formailag is egységes, igényes épületként születhetett újjá a Tátika, példászerűen megoldva a kitűzött feladatot. John Lautner (1911–1994) szavai szerint megőrizve és újra létrehozva „...a szabad, gyönyörű építészetet, amely az egyéniséget, az embereket szolgálja, hogy minden nappal gyarapodjon a szépség és az öröm az életben”.

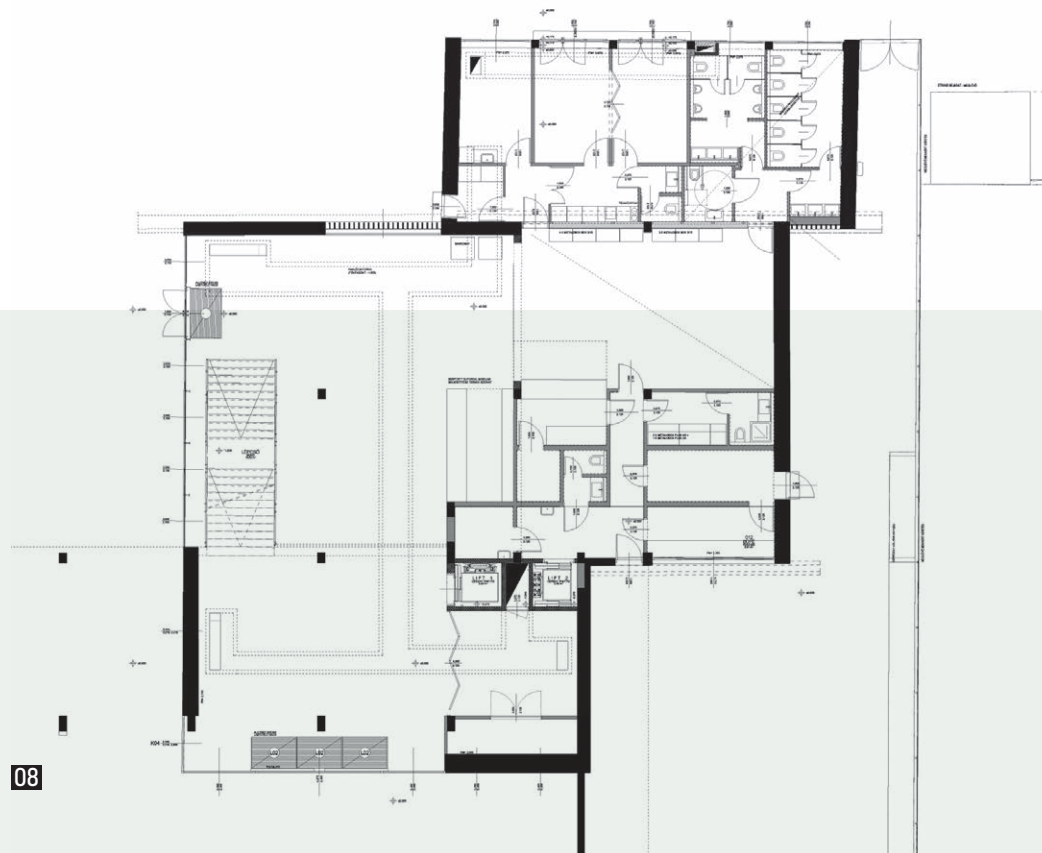
ÉPÍTETTŐ: Badacsonytomaj Város Önkormányzata | ÉPÍTÉSZET: Stachó Balázs András, Stachó Balázs Andrásné ABC Group Kft. | TARTÓSZERKEZETEK: Kovács István | INSTALLÁCIÓS ÉPÜLETGÉPÉSZET: Bujtár Gábor | ÉPÜLETVILLAMOSSÁG: Barabás | REHABILITÁCIÓS KÖRNYEZETTERVEZŐ: Sipos Zsolt | TŰZVÉDELEM: Szöllősi Levente | LIFT: Déri László | KERTÉSZET: Neogrady Judit | MŰEMLEKI SZAKÉRTŐ: Máté Zsuzsanna | KONYHATECHNOLÓGIA: Kaszab Piroska | BELSŐÉPÍTÉSZET: Szenes István

*A megújulás
szakszerűsége
mindenekelőtt
az épület építészeti
karakterében
figyelhető meg*



07


- 06 Az átalakítás során láthatóvá tették a lábakra állított hatalmas konzolos szerkezetet
- 07 Megőrizték az épület eredeti építészeti koncepcióját és műemléki értékeit, modern megjelenését
- 08 Tervezett földszinti átalakítás



08

IRODALOM / REFERENCES

- [1] Zöldi, Anna: „Hosszú hatvanas évek - modern magyar építészetről Bécsben”, *Építészfórum*, 2017-04-18, hozzáférhető: <<https://epiteszforum.hu/hosszu-hatvanas-evek-modern-magyar-epiteszettel-becsben>> [utolsó belépés: 2024-08-22].
- [2] Dr Winkler, Gábor - Szabó, Péter: *Építészettörténet, A „modern utáni” - posztmodern építészet*, hozzáférhető: <<http://arc.sze.hu/eptorteal/>> [utolsó belépés: 2024-08-22].
- [3] Valkay, Zoltán: „Plasztikus építészet, avagy építész-szobrok »üveggyöngy játéka«” [A kishegyesi CAMPUS 2001 építészeti táborban 2001 július 3-án elhangzott előadás kivonata], 2001.
- [4] Zöldi, Anna: „Hosszú hatvanas évek - modern magyar építészetről Bécsben”, *Építészfórum*, 2017-04-18, hozzáférhető: <<https://epiteszforum.hu/hosszu-hatvanas-evek-modern-magyar-epiteszettel-becsben>> [utolsó belépés: 2024-08-22].
- [5] Wettstein, Domonkos: *Baltoni építészet*, Tarsoly Kiadó, 2022.
- [6] Bérczes, István - Farkas, Tibor - Kisléghy-Nagy, István - Polónyi, Károly: „Beszámoló a Balatonkörnyék fejlesztéséről”, *Új Magyar Építőművészet*, Vol 9, No 6 (1960), pp 15.
- [7] Galambos, Ferenc - Lombár, Pál - Péczely, Béla - Sedlmayr, János - Sedlmayr, Jánosné - Simányi, Frigyes: *Balatonvidék műemlékállományának megállapítása*, 1958.
- [8] Wettstein, Domonkos: *Baltoni építészet*, Tarsoly Kiadó, 2022, p 125.
- [9] Bérczes, István - Farkas, Tibor - Kisléghy-Nagy, István - Polónyi, Károly: „Beszámoló a Balatonkörnyék fejlesztéséről”, *Új Magyar Építőművészet*, Vol 9, No 6 (1960), pp 15.
- [10] Dr Langer, L: „A nyári vendéglátás”, *Képes Magyarország*, 1962-05-01, p 13.



Author: Lévai-Kanyó, Judit
Affiliation: Terc Publishing House
Title: EXTRAORDINARY HISTORY
Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 58-63
<https://doi.org/10.33268/Met.2024.5.7>

Received: 30 August 2024

Accepted: 12 September 2024

Published: 7 October 2024

**RICHTER VISITOR CENTRE, BUDAPEST, HUNGARY;
ARCHITECT: GYÖRGY SELÉNYI**

The new visitor center is little more than an expansion of the existing pharmacology laboratory building with a steel-framed, steel-clad end facade, a new entrance reception area and a roof structure, resulting in a contemporary upgrade. The choice of materials and architectural language demonstrate how a well-designed building should be built well. Refined use of materials makes functions clear to understand and help take the visitor from the architectural concrete entrance up to the sixth-floor exhibition space.

01

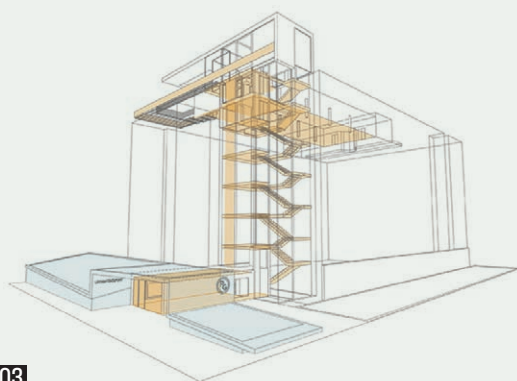
RENDKÍVÜLI TÖRTÉNET

RICHTER LÁTOGATÓKÖZPONT | KŐBÁNYA

Amikor 1901-ben Richter Gedeon gyógyszerész megvette a budapesti Sas patikát, talán maga sem gondolta, hogy egy rendkívüli történetet indít el. Nagy ambíciói lehettek, mert már 1906-ban megvásárolta a kőbányai Cserkesz utca 63. számú telket, ahol gyárat alapított. 1911-ben forgalomba hozta a Hyperol nevű fertőtlenítőszert, ami az első világháborúban a katonai alapfelszerelés része volt, 1912-ben pedig a mai napig gyártott Kalmopyrint. Az alapító 1944-ben meghalt, a vállalatot államosították, de a termelés nem állt le. 1966-ban forgalomba került a gyár első orális fogamzásgátlója, 1977-ben pedig legsikeresebb terméke, a Cavinton. 1992-ben Bogsch Erik vezetésével a vállalat átalakult, és mára a régió egyik legjelentősebb gyógyszercégkévé vált. Központja továbbra is Budapest, de legnagyobb hatóanyaggyártó bázisa Dorogon van.



02



03

- 01 Látogatóközpont bejárat
(fotó: Komáromi Kinga)
- 02 Látványbeton lemez részletképzés
(fotó: Komáromi Kinga)
- 03 Térszervezési magyarázó ábra

ÉPÍTÉSZ | ARCHITECT
Selényi György

FOTÓ | PHOTO
Réthey-Prikkel Tamás és
ketteS műterem Kft.

SZERZŐ | AUTHOR
Lévai-Kanyó Judit

—A Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Kőbányán, a Gyömri út mellett folyamatosan bővíti történelmi telephelyét a Zoboki Építésziroda által készített beépítési terv alapján. A terület revitalizációja során új épületek születnek, amilyen a 2007-ben elkészített Kémiai Kutatóépület, vagy a legutóbb, 2024 tavaszán átadott központi irodaház. [1] (Mindkettő vezető tervezője Zoboki Gábor.) A Richter Látogatóközpont új bejárata Selényi György (ketteS műterem) tervezésében valósult meg 2021-ben.

—Selényi György nem először tervezett házat a Richternek. 2013-ban Csernyánszky Gáborral és Pásztor Ádámmal közös tervei szerint valósult meg Debrecenben a Biotechnológiai Üzem bejárati épülete. Ahogy a debreceni épület, úgy a látogatóközpont is egyszerű, logikus, optimális, nagyvonalú, de részleteiben kiérlelt –

ami építészetüket alapvetően meghatározza. „Tisztelettel és szeretettel tudok csak beszélni munkáikról, amit mindig a szakmai igényesség, erkölcsi hozzáállás, józan tárgyilagosság jellemez. Nem híresek és népszerűek akarok lenni, hanem értelmesen munkálkodni: az adott feladatot a lehető legjobban elvégezni.” [2]

—Az új látogatóközpont tulajdonképpen nem más, mint a meglévő farmakológiai laborépület bővítése acélszerkezetű, acélborítású véghomlokzattal, új bejárati fogadótérrel és tetőfelépítménnyel, amely által az egész épület új minőséget kapott. A nagyemeles, sávós, vízszintes fémlemez burkolat a középső traktusban hézagos, hogy a mögötte lévő irodáknak levegőt és bevilágítást biztosítson. Ezzel egyben szalagablakokat idéző homlokzati jelleget is adva szépen lezárja a farmakológiai épület téglalap



04

- 04 Összkép a KKI park felől (fotó: Selényi György)
- 05 Panorámaterasz, híd és tetőszinti fogadóter (fotó: Réthey-Prikkel Tamás)
- 06 Helyszínrajz a Gyömrői úttal és RG épületegyüttessel

tömbjét. Kinyitotta tehát a régi épület zárt végfalát a hosszúságos tér felé, amellyel az új központi épület néz szembe. Itt már el is kezdődött a zöld park építése az épületek előtt, védősávot képezve a forgalmas Gyömrői út mellett, ami a város szempontjából is nagy eredmény – a Gyömrői út egy lélegzetnyi zöldet kapott. A látogatóközpontba pedig egy parkból léphetünk be. Funkciója szerint a bővítés vizesblokkot, továbbá liftet és lépcsőházat foglal magában, ezek a tetőn lévő látogatóközpontba visznek anélkül, hogy a laborterületre be kelljen lépni. A tetőn 2001-ben épített acél könnyűszerkezetes múzeumpavilon (tervezője: Sajó Imre) elé épített üvegezett acél doboz hangsúlyt ad a végfalnak, bejáratot biztosít a kiállítópavilonba, egyben panorámateraszként is szolgál – az egész gyártelep belátható róla.

06

05

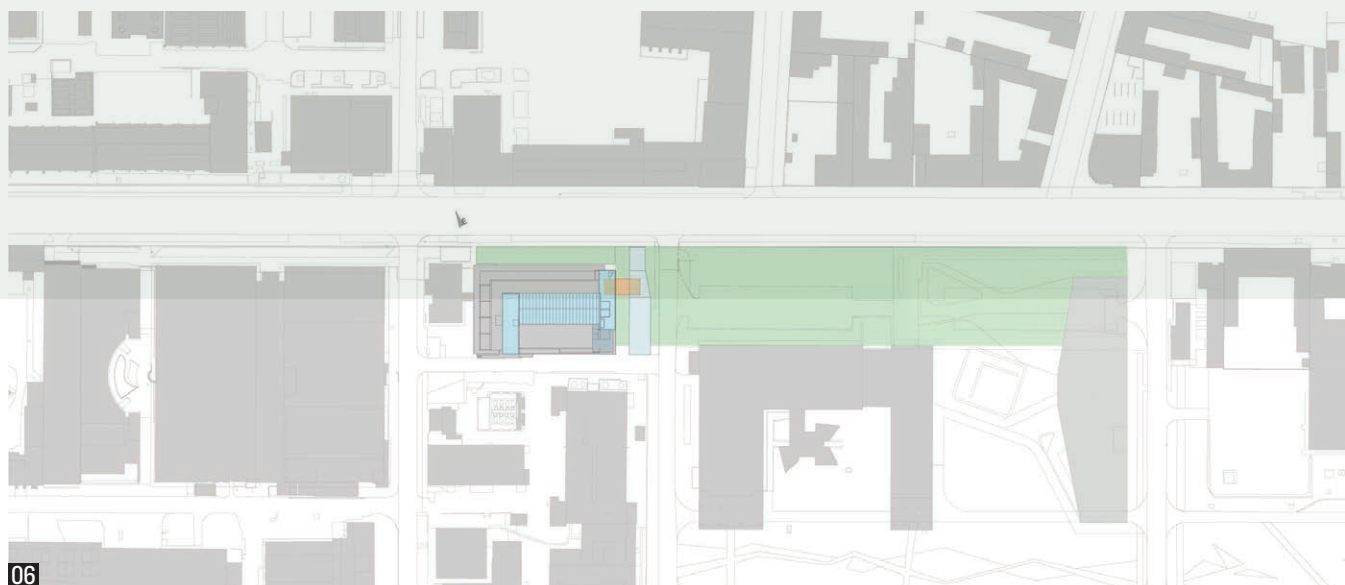
09

—2007-ben a Richter menedzsmentje meghívásos tervpályázatot írt ki a farmakológiai épület véghomlokzatának építészeti megoldására, amelyet a Csernyánszky Gábor, Pásztor Ádám és Selényi György alkotta tervezőcsapat nyert. A terv akkor a véghomlokzat beburkolását, a tetőn panorámaterasz építését, terepszinten szintmagas, zölddel beültetett beton térplasztikával a park lezárását tartalmazta, ami így meg is épült 2009-ben. De az építészek már akkor felvetették a 6. emeleti látogatóközpont önálló megközelítésének gondolatát. Ez a gondolat éledt most újjá.

—Az új terv a korábbiakon is finoman csavart egyet: a rusztikus felületű térkompozícióra finombeton lemeztető került, a homlokzati acéllemez burkolat folytatódott oldalt és fent, a felső teraszt pedig átszabták. Az új bejáraton egy üvegezett szerelt fogadóépületbe jutunk, ahonnan lépcsőn vagy liften érjük el a tetőn lévő, markáns



05



06

tetőlemezrel záródó üvegezett teret. Ebből a téből jutunk tovább a kiállítótérbe, illetve a kilátóterasz felé. A bejárat fogadótér ellenpontja a tetőszintű üvegezett doboz. Az egész építmény építészeti magatartást megfogalmazó köztes tér, a meglévő épülettel nem akar eggyé válni. A határ mindig izgalmas ontológiai kérdéseket vet fel az építészetben, átmenet az egyik világból a másikba, felkészülés a váltásra. A lenti és a fönti üres tér a várakozás és megpihenés terévé válik egyszerű bútorzatával, a falba süllyesztett ülőfülkékkel. Közben mindig érezzük, hogy gyárban vagyunk, az anyaghasználat az ipari környezetre hangolt: üveg, fémgerenda, oszlop, sodrony, áttört lemez, látszó csavar, csőkorlát, szürke és sárga szín stb.

—A bejárat fölé látszóbeton kapuzat épült. Az egyszerű, aszimmetrikus geometriájú, homogén felületű betonépítmény egy nagyméretű szoborszerű kerti műtárgy lett.

07
02

Függőleges falába kirekesztő profilok alkalmazásával készült lenyomatok (feliratok, vonalak) láthatók. A törtvonalú kompozíció a főút felé egy alacsony ülőmagasságú elemmel zárul, ezzel kapcsolatot létesít a Gyömrői út felé is.

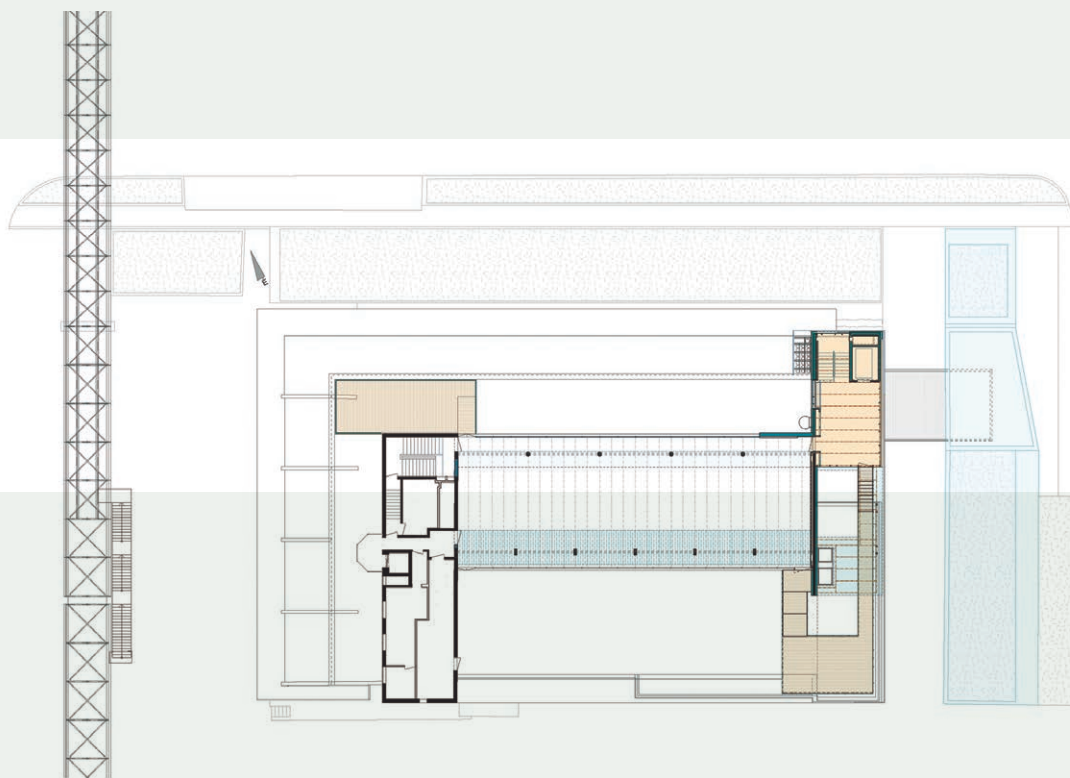
—A látszóbeton felület gyönyörű, ha nem eltakarni akarjuk, hanem megmutatni, ami természetességéből és őszinteségéből fakad. A beton ezért különösen alkalmas az építészeti gondolatok kifejezésére. A '60-as évek finn építészetében már megjelent az a látszóbeton felület, ahol a fa ereze rajzolódik ki. A finnek épületei szervesen együtt élnek a környezettel, a belsőbe szinte beúszik a természet, amit ezek a betonfelületek is jeleznek. Tadao Ando japán építész a '80-as években épült betonházai-val berobbant a nemzetközi építészetbe. Puritán templomainak látszóbeton falai a tiszta lét hordozói, amelyek



Ahogy a jó dolgok, úgy a jó épületek és a jó épített terek is mindig természetesek, magyarázat nélkül érthetőek, a használók pedig magukénak érzik azokat. A jó épületek és a jó épített terek létrejötte azonban korántsem magától értetődő folyamat. A legtöbb esetben komoly erőfeszítések szükségesek, még akkor is, ha a létrehozásuk után szinte azonnal feledésbe merül az azt megelőző állapot. A jó épületek és a jó épített terek csendben kezdik meg rendeltetésük betöltését, azonnal az élet természetes részévé válnak, észrevétlenül simulnak bele a környezetükbe. Ilyen épületnek látom a ketteS műterem által tervezett Richter-látogatóközpontot is. | **Kemes Balázs**

- 07 Bejárati pavilon és terepépítmény kapcsolata (fotó: Selényi György)
- 08 6. emeleti alaprajz
- 09 Tetőszinti fogadóter csatlakozó híddal (fotó: Komáromi Kinga)

07



08

feloldják a szent és a profán kettősségét. [3] A kortárs építészeti újra rátalált a nyersbeton felületre, ami az utóbbi években itthon is elfogadottá vált. [4] Selényi György is jó érzékkel nyúlt ehhez az építészeti eszközhöz, ami az áttetsző üveg mellett a stabilitást és bizonyosságot jelenti.

—A 6. emeleten lévő emlékmúzeum 2001 áprilisában nyitott meg a Richter megalapításának 100. évfordulója alkalmából. Célja a gyár teljes történetének bemutatása az alapítás óta őrzött dokumentumok, illetve az itt dolgozók tárgyi adományaiból összeállt gyűjtemény kiállításával. A mára megújult látogatóközpont a múlt bemutatása

mellett a modern technika segítségével bepillantást enged a kutatás és gyártás világába is. Bár jelenleg a múzeum a nagyközönség számára nem elérhető, szakmai és iskolai csoportokat fogad. A terv lehetőséget teremt a múzeumi pavilon későbbi esetleges bővítésére is.

—A Kőbányai Önkormányzat idén első alkalommal hirdette meg a Kőbánya Építészeti Díja pályázatát, amelynek célja, hogy az épített környezetre irányítsa a figyelmet, a mértékadó épületeknek az elismerés mellett publicitást is adjon. A négy díj egyikét a Richter Gedeon Látogatóközpont kapta.



09

Nem híresek és népszerűek akarnak lenni, hanem értelmesen munkálkodni

IRODALOM / REFERENCES

- [1] „Átadták az új Richter-székházat Kőbányán”, *Építészfórum* [online], 2024-06-14, hozzáférhető: <<https://epiteszforum.hu/atadtak-az-uj-richter-szekhazat-kobanyan->> [utolsó belépés: 2024-09-02].
- [2] **Lévai-Kanyó, Judit**: „Madárrá kell változnom, A Richter Gedeon Biotechnológiai Üzem bejárati épülete”, *Metszet*, Vol 4, No 6 (2013), pp 50-53.
- [3] **Klein, Rudolf**: *Tadao Ando - Az építész Kelet és Nyugat között*, Pont Kiadó, Budapest 1996.
- [4] *Látzóbeton - Látványbeton*, Terc Szakkönyvkiadó, Budapest 2013.

MEGRENDELŐ: Richter Gedeon Nyrt. | ÉPÍTÉSZET / BELSŐÉPÍTÉSZET: Selényi György, Sebők Ildikó (ketteS műterem Kft.) | ÉPÍTÉS MUNKATÁRS: Dienes Péter, Komáromi Kinga | STATIKA (ÚJ TARTÓSZERKEZETEK): Facskó Gergely | STATIKA (MEGLÉVŐ ÉPÜLET): Csató György | ÉPÜLETGÉPÉSZET: András-Tövissi Balázs | ÉPÜLETVILLOMOSSÁG: Handó József | TŰZVÉDELEM: Pukánszky Gabriella | ÉPÜLETSZERKEZETEK: Barta Ferenc | ZAJVÉDELEM, AKUSZTIKA: Csott Róbert | TÁJ- ÉS KERTÉPÍTÉSZET: Buella Mónika | ÚTÉPÍTÉS: Tóth Attila Gábor | KIVITELEZŐ: Ladányi és Társa Kft. (fővállalkozó)

A KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM ÚJ ÉPÜLETEGYÜTTÉSE

SZERZŐ | Márton Annamária



—A Magyarországi Református Egyház nyílt építészeti pályázatot írt ki a Károli Gáspár Református Egyetem új, ferencvárosi campusának megtervezésére. A pályázaton 42 építésziroda nyújtott be érvényes pályaművet. A zsűri munkájában a református egyház által delegált szakemberek mellett részt vett Erő Zoltán, Budapest főépítésze, Baranyi Krisztina ferencvárosi polgármester, Szalay Tihamér, a Magyar Építészakadémiának alelnöke, illetve Csáki-Hatalovics Gyula Balázs, az egyetem kancellárja is. A zsűri elnöke Lánszki Regő országos főépítész, társelnöke Fürjes Balázs, az egyetemfejlesztés vezetője volt.

—A kiírás szerint a pályázattal a Magyarországi Református Egyház célja az volt, hogy a hagyomány és megújulás jegyében kreatív kortárs terveket ismerhessen meg az egyetemi campus megvalósítására. A tervezők feladata olyan, az egyház küldetését – Krisztus hirdetését a bibliai Ige alapján – és nyitottságát is tükröző, a ferencvárosi városrészbe illeszkedő, a kerületi várostervekkel összhangban megépíthető, a ferencvárosiakat is jól szolgáló 21. századi egyetemi épület és köztér megtervezése volt, amely magas építészeti minőséget képvisel, és amelyet a fenntarthatóság, a környezettudatosság és a református visszafogottság jellemez.

—A zsűri a pályázatához fűzött szakmai ajánlásaiban külön is felhívta a figyelmet arra, hogy a Markusovszky téren mindenképpen megőrzendők és fejlesztendők a lakosságot kiszolgáló szabadidős funkciók, valamint, hogy az épületegyüttes Üllői úti feltárását, a parkolás és a köztér megtervezését különösen is a ferencvárosi önkormányzattal együttműködésben kell megvalósítani.

—A győztes pályamű az idén 35 éves, budapesti Archikon Architects építészstúdió terve lett.

—Második helyezettként a CAN Architects Studio építésziroda pályaműve végzett, harmadik helyezettet nem hirdettek. Kiemelt megvételben részesült a Zsuffa és Kalmár Építész Műterem Kft., a 3Z Építészstúdió Kft., az A3 Építész Kft., a Gereben Marián Építész Kft. pályamunkája, megvételben pedig a DPi Design Kft., Rantal Gábor és Rév Bence, az Építészkozó Tervező és Szolgáltató Kft., a Középülettervező Zrt., a DNS-Építésműterem Kft., valamint a Hetedik Műterem Építészeti, Mérnöki Tervező és Tanácsadó Kft. pályázata részesült.

—Talán az építészeti tervezésen is túlmutatóan az igazán izgalmas feladat a telepítés kérdése volt: hogyan ékelődjön be a campus egy intenzív beépítésű városrészbe úgy, hogy egyaránt fizikai vagyis az épített környezet regenerációja és élet-dinamikai megújulás is megvalósuljon az egyetemi élet beköltözésével.

—Az erre adott válasszal tudott talán az Archikon igazán kiemelkedni a mezőnyből.

—Az igényelt nagy szintterületet sikerült lebontva, egymáshoz kapcsolódó, de mégis elváló tömegekbe rendezve, a belvárosi léptékhez igazodó, házléptékű házakba tagolva letenni, ráadásul úgy, hogy az egyes elemek megformálásának építészeti nyelve harmonizál, de mégis sokféle az osztások, homlokzatalkalítások, tetőformálások szintjén, így leképvezve a környezetet, és ezzel organikusan illeszkedve hozzá. A megtartandó épületrész is szervezesen tud kapcsolódni a kompozícióba. Ez a fajta érzékeny besimulás pályaműként



azonnal felhívja magára a figyelmet, miközben a valóságban pont ezzel tud észrevétlenül szerves részévé válni a környezetének.

—A régi és új kapcsolata hangsúlyos karakterképző elemmé válik. Az anyaghasználatból, visszafogott megformálásból visszaköszön a református identitás letisztultsága, jó értelemben vett puritánsága.

—A környezetbe kapcsolódás túlmutat az építészeti-beépítési megformáláson, a helyszín meglévő rendszereibe és hálózataiba is be tudott kötni, ezzel minden bizonynyal elősegítve úgy a funkciót, mint az épületegyüttes beágyazódását. A park belső része és az Üllői út felé nyitott homlokzat, az árkádok és a környezetalakítás is erősítik a kapcsolódást. A campusépületek és környező utcák, terek működése folytatódik a telepítés után is, a főbejárat bevonza a Markusovszky teret, mely a park egyfajta bővületként is funkcionál, így tárul ki az egyetem a tér és város felé, és marad nyitott az intézmény a köztér használói előtt is. A tervezők ilyen gesztusokkal remélik otthonossá tenni a lakók, tanulók és dolgozók felé egyaránt az átformált közteret.

AMIKRE ÉRDEMES FIGYELNI

KÖZELEDŐ HATÁRIDŐVEL LEADHATÓ PÁLYÁZAT:



—Az érkező-elosztó térre rákapcsolódó több mint közlekedő - inkább térfolyam - fizikálisan és vizuálisan is összeköti a fejlesztés részeit: az Állam- és Jogtudományi Kart, a Pszichológia Intézetet, auditóriumot, könyvtárat, multifunkcionális sporttermet, éttermet, kápolnát, és egy egyetemi campus elengedhetetlen tartozékának, a tanulási és rekreációs találkozási pontoknak ad helyet.

—A fenntarthatóság és az ökológiai lábnyom csökkentésének egyik alapvető feltétel teljesül itt: új, zöldmezős beruházás helyett meglévő épületek, struktúrák újrafelhasználásával, többek között a Kinizsi utcai épületszárny megtartásával azonnal csökken a beruházás karbonlábnyoma. Öröndetes irány, hogy nem ez az első pályázat, mely hasonló szemlélettel teremt új oktatási közeget: a pár éve lefolytatott, ma már az építkezés kapujában álló Pázmány Péter campusfejlesztés is egy belvárosi, 8. kerületi városszövetbe életet lehelve teremt új otthon magának.

—Az Archikon győztes terve nemcsak globális, hanem lokális értelemben is integrálja a Károli Gáspár Református Egyetemet. Megőrzi a helyi építészet- és ipartörténetben fontos szerepet játszott, ráadásul Molnár Ferenc által a Pál utcai fiúkban halhatatlanná tett dohánygyár eredeti szerkezetét.

—A projekt ilyen formán történő megvalósulásával „nemcsak a történelmi eredmények előtt hajtunk fejet, hanem a jövő Magyarországa számára teremtünk szellemi műhelyeket” - hangzott el a zsűri elnökének értékelésében, mely szép összegzése a díjnyertes pályamű talán legfontosabb értékeinek.

Természettudományi Múzeum - Debrecen

Jelleg: meghívásos | **Kiíró:** Debreceni Infrastruktúrafejlesztő Kft.

Beadási határidő | 2025. 01. 07.

ZÉRÓ KARBON TÁRSASHÁZ-FELÚJÍTÁSSAL FOGLALKOZÓ WORKSHOP A FUGÁBAN

..... Nemzetközi Zöld Építés Hete 2024

#buildingthetransition

TÁRSASHÁZAK ZÖLD RESTART WORKSHOP

szeptember 11., 15 óra

BOLYGÓBARÁT JÓ PÉLDÁK



Idén a Nemzetközi Zöld Építés Hetén a HuGBC egy különleges zéró karbon társasház-felújítás workshopot szervezett. Különböző forgatókönyvek elemzésével cél volt, hogy megtalálják azokat a karbonmentes megoldásokat, amelyek révén egy fenntartható, alacsony karbonlábnyomú épület hozható létre. A műhelymunka a TOP CLever projekt keretében valósult meg, amely az Európai Unió LIFE22-CET programjának támogatásával jött létre.

— Idén a Nemzetközi Zöld Építés Hetén a HuGBC egy különleges zéró karbon társasház-felújítás workshopot szervezett. Különböző forgatókönyvek elemzésével cél volt, hogy megtalálják azokat a karbonmentes megoldásokat, amelyek révén egy fenntartható, alacsony karbonlábnyomú épület hozható létre. A műhelymunka a TOP CLever projekt keretében valósult meg, amely az Európai Unió LIFE22-CET programjának támogatásával jött létre.

— A szeptember 11-én a Fuga Budapesti Építészeti Központban megtartott workshop része volt a „fenntarthatósági jövőkép játék”, melyet a köz- és magánszektor döntéshozói, valamint fejlesztői számára terveztek. A játék egyedülálló lehetőséget kínál a fenntarthatósági kihívások kreatív és átfogó megközelítésére.

— A játék során a résztvevők konkrét, cselekvésorientált javaslatokat dolgoztak ki, melyekkel azonosították a társasházak energetikai felújítása előtt álló legfontosabb



akadályokat, majd megoldásokat kínáltak a karbonsemleges jövő felé vezető úton. A kihívások között kiemelt helyen szerepel a megfelelően felkészült és képzett szakemberek hiánya, illetve a karbonsemleges és körforgásos építőipari jó gyakorlatok ismeretének korlátossága.

—A TOP CLeveR projekt célja, hogy olyan építőipari szakembereket és szakmunkásokat képezzen és fejlesszen, akik rendelkeznek azokkal a készségekkel, amelyek ahhoz szükségesek, hogy az építőipar meg tudjon felelni a teljes élettartamra vonatkozó szén-dioxid-kibocsátás és a körkörös megközelítés kihívásainak.

—A projektben részt vevő Olaszország, Szlovénia, Spanyolország, Magyarország, Horvátország és Lengyelország szakértői innovatív oktatási és képzési programokat

dolgoznak ki az építőipari szakemberek és szakmunkások számára. A programok révén a szakemberek megismerkednek az egész életen át tartó szén-dioxid-kibocsátás, a körforgásos építészet, az erőforrás-hatékonyság és a közel nulla energiaigényű épületekkel kapcsolatos alapelvekkel és a legújabb gyakorlatokkal.

—A program kiemelten támogatja a fiatalok építőipari karrierre való felkészülését. Emellett célja a nők ágazaton belüli munkalehetőségeinek ösztönzése és képességeinek fejlesztése, hiszen az elkövetkezendő évek egyre több munkalehetőséget biztosítanak minden nem számára.

—A projektben kifejlesztett innovatív képzési programokat hamarosan egy nemzetközi platformon osztják meg.

ROVATSZERKESZTŐ



HuGBC
Magyar Környezetvédelmi Egyesület
Hungary Green Building Council

www.hugbc.hu

ABSTRACTS

Author: Vukoszávlyev, Zorán; Title: PRESERVATION OF HISTORICAL AND CONTEMPORARY ASSETS

Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 16-25, DOI: 10.33268/Met.2024.5.1

TISZA PALACE RESTORATION, GESZT, HUNGARY | Architects: **ANDRÁS KATONA, ANDRÁS ZAKARIÁS AND TAMÁS ZAKARIÁS**

The Tisza family's residence traces its path back over 300 years at this palace in the rural border town of Geszt. Home to two previous prime ministers, a location troubled by war and questionable debate about national borders, has finally been

restored to its former splendour. A process which followed a path of development that combines aspects of monumental building restoration and the intervention of contemporary building elements. Existing spaces have been restored in a manner

which can be described as historically correct, whilst previously disused spaces such as the attic space have been given a new lease of life and function.

Author: Wesselényi-Garay, Andor; Title: BEYOND FIATFALVA DAM ARE NO TROUT, NOR WEALTHY MEN

Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 26-33, DOI: 10.33268/Met.2024.5.2

UGRON PALACE RESTORATION, FIATFALVA, TRANSYLVANIA, ROMANIA | Architect: **MIKLÓS KÖLLŐ**

Commenting on the state of contemporary architecture in Transylvania leads to certain contradictions, a falling ethnic Hungarian population, abandoned rural

buildings, palaces, barns and churches. Maybe there are no contemporary buildings, only restoration projects, or the act of restoration acts as a contemporary

indicator of new beginnings. Elements of the design executed in stainless steel or glazed installations are signs of high-tech architecture.

Author: Szentirmai, Tamás; Title: COMPOUND EFFECTS WITH SIMPLE TOOLS

Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 34-39, DOI: 10.33268/Met.2024.5.3

SERRALVES MUSEUM ÁLVARO SIZA WING, PORTO, PORTUGAL | Architects: **ÁLVARO SIZA VIEIRA AND MARIA SOUTO DE MOURA**

This addition to an existing park for the arts in Porto expands on ideas developed in the field of Portuguese landscape architecture, respecting the idea that this park is indeed

a green area for public use. The building forms apply simple geometry intended to maximise the use of natural lighting, ventilation and a simplicity of construction.

Clarity of form and connection to the external spaces are paramount.

Author: Nježić, Žaklina - Schrammel, Zoltán; Title: CULTURAL MEDIATOR "FACTORY" IN LJUBLJANA

Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 40-45, DOI: 10.33268/Met.2024.5.4

ROG CENTRE, LJUBLJANA, SLOVENIA | Architects: **BORIS BEŽAN, MÓNICA JUVERA (BAX STUDIO)**

Industrial buildings often create a living heartbeat for entire urban districts, when the function no longer exists due to any factor, be it social, economic or even technical redundancy the city naturally

suffers. The former industrial facility is usually demolished making way for a new concept or if undeveloped falls under the label of "rust belt" or "brown field." In Ljubljana an alternative concept has been

applied, that of "Second Chance". Keep the building and find a new function, moving from industrial to social/arts function can also revitalise a broken-hearted city.

Author: Katona, Vilmos; Title: ON A LEGENDARY PATH

Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 46-51, DOI: 10.33268/Met.2024.5.5

BENCZÚR PALACE RESTORATION, BENCZÚRFALVA, HUNGARY | Architect: **VIKTOR SZENTKUTI, MARICA HORVÁTH, REGINA PETHŐ, KINGA SÁMSON AND BALÁZS ZSOLDOS**

Following the second world war numerous rural palaces fell into disrepair, changed use on a regular basis, or were simply left to ruin. The main problem usually was

maintenance of the building's external shell. At this palace the idea of restoring the building fabric is just the first step. Now the building has a carefully restored roof, walls

and floors the path to a better future can begin, but it is still important to remember the colourful history too!

Author: Krizsán, András; Title: FREE, BEAUTIFUL ARCHITECTURE

Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 52-57, DOI: 10.33268/Met.2024.5.6

TÁTIKA RESTAURANT RESTORATION, BADACSONY, HUNGARY | Architect: **BALÁZS ANDRÁS STACHÓ**

Modernist buildings are often overlooked when considering restoration, whilst this restaurant on the shore of the Lake Balaton has been correctly addressed. The original character and spatial arrangement

form the character of this building, as do the use of materials. Modernization of the Modern succeeds in revitalizing an original function by upgrading some of the technology without compromising the

original, Ferenc Callmeyer's, architectural intent. This project informs the method by which modernist buildings can become the next generation of monumental buildings. Beautifully executed and socially adept.

Author: Lévai-Kanyó, Judit; Title: EXTRAORDINARY HISTORY

Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 58-63, DOI: 10.33268/Met.2024.5.7

RICHTER VISITOR CENTRE, BUDAPEST, HUNGARY | Architect: **GYÖRGY SELÉNYI**

The new visitor center is little more than an expansion of the existing pharmacology laboratory building with a steel-framed, steel-clad end facade, a new entrance reception area and a roof structure,

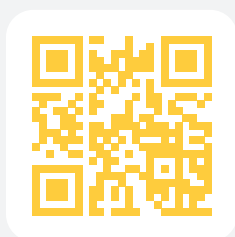
resulting in a contemporary upgrade. The choice of materials and architectural language demonstrate how a well-designed building should be built well. Refined use of materials makes functions clear to

understand and help take the visitor from the architectural concrete entrance up to the sixth-floor exhibition space.

ÉPÍTKEZEL? EZT KELL INTÉZNEDE!

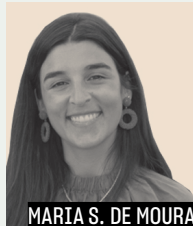
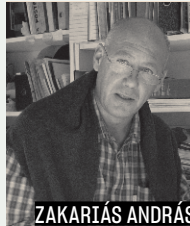
CSALÁDI HÁZ LÉPÉSRŐL LÉPÉSRE

- ✓ ellenőrzőlisták a legfontosabb teendőkről
- ✓ figyelmeztetés a jellemző hibákra
- ✓ ismertető az aktuális szabályokról
- ✓ tippek az anyagok és szerkezetek választásához
- ✓ hasznos segédanyagok, szerződésminták



epitkezes.info.hu



**BAX STÚDIÓ****KATONA ANDRÁS****KÖLLŐ MIKLÓS****M IRODA****SELÉNYI GYÖRGY****ÁLVARO SIZA****MARIA S. DE MOURA****STACHÓ BALÁZS****ZAKARIÁS ANDRÁS****ZAKARIÁS TAMÁS**

TERVEZŐK

BAX Stúdió

Barcelonai építésziroda, amelyet Boris Bežan és Mónica Juvera vezet. Csapatukkal és a különböző országokban található munkatársak hálózatával együtt számos nemzetközi díjat nyertek projektjeikkel Spanyolországban, Szlovéniában, Finnországban, Norvégiában és Mexikóban. Mónica Juvera a Monterrey Institute of Technology and Higher Education Querétaro campusán szerzett építészmérnöki diplomát, majd a Katalán Műszaki Egyetemen szerzett mesterdiplomát. Boris Bežan a ljubljani építészkaron szerzett diplomát, majd a Katalán Politechnikai Egyetemen szerzett mesterdiplomát. A Bax stúdiót 2017-ben alapították az MX_SI építészeti stúdió folytatásaként, amelyet 2005-ben alapítottak, miután megnyerték első fontos nemzetközi pályázatukat, a „Federico García Lorca Központot” Granadában.

Katona András

A BME Építészmérnök Karának Rajzi Tanszékén diplomázott 2011-ben, Junior Prima díjban részesült. 2016-ban megalapította a DAW Építész Stúdiót. 2019-ben a nagykovácsi Teleki-Tisza-kastély rekonstrukciójában végzett tervezői munkájáért Pro Architectura díjban részesült. 2020-tól Mezőhegyes főépítésze. 2022 és 2024 közt az Országos Építészeti Tervtanács tagja volt.

Köllő Miklós dr.

Az MMA köztestületi tagja és a SZIMA tiszteleti tagja, építészeti tanulmányait a bukaresti Ion Mincu Építészeti és Urbanisztikai Egyetemen kezdte, ahol építész és pedagógusdiplomát szerzett, majd településrendezési szakirányon is képesítést nyert. Később a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen műemlékvédelmi szakmérnökérett diplomázott. PhD-fokozatát szintén az Ion Mincu Egyetemen szerezte. Tervezői tevékenysége mellett jelenleg a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Tájépítészeti Karának adjunktusa, valamint a Transylvania Trust műemlékvédelmi szakmérnöki képzés oktatója. Számos rangos román építészeti kiállítás és verseny zsűrijének tagja, emellett több szakcikk, tanulmány és könyv szerzője. Elismerései: Orbán Balázs-, Kájoni János- és Tarisznyás-díj, továbbá az MMA Építőművészeti Díja, a Román Építészszövetség elnöki díja, valamint a MÉSZ Ezüst Ácsceruza Díja.

M Építész Iroda

Az irodát 2003-ban alapította Molnár Csaba DLA és korábbi tanítványai, Halmi Dénes és Szentkúti Viktor, Budapesten. A közel 15 éves közös munka során számos pályázat, terv és megvalósult épület született. Ez idő alatt műemléki, vagy műemléki környezetben lévő épületek átalakításával, felújításával és oktatási, valamint közintézmények kialakításával foglalkoztak. Ilyen épületek a Hauszmann Alajos

által megálmodott BME központi épület és campus, valamint a nagy történelmi múltú Esterházy-kastélyegyüttes. Az irodát 2018 óta Szentkúti Viktor vezeti. Az elmúlt években a műemléki rekonstrukciók mellett több új épület is megvalósult. A Benczúr-kúria rekonstrukciójának tervezése idején az iroda tagjai: Szentkúti Viktor vez. terv., Horváth Marica, Pethő Regina, Sámson Kinga és Zsoldos Balázs.

Selényi György

Építész, vezető tervező. 1993-ban diplomázott Karácsony Tamásnál a BME Középülettervezési Tanszékén egy finn ösztöndíj után. Karácsony Tamás, Sugár Péter és Csernyánszky Gábor tervezőtársa több közös munkában. 1998-ban végzett a Mesteriskola XIV. ciklusán. 2000 óta a Közép. tanszék, 2017-2021 között a Lakó. tanszék külsős oktatója. Mesteroktató. 1997-ben alapított közös tervezőirodát Sebők Ildikóval. Ügyvezető. Diplomadíjat (1994), Év Szép Háza Díjat (2001 és 2002), Betonépítészeti és Építőipari Nívódíjat (2001), Budapesti Építészeti Nívódíj Elismerő Oklevelet (2000 és 2008), Év Háza Fődíjat (2009) és Kőbánya Építészeti Díjat (2024) kapott.

Siza Vieira, Álvaro Joaquim de Melo

Építészeti tanult az Oportói Képzőművészeti Iskolában 1949 és 1955 között, első projektjét 1954-ben építette. Korábban a Portói Egyetem Építészeti Karának professzora. Az Amerikai Művészeti és Tudományos Akadémia tagja; a RIBA tiszteletbeli tagja; a BDA tagja; az AIA tiszteletbeli tagja és tiszteletbeli FAIA tag; az Académie d'Architecture de France tagja; a Svéd Királyi Szépművészeti Akadémia tagja; az IAA; a National Geographic Portugal; a Portugál Építész Szövetségének tiszteletbeli tagja; az Amerikai Művészeti és Irodalmi Akadémia tagja; a Kínai Délkeleti Egyetem és a Kínai Művészeti Akadémia tiszteletbeli professzora, valamint a Portugál Nyelvű Építészeti és Urbanisztikai Iskolák Akadémiájának tiszteletbeli tagja.

Souto de Moura, Maria

A FAUP építészmérnöki karán szerzett diplomát (2008-2014), 2014-ben elnyerte a Viana de Lima-díjat. Vizuális művészként 2017 óta állít ki műtermével, a maria souto de moura stúdióval. 2017-ben beavasztották a Fiatal alkotók 2017 nemzeti programba, a Contemplanção Particular pavilonnal. 2014 és 2023 között Álvaro Siza irodájában dolgozott, a Fundação Gramaxo, Joan Miró: Materialidade e Metamorfose és a Serralves Múzeum Álvaro Siza-szárnya munkákon. 2022 óta a FAUP 4. projektjének vendégelődője. Jelenleg az fr-ia stúdióban dolgozik, amelynek társalapítója.

Stachó Balázs András †

1979-ben szerzett a BME Építészmérnöki Karán építészmérnök oklevelet, 1990-től építőipari igazságügyi szakértő szakmérnök. 1988-ig az Éltér építész, majd vezető tervezője, a Hungaroplannál majd a 23-as ÁÉV-nél tervez, 1991-től a Technitrade Kft. tervezője, ügyvezetője, 2003-tól haláláig (2021. 04. 26.) az ABC Group Kft. vezető építész tervezője, ügyvezetője.

Zakariás András

1979-ben szerzett építész diplomát az Erdészeti és Faipari Egyetem Építész Tanszékén Kubinszky Mihálynál. 1979-1989 között építész tervező a Szövtervnél. 1984-ban építész másoddiplomát szerzett a Magyar Iparművészeti Főiskolán ösztöndíjként Reimholz Péternél.

1987-ben saját építészirodát alapít Mobília (2013-tól Mobília Architects) néven, 1998-ben saját design kivitelező céget alapít M-Line Design néven, majd saját dizájn bemutatótermet nyit. 2012-ben saját design brand-et alapít Zakariás Eszter és Zakariás Tamás építészekkel.

Zakariás Tamás

Okleveles építészmérnök, 2012-ben diplomázott a BME Középülettervezési Tanszékén, majd bekapcsolódott az édesapja Zakariás András által vezetett, Mobília Architects építésziroda munkájába. 2010-2014 között a BME Rajzi és Formaismereti Tanszéknek külsős oktatója. 2019-től meghívott oktatója a BME Középülettervezési Tanszéknek. 2022-2024 között az Országos Építészeti Tervtanács tagja, 2023-tól Geszt főépítész.

SZERZŐK**Katona Vilmos (Dr. habil.)**

Építész, építészteoretikus, szakíró. A BME-n diplomázott (2008) és doktorált (2015), majd Sopronban habilitált (2020). Az MTA köztestületi tagja. A Soproni Egyetem, majd a Pécsi Tudományegyetem egyetemi docense. A Metszet és a Symmetry: Culture and Science volt főszerkesztője, a Journal of Architecture and Urbanism és más tudományos szaklapok szerkesztőbizottságának tagja. 2020-ban létrehozza az Architectura et Scientia Alapítványt. Az MMA-MMKI 2020-as ciklusának ösztöndíjasa, több könyve és több száz szakmai publikációja ismert.

Krizsán András DLA Dr. habil.

Középületeit és lakóházait több alkalommal Építészeti Nívódíjjal jutalmazták. 2006-ban Kós Károly egyéni díjjal, valamint magas színvonalú építészeti alkotó munkássága elismeréséül 2012-ben Ybl Miklós-díjjal tüntették ki. A zánkai Új Nemzedék Központ épületét 2013-ban Pro Architectura díjban részesítették, 2019-ben Budapesti Építészeti Nívódíjat kapott a Luther Kápolnájáért. 2022-ben Jože Plečnik Közép-európai Építészeti Díjjal tüntették ki. A piliscsabai evangélikus temploma elnyerte a Big See Award elismerést és az Osskár-díj elismerő oklevelét.

Lévai-Kanyó Judit

Építészeti diplomáját a BME-n szerezte. Néhány év tervezői gyakorlat után építészeti írással, lap- és könyvszerkesztéssel kezdett foglalkozni, 2000-től a Terc Szakkönyvkiadó vezetője. Mára közel 400 építészeti könyv fűződik a nevéhez. Tevékenységéért Molnár Péter-díjat kapott.

Nježić, Žaklina

Építész, a BME Építőművészeti Doktori Iskola negyedéves hallgatója. BSc-diplomáját 2018-ban Montenegróban, az MSc-t 2020-ban a BME Középülettervezési Tanszékén szerezte, konzulense Schrammel Zoltán DLA volt. 2023-ig budapesti építészirodákban dolgozott, 2024-ben Podgoricában saját irodát nyitottak Mirko Popović építésszel, akivel több nemzetközi pályázaton is sikeresen szerepelt.

Pokol Júlia

2019-ben végzett a BME Építészmérnöki Karán, majd 2020-ban kezdte tanulmányait a BME Építőművészeti Doktori Iskolájában. Kutatása a lokális műanyag-újrahasznosítás és egy zero waste kampusz kialakításának lehetőségeit vizsgálja. 2021 óta az Opinion Builders Kft. munkatársa és az Utcáról Lakásba Egyesület önkéntese.

Schrammel Zoltán DLA

1985-ben diplomázott építész, vezető tervező, egyetemi adjunktus. Kórháztervezési kutatásait 1985-ben kezdte MTA-ösztöndíjként a Középülettervezési Tanszéken és Dániában, DLA-fokozatát a BME-n szerezte 2018-ban. A TTI-ben, az Attik'art, majd az SchM Stúdió Kft.-ben elsősorban egészségügyi épületekkel foglalkozik. 1988 óta meghívott oktatóként, 2014 óta főállásban tanít a BME Középülettervezési Tanszéken a nemzetközi képzésben, aminek elismeréseként 2019-ben Pro Architectura díjban részesült. 2021-től az Építőművészeti Doktori Iskolában Nježić Žaklina témavezetője és pályázó társa.

Szentirmai Tamás

Építész, egyetemi oktató. 2003-ban diplomázott a BME-n, 2012-ben szerezte meg doktori (DLA) fokozatát. Építészeti tervezés mellett képzőművészeti projekteken, kutatásokban is részt vesz. 2013 óta a Debreceni Egyetem Műszaki Kar Építészmérnöki Tanszékén tanít. 2016 óta a tanszék vezetője, egyetemi docens.

Vukoszavlyev Zorán PhD

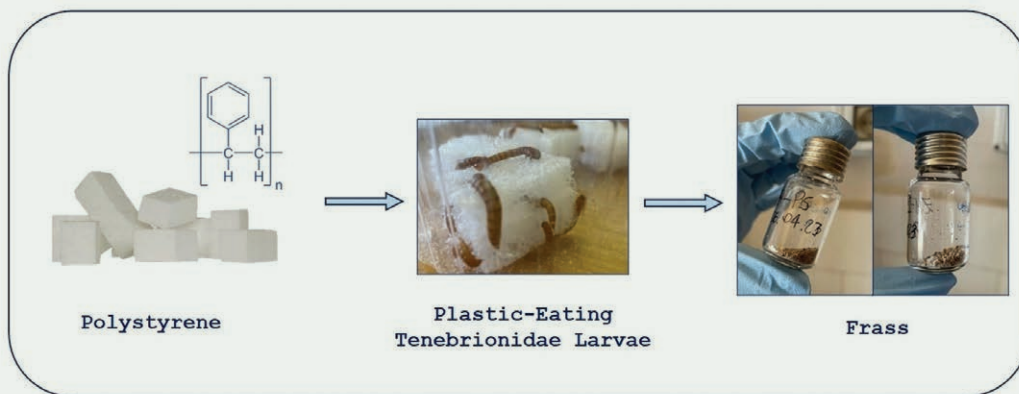
1996-ban diplomázott a BME a Középülettervezési Tanszéken. Diplomadíjas, MTA-OTDT Pro Scientia aranyérmes, magyar állami Eötvös-ösztöndíjas, MTA Bolyai-ösztöndíjas. 2003-ban PhD-fokozatot szerzett. Egyetemi docens a BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszéken. Számos konferencia előadója (Bangkok, Ourense, Washington, Kielce, Velence), építészeti szakíró. A „Kortárs holland építész” című könyv szerzője, az „Új evangélikus templomok” társszerkesztője, a „Kortárs portugál építész” társszerzője. Korábban a Forster Központ Műemléki Tanácsadó Testület elnöke.

Wesselényi-Garay Andor PhD

1994-ben diplomázott diplomadíjjal a BME Építészmérnöki Karán. 1995-ben saját építészirodát alapított Osváth Gáborral Gyár, majd 2001-ben önálló irodát W-G-A Psychodesign néven. 2000-től az Alaprajz, 2010-től a Metszet folyóirat külsős munkatársa, illetve tanácsadó testületének tagja, 2002-től az Atrium magazin építészeti főszerkesztője, 2006-tól vezető szerkesztője volt. A 2010-es Velencei Biennálé magyar kiállításának egyik kurátora. 2018 óta a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetének tudományos főmunkatársa. 2018 és 2024 között a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetének tudományos főmunkatársa; 2020 óta a Széchenyi István Egyetem Művészeti Kara Design Tanszékén egyetemi tanár.

VIGYÁZAT!

IRTSUNK KÁRTEVŐT A HOMLOKZATI HŐSZIGETELÉSBEN RENDSZERESEN!



Tudjuk, hogy korábban vizsgálták a műanyagot fogyasztó szupergilisztákat. „Laboratóriumi vizsgálatot végeztek az expandált polisztirol (EPS) szupergiliszták (gyászbogár lárvák, *Zophobas morio*) általi fogyasztásának és lebontásának vizsgálatára. (...)

Lapunk tudósítója a jelenséget nagyobb kukacok esetében in vivo (a természetben) is megfigyelte, a mellékelt ábra tanúsága szerint egész homlokzatokat képes összerágni az *Involvulus frontalis* (magyarul: Drejvitrontó moly).



Azt tapasztalták, hogy a szupergiliszták potenciálisan képesek a műanyag hulladék lebontásával kapcsolatos problémák kezelésére.” (Lásd: Emmanuel Mapfumo, Deborah Hemmerling, Cecilia Bukutu, Sachin Acharya, Emma Paterson, Seth Nobert, Megan MacElheren és Makan Golizeh: Superworm (Coleoptera: Tenebrionidae, *Zophobas morio*) degradation of UV-pretreated expanded polystyrene, FACETS, 27 June 2024, <https://doi.org/10.1139/facets-2023-0075>)

FOTÓ ÉS SZÖVEG: Csépe



WICLINE 75 EVO WINDOWS



Engineered for simplicity

ÉPÍTÜNK A HOLNAPON TÚL | BUILD BEYOND TOMORROW

A WICONA profilok **Hydro CIRCAL 75R** alumínium ötvözetből készülnek. Az újrahasznosított és alacsony szén-dioxid-kibocsátású Hydro CIRCAL 75R alumínium a világ egyik legkisebb CO₂-lábnyomával rendelkezik: 1,9 kg CO₂ kilogrammonként, szemben az Európában használt alumínium átlagos CO₂-kibocsátásával (ami 8,6 kg CO₂ kilogrammonként – European Aluminium Association tanulmány, 2018 szerint). A Hydro CIRCAL alumínium ötvözet mellett újrahasznosított poliamidot használunk a profilok hőhíd megszakító elemeinek, a hagyományos poliamid 6.6 helyett; az üvegezés nincs beleértve a számításba. Az innováció nem áll meg itt.

DEKARBONIZÁLÁS A HOLNAPON TÚL | DECARBONISING BEYOND TOMORROW

SZÉN-DIOXID-LÁBNYOM további csökkentése: 0,5 kg CO₂ alumínium kilogrammonként

Majdnem zero CO₂-lábnyomú WICONA alumínium rendszer megoldások

A Hydro részeként a WICONA az első alumínium rendszerház, amely olyan profilokat is képes gyártani, melyek 100%-ban újrahasznosított – életciklusuk végén járó (egyszer már felhasznált) hulladék-alumíniumból készülnek – ez a **Hydro CIRCAL 100R**. Ennek a magas újrahasznosítási aránynak köszönhetően lehetőség nyílik olyan építészeti megoldások megvalósítására, amelyek szinte zero szén-dioxid-lábnyommal rendelkeznek. Együtt tehetünk azért, hogy dekarbonizáljuk az építőipart.

ÉPÍTÜNK A HOLNAPON TÚL | BUILD BEYOND TOMORROW

WICONA®

By  Hydro

Find out more:
www.wicona.com



TERRÁN

Van egy kész tetőnk
a te otthonod számára is.



TERRÁN
KÉSZTETŐ

- [✓] ELŐREGYÁRTOTT, TELJES TETŐSZERKEZET
- [✓] GYORS ÉS PRECÍZ GYÁRTÁS ROBOTTECHNOLÓGIÁVAL
- [✓] GAZDASÁGOS ÉS MEGFIZETHETŐ MEGOLDÁS
- [✓] HATÉKONY FAANYAG-FELHASZNÁLÁS

Részletek: terranteto.hu/keszteto

Ha kérdés a tető, a válasz a Terrán.